

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN FELSEFESİ BİLİM DALI**

**PLATON'UN EĞİTİM ANLAYIŞI
Yüksek Lisans Tezi**

**Danışman
Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM**

**Hazırlayan
Nuray DEMİRCİ GEDÜK**

Konya-2007

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	II
KISALTMALAR	III
GİRİŞ	1
EĞTİM DÜŞÜNCESİ VE PLATON.....	1
I-YUNAN EĞİTİM DÜŞÜNCESİ.....	2
I-I-Isparta Şehir Devletinde Eğitim.....	2
I-II-Atina Şehir Devletinde Eğitim	4
I-III-Homeros	5
I-IV-Hesiodos.....	6
I-V-Sofistler	7
I.BÖLÜM	9
I.PLATON'DA EĞİTİM.....	10
I.I.Eğitim ve Amacı.....	10
I.II.Eğitimin Yöntemi.....	13
I.III.Eğitimin Sonuçları	15
I-IV-Eğitimde Ailenin Rolu	18
II- PLATON'DA EĞİTİM ÇEŞİTLERİ.....	27
II.I. AHLÂK EĞİTİMİ.....	27
II.I.I.Ahlâk Öğretilebilir mi?	27
II.I.II.Erdemlerin Öğretilmesi	30
II.II. MÜZİK EĞİTİMİ	39
II.II.I.Müzik Nedir?.....	39
II.II.II.Müzik Eğitimi Nasıl Olmalıdır?.....	41
II.II.III.Müzik Eğitiminde Devletin Rolü	44
II.III.BEDEN EĞİTİMİ.....	46
II.III.I.Beden Eğitimi ve Amacı	46
II.III.II.Savaşa Hazırlayıcı Olarak Beden Eğitimi.....	47
II.III.III.Beden Eğitiminin Yöntemi	50
II. BÖLÜM.....	54
EĞİTİM-DEVLET İLİŞKİSİ.....	54
I-EĞİTİMİN DENETLENMESİ VE SINIRLANMASI.....	55
II-HUKUK EĞİTİMİ VE DEVLET	59
III-YÖNETİCİLERİN EĞİTİMİ.....	63
III-I-Yöneticilerde Olması Gereken Özellikler	63
III-II-Yöneticilerin Eğitimi	66
III-III-Yöneticilerin Göreceği Dersler.....	69
SONUÇ	74
BİBLİYOGRAFYA	78

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
Ank.	: Ankara
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
ev.	: Çeviren
İst.	: İstanbul
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
m.ö.	: Milattan nce
Yay.	: Yayınları
vs.	: Vesaire
vb.	: Ve benzer

ÖNSÖZ

M.Ö. beşinci asırda yaşayan Platon, fikirleriyle kendinden sonra gelen birçok filozofu etkilemiştir. Günümüze kadar Platon'u bir bütün olarak anlamak amacıyla onun üzerinde bir çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmayla bizim amacımız da bundan farklı değildir. Platon'u anlama yolunda bir başlangıç yapmak, onun eğitim düşüncesine genel bir bakışla Platon'u anlamaya çalışmak ve bu vesileyle felsefeyi öğrenme yolunda bir adım atmaktır.

Bu çalışmamızda Platon'un bütün eserlerini incelendik, ayrıca Platon hakkında yapılan çalışmalardan da yararlandık. Temel olarak ele aldığımız kitapları ise Platon'un eğitim temasını geniş olarak ele aldığı kitabı *Devlet*, ve eğitimle ilgili yoğun bilgi içeren *Yasalar* kitabıdır.

Bu çalışmamız giriş ve iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında Platon'un eğitim anlayışını etkileyen Yunan eğitim düşüncesinden kısaca bahsedilmiştir.

Birinci bölüm iki ana başlıkta incelenmiştir. Birinci kısımda, Platon'un eğitim anlayışı, eğitim tanımı, amacı, yöntemi, eğitimde aile, öğrenciler, öğretmenlerin özellikleri ve öğretilecek dersler gibi konulara değinilmiştir. İkinci kısımda ise Platon'da eğitim çeşitleri; ahlak eğitimi, müzik eğitimi, beden eğitimi olmak üzere üç ana başlıkta incelenmiştir. Müzik eğitimi ve beden eğitimi uyumuna da bu başlığın son kısmında kısaca değinilmiştir.

İkinci bölümde ise Devlet-Eğitim ilişkisi başlığı altında; eğitimin denetlenmesi ve sınırlanması, hukuk eğitimi ve devlet, yöneticilerin eğitimi konuları işlenmiştir.

Bu çalışmamız esnasında değerli görüş ve fikirleriyle bize yardımcı olan ve yol gösteren başta danışman hocam sayın Prof. Dr. Hüsameddin ERDEM'e, benden yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocalarım Bayram DALKILIÇ, Naim ŞAHİN ve İsmail TAŞ'a, maddi ve manevi destekleriyle her anında yanımda olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Nuray DEMİRCİ GEDÜK
KONYA 2007

GİRİŞ
EĞİTİM DÜŞÜNCESİ VE PLATON

GİRİŞ

Eğitim kavramı köken itibariyle eğ, eğmek fiil kökünden türetilmiş olup,bükme uygulamak öğretmek, yetiştirmek, geliştirmek, alıştırmak, egemenlik altına almak gibi anlamlarına gelir.¹

Yaygın olarak, toplumun istek ve beklentilerinin yeni nesile aktarımı, yaşantıların yeniden düzene konulması, davranışların yenilenmesi , bireyin etrafında istenilen tepkileri geliştirecek, davranışları değiştirecek çevreyi oluşturmak,² kişinin geliştirdiği yetenekler ve tutumlar ile yaşadığı toplumda ki olumlu değerler ve diğer davranış biçimlerinin etkisi altında kişide oluşan süreçlerin tümü³ olarak tanımlanan eğitim; karmaşık ve toplumsal bir süreçtir. Eğitimi; toplumsal ve ekonomik yapı ile daha çok kişinin içinde bulunduğu toplumun felsefi görüş ve tutumları belirler.

Eğitimin amacı olarak ta daha çok çocukta, fiziksel entelektüel ve ahlaksal hallerin uyandırılması ve geliştirilmesi kabul edilmiştir, biz burada eğitimi tanımlamaktan çok Platon’un eğitim düşüncesine etki eden belli başlı filozofları ve eğitim düşüncesine etki eden Isparta ve Atina şehir devletlerinde ki eğitim düşüncesine değineceğiz.

I-YUNAN EĞİTİM DÜŞÜNCESİ VE PLATON

Bu bölümde Platon ‘un eğitim düşüncesine göre içinde yaşadığı ortamın ve o bölgede iz bırakan belli başlı düşünürlerin eğitim görüşlerine yer verilecektir. Böylece Platon’un içinde yaşadığı ortamın etkisi de göz önüne alınarak onun eğitim düşüncesi daha net değerlendirilebilecektir.

I-I-ISPARTA ŞEHİR DEVLETİNDE EĞİTİM

Isparta şehir devletinde eğitim; bireyin devlet için yine devlet vasıtasıyla yetiştirilmesidir. Devletin amacı devlet için güçlü askerler yetiştirmek ve askeri beceriyi geliştirmektir. Çünkü Isparta’da savaş amaç eğitimde bu savaşa hazırlık aşamasıdır. Bu amaç doğrultusunda çocukların eğitimi doğumlarından itibaren başlıyordu yeni doğan çocuklardan yalnızca kuvvetli olanlar hayatta bırakılmakta zayıf yapıları olanlar “ihtiyar heyetinin” kararları üzerine ya öldürülmekte ya da kimsenin göremeyeceği bir yere bırakılırdı.⁴ Yedi yaşından

¹ Eyüpoğlu Türkçe Kökler Sözlüğü, Remzi Kitapevi,ist.1989 s.76

² Fidan, Nurettin, Erden Münire, *Eğitime Giriş*, Meteksan Matbaacık, Ank. 1993, s. 26.

³ Binbaşoğlu Cavit, *Eğitim Düşüncesi Tarihi*, Binbaşoğlu Yay., Ankara 1982, s.2.

⁴ Aytac Kemal, *Avrupa Eğitim Tarihi*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi, Ankara 1980 s.22.

itibaren annelerinden alınarak devlet kurumlarında sıkı bir disiplin ve askeri beceriklilik içinde yetiştiriliyorlardı.⁵ Kızlar erkekler gibi diğer bütün derslerle beraber beden eğitimi derslerine katılıyorlardı⁶

Isparta eğitimin amaç edindiği ilkeler şunlardır:

Savaşmaya elverişli bir nesil yetiştirmek amacıyla devamlı ve kuvvetli bir beden eğitimi, manevi ve özellikle ahlaki eğitim, gençlerin yetiştirilmesinde kanuna ve yetişkinlere saygı, amirlere ve devlet otoritesine itaat kendine hakim olma zahmet ve acıya katlanma, cesaret ve kararlı olma.⁷

Isparta’da eğitim sıkı bir şekilde devlet teşkilatına bağlanmıştır. Okulların güneşin doğmasıyla başlayıp akşama kadar devam etmesi bile kanunla belirlenmişti.⁸ Isparta’da eğitim öğretim ve hukuk tamamen askeri bir karaktere sahiptir. Bu yüzden erkek çocukların sıcağa ve soğuğa dayanabilmeleri için çok hafif elbiseler giydirilir ve çocuklara resmi bayramlarda acılara katlanma esasına dayalı alıştırmalar yaptırılırdı⁹ Müzik eğitimi de diğer eğitim araçları gibi askeri disiplin ve sert bir “erkek ahlakı” sağlamak için kullanılırdı.¹⁰

Buna karşılık entelektüel eğitime çok az yer verilirdi. Okuma yazma ve aritmetik öğretimine doğal olarak pek vakit ayrılmıyordu. Bu yüzden Isparta’da ilim ve felsefe gelişebilmek için kendisine uygun özgürlük ortamı bulamamıştır.¹¹

Platon bunun aksine Sokrates’in dilinden Ispartalıların eğitim sistemini övmekte ve onların bilge oldukları halde bilgelikleri ile övünmediklerini, en sıradan bir Ispartalının bile konuştuğunda bilgece şeyler söylediğinden bahseder¹² Platon Delphos tapınağına yazdıkları “kendini bil” ve “ölçsüzlükten kaçın” sözlerinin onların bilgeliklerini yansıttığını söyler¹³

Russell Platon’un Devlet adlı eseriyle ortaya koyduğu modelin Isparta devletinin idealize edilmiş hali olduğunu söyler.¹⁴ Ona göre bunun en önemli etkilerden biri hocası Sokrates’i ölüme mahkum eden halk yönetimine duyduğu kızgınlık ya da nefrettir.¹⁵

Platon’un eğitim düşüncesi, Isparta eğitimiyle şu noktalarda ortakır. Savaşa hazırlık için beden eğitimi yapılması, güçsüz doğan çocukların uzak bir yere bırakılması, zor beden eğitimi alıştırmaları savaş tatbikatlarında yanlışlıkla öldürmeden dolayı

⁵ Timuçin Avşar, *Düşünce Tarihi*, İnsancıl Yay., ist 1997, s.90.

⁶ Avşar a.g.e., s.91,

⁷ Kanat, Fikret, *Pedagoji Tarihi*, MEB Yay., İst. 1948, s.120.

⁸ Kanat, Fikret, a.g.e. s.113.

⁹ Aytac Kemal Avrupa Eğitim Tarihi, s.22,

¹⁰ Aytac, a.g.e., s.23.

¹¹ Küken Gülnihal, *İlk Çağda Eğitim Felsefesi*, Alfa Yay., İst. 2003, s.230.

¹² Platon, *Protogaras* s.61.

¹³ Platon, a.g.e., s.62.

¹⁴ Russell, Bertrand, *Batı Felsefe Tarihi-İlk Çağ*, Çev.: Muammer Sencer, Say Yay., İstanbul 2000, s. 208.

¹⁵ Russell, Bertrand, a.g.e. s.206.

ceza verilmemesi, kızlarında erkekler gibi eğitim alması, koruyucuların komün bir yaşam sürmelerini istemesi, eğitimin mecburi olması ve sadece devlet tekelinde olması, eğitimde amaçladığı yiğitlik, devlete kanuna saygı, ölçülü olmak gibi erdemler, ahlaki eğitiminin temelini “kendini bil” ilkesinin oluşturması, müzik eğitiminin devletin ideolojisini yansıtmaması ve halka o ideolojiyi benimsetecek bir şekilde verilmesi. Bu ortak noktaları çoğaltmak mümkündür biz burada bu kadarıyla yetiniyoruz.

I-II-ATİNA ŞEHİR DEVLETİNDE EĞİTİM

Yunan eğitim anlayışı jimnastik ve müzik yoluyla insanın beden ve ruhu birlikte geliştirmeyi hedeflerdi. Yunan eğitim ideali şu unsurları birbirine kavuşturmayı hedeflemiştir. Güzel bir vücut, zihni gelişme, ruh ve ahlak temizliği;bütün bunlar “*kalogathie*” hem güzel hem de iyi de ifadesini bulur.¹⁶

Atina’da demokrasi hakim olduğu için liderlik her vatandaşın öğrenme yoluyla kazanabileceği bir durum haline geldi. Eğer demokrasi kitlelerin salt egemenliği ile dejenere olmayacak ise, bunu zorunlu olarak düzenlenmesi gerekiyordu. Bunun düzenlenebileceği tek yol da eğitim idi. Atina da eğitim vermek bir devlet işi olarak değil, özel kişilerin işi olarak serbest bırakılmıştı¹⁷ Felsefe ve felsefeyle ilişkili aritmetik ve geometri dersleri yüksek öğretimi teşkil ederdi¹⁸

Hürlerin erkek çocukları yedi yaşından itibaren evde ya da bir özel okulda gramer ve edebiyat ayrıca lyra ve flüt derslerini alırlardı.¹⁹ Müzik eğitimi dil ve edebiyatı da içerirdi geniş anlamıyla müzik eğitimi, beden eğitiminin bir tamamlayıcı unsuru olup entelektüel, ahlaki ve estetik yönden tüm ruhsal eğitimi kapsar.²⁰

Atinalılara göre müziğin amacı sadece flüt çalmayı kitara çalmayı öğretmek değildir. Müzik tüm erdemlerin ve güzelliğin anasıdır; bunun için Atinalılar müziği felsefeden ayırmazlardı. Musiki onlar için milli benlik demekti, onlar müzikteki değişimin devlette bir takım değişikliklere yol açacağını düşünürlerdi.²¹

Platon her ne kadar Atina eğitimine karşı Isparta eğitimini savunsa da sınırları içerisinde yaşadığı Atina’nın da eğitim düşüncesinden yararlanmıştı. Özellikle ruh ve bedene

¹⁶ Aytaç, *Avrupa Eğitim Tarihi*, s.18.

¹⁷ Aytaç, *a.g.e.*, s.25.

¹⁸ Küken, *a.g.e.*, s.239.

¹⁹ Aytaç, *a.g.e.*, s.25.

²⁰ Aytaç, *a.g.e.*, s.27.

²¹ Kanat, *Pedagoji Tarihi*, s.118.

aynı oranda önem verilmesi, müzik eğitimi hakkındaki düşünceleri Atina eğitiminden izler taşır.

I-III-HOMEROS

Eğitimle ilgili görüşlerini Odeysee VII. türküsünde özellikle jimnastik ile müzik eğitimi hakkında bilgi verir. Vücudun disiplinleştirilmesi, ruhun ise neşeli ve cesur bir duruma sokularak çevik bir savaşçı yetiştirilmesini amaç edinmiştir. Homer'in tasvir ettiği bu eğitim ideali, daha sonraki tüm Yunan dünyası için örnek bir eğitim sistemi olarak devam etmiştir. Sonraki gelişmelerde bu eğitim "kolagathos" kavramı ile yani" vücudun ve ruhun aynı zamanda iyi ve güzel olarak biçimlendirilmesi" olarak ortaya çıkmaktadır.

Homer'e göre aristokratik tabakaya has olan eğitimin görevi kahramanlık zihniyetini geliştirmektir. Erkekler için olan kuvvet, kibar saray ahlakı ile birleştirilmiş cesaret ise en büyük erdemdir.²² Yalnız asiller için olan Eğitim; jimnastik eğitimi ve müzik eğitimi içermekteydi.²³ Demek ki eğitim bir kısım insanları yumuşatmak, bir kısmı da sertleştirmek anlamına geliyor ki bu da Platon'dan önce Yunan'da erdem anlayışının zeminini oluşturmaktadır.

Yunanistan eğitimi Homeros destanları üzerinde kurulmuştur. Antik Yunan'da din politika, askerlik, gemicilik ve hekimlik gibi çeşitli alanlardaki bilgileri öğrenmek için Homeros destanlarına başvurulardı.²⁴

"Platon Homeros Okulunda yetişmişti bu yüzden eserlerinde Homeros'un eserlerinden sık sık alıntı yapmaktaydı ne var ki Platon ilk defa olarak bu eğitime karşı çıkıp eleştirmekle geleneğin ta kendisine karşı bir ayaklanma başlatmış oldu."²⁵

Platon eserlerinde sık sık Homeros'a atıf yapmasına rağmen ona karşı ciddi eleştiriler öne sürer. Onun faydasız çirkin yalanlar(masallar) söylediğini ifade eder.²⁶ Homeros'u "önlerindeki resmi örneklerine hiç de benzetemeyen ressamlara" benzetir. Ona göre Homeros'un masalları gençlere sorumsuzca anlatılmamalıdır.²⁷ Platon Homeros'un tanrılar hakkında söylediği şiirlere eserlerinde geniş yer vererek bu şiirlerin niçin anlatılmaması

²² Aytac, *a.g.e.*, s.19.

²³ Aytac, *a.g.e.*, s.20.

²⁴ Küken, *a.g.e.*, s 240.

²⁵ Küken, *a.g.e.*, s 240.

²⁶ Platon, *Devlet*, Çev.:Hüseyin Demirhan, Sosyal Yay., İstanbul. 2002, s.84.

²⁷ Platon, *a.g.e.*, s.84.

gerektiğini açıklar.²⁸ Platon’a göre Homeros’un masalları zararlı masallardır ve gençlerin eğitimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Herhalde platon ‘un şiirsel yönünü bir bakımdan Homeros’a, rasyonelliğini de Homeros’un destansı düşüncesinden uzaklaşma Aristo’nun düşüncesine doğru bir evrimle olarak değerlendirmek gerekir. Kısaca Platon ve Homeros’u iki bakımdan ele alabiliriz.

1- Şiirsellik (etkilenme)

2- Rasyonellik (tepki: destansı düşünceden kaçış)

O’nun bu tavrı eğitim anlayışına da yansımış olmalı.

I-IV-HESİODOS

Hesiodos’un eğitim görüşünde daha çok “hak” ve “haklılık” kavramları esas ilkeleri teşkil eder. Isparta şehir devletinin eğitim anlayışına²⁹ karşı olarak çalışkanlık ve haklılığı esas ilke olarak alır. Isparta’daki asillerin savaşçılığa verdiği önem yerine yaratıcılık ve yarışmaya değer verilmesi gerektiğini söylemektedir.³⁰

Hesiodos “İşler ve Günler” adlı eserinde “hak yolunda gitmenin,dürüstçe çalışmanın, komşu ile iyi geçinmenin yararlarını anlatır. Kaba güce başvurmanın hayvanlara mahsus olduğunu hak duygusunun sadece insanlara verildiğini anlatır.³¹

Hesiodos, erdemli olmak için çalışmak gerektiğini vurgular. Ölçsüzlükten kaçınmak, kendini bilmek yine Hesiodos’un üzerinde durduğu erdemlerdendir. Hesiodos’a göre kendini bilmeme yanılgı doğurur. Yanılgı ise insanı doğrudan yıkım ve belalara sürükler; yani ölçsüzlükten suç doğar, suçun ürünü ise pişmanlık ve gözyaşdır.³²

“Kendini tutan dil bir hazinedir.İnsan için,

Ölçülü dil ise dillerin en değerlisidir.. Kötü söyleyene başkası daha kötü söyler”³³

Platon eserlerinde Hesiodos’un şiirlerine yer vermesine rağmen onun masallarının da gençlere sorumsuzca anlatıldığından şikayet eder.

Platon eğitim sisteminden önemli yer tutan madenler mitosunu Hesiodos’tan almıştır.

²⁸ Platon, *a.g.e.*, s.84-89,90- 94,96-101.

²⁹ Isparta şehir devletinde köleler hürler için çalışır, hürlerin çalışması doğru görülmezdi. Platon’da hürlerin kölelere has işlerde çalışmasını doğru bulmamıştır.

³⁰ Aytac, *a.g.e.*, s.20.

³¹ Eyupoğlu Sebahattin-Erhat Azra, *Hesiodos, Eseri ve Kaynakları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1977, s.90.

³² Eyupoğlu Sebahattin-Erhat Azra, *a.g.e.*, s181,191.

³³ Eyupoğlu Sebahattin-Erhat Azra *a.g.e.* , s.3.

Hesiodos, İşler ve günler kitabında insanların soylarını anlatır. Platon eğitim şekillerin ve toplumundaki görevlerinin farklı olması gerektiğini söylerken bu soylardan yararlanır, altın, gümüş ve bakır soylular diye insanları üçe ayırır. Hesiodos Tanrıların aynı soydan geldiğini söyler. Altın soyluların sonra Daimona³⁴ dönüştüğünden³⁵ ayrıca gümüş ve bakır soyluların özelliklerinden bahseder³⁶ Platon erdemli olmanın zorluklarını Hesiodos'dan alıntılacağı şu beyitle vurgular.

“Kötülüğü kolay elde edebilirsin/ kolayca düzdür yolu,pek yakındır yeri; iyiliğin önüne alın teri koydular tanrılar/uzundur diktir yolu varınca tepeye kolaydır ondan sonrası başta güçse de”³⁷

I-V-SOFİSTLER

Atina'da daha geniş vatandaş tabakalarına “politik eğitim ve öğretimi vermek için ortaya çıkmıştır. Daha çok retorik güzel konuşma ve imaj üzerinde durmuşlardır. Sofistler insanın tabiatında eğitilebilirlik yetisini kabul etmek ve eğitimin bu yöndeki büyük gücüne inanmak suretiyle daha sonraki eğitim teorilerinin öncüleri olmuşlardır.³⁸

Sofistler Yunanların kullandığı hitabet sanatı o zamandan beri Yunan Öğretisinin temelini oluşturmuştur.³⁹

Sofizmin doğuşunun en önemli sebeplerinden biri Atina'da beliren demokratik gelişmenin yeni bir eğitime ihtiyaç duymasıdır. Sofistlerin düşünce yapılarının merkezinde insan vardır. Yunan düşünürlerinin ilk ve son hedefleri hakikati idrak etmek, yani gökyüzünde ve doğada olup bitenleri gerçek nedensel bağlarını araştırmak iken Sofistlerin hedefleri, toplumsal varlık olan insandır. Eğitim de bu hedef için vardır. Amaçları, insanları manevi yönden biçimlendirmektir. Sofistler, erdemin öğretilerle olduğunu düşünüyorlardı.⁴⁰ Her şeye eleştireci bir şekilde yaklaşan mutlak bir rölativizmi savunan sofistler, eğitimlerinde özellikle dil bilgisi, yorum, siyaset sanatı, din, mitoloji, felsefe ve hitabet derslerine yer verirlerdi.⁴¹

Sofistlere göre bilgi, doğruya değil de faydaya bağlıdır. Bir sanı bir başka sanıdan daha doğru olmayabilir ama daha iyi yani daha faydalı olabilir. Buradan hareketle Sofistler,

³⁴ Daimon Yunanca'da kişileştirilmiş belli bir tanrıdan (theos) ayrı olarak insanüstü, tanrısal etkinlikleri olan, kavranılamaz bir güce verilen ad. Eski Yunan dünyasında Tanrı'yla insan, gökle yer arasında bulunan, sonradan iyi ve kötü ruhlar olarak ikiye ayrılan varlıklara verilen ad. (TDK)

³⁵ Hesiodos, *İşler ve günler*, Çev.: Baydur Suat Yakup, MEB Yay., İst. 1948, s.7.

³⁶ Hesiodos, *a.g.e.*, s.8.

³⁷ Hesiodos, *a.g.e.*, s.17; Platon, *Devlet*, s.65.

³⁸ Aytaç, Kemal, *a.g.e.*, s. 30.

³⁹ Aytaç, Kemal, *a.g.e.*, s. 30.

⁴⁰ Capelle, Wilhelm, *Sokrates'ten Önce Felsefe*, Çev: Oğuz Özügöl, Kabalcı Yay.,İst., 1995 Cilt II/78-80

⁴¹ Erdem, Hüsameddin, *İlkçağ Felsefe Tarihi*, s.172

Yunanlıları erdem bakımından yetiştirmeye başlamışlardır. Esas olan öğretmektir. Siyasi faaliyet, bilgi edinme, söz söyleme sanatı ile hazırlanmayı kendilerine başlıca görev sayan sofistler derslerinde bir yandan konuşmanın tekniğini, form ve inceliklerini öğretmişler diğer yandan da bunun için gerekli olan bilgileri öğretmişlerdir.⁴²

Platon, Menon diyalogunda Sofistleri, Sokrates'in diliyle eleştirmiştir. *“Tanrılar hısumlarımı, yakınlarımı, -yurttaş olsun yabancı olsun- dostlarımı, bu insanlara gidip ahlaklarını bozacak kadar deli olmaktan korusun. Çünkü bunlar kendilerine yaklaşanlar için vebadan başka bir şey değildir.”*⁴³ Platon burada, onların öğrencilerine faydalı olmaları şöyle dursun, bilakis öğrencilerin bozulmalarına sebep olduklarını ifade eder. Böyle bir şey için para istemiş olmaları ise yadırganacak bir davranıştır. Protagoras'ın, kırk yıl boyunca kendilerinden eğitim alanların ahlakını bozduğunu ve zengin bir insan olarak öldüğünü söyler.⁴⁴ Platon bunlara çocuklarını gönderen ana-babaların budala olduğunu da ifade eder.⁴⁵ Platon, Küçük Hippias adlı kitabında da Sofistlerin yeterli bilgiye sahip olmadığını tekrarlar.⁴⁶ Protagoras'ın: “İnsan her şeyin ölçüsüdür.” sözüne karşılık, “İnsan her şeyin ölçüsü değildir.” der.⁴⁷ Platon'un eğitim sisteminin son derece sert ve baskıcı olmasının sebeplerinden birisi olarak, Sofistlerin yaydıkları bazı bencil ilkelerin toplumu bozmasını sebep olarak ileri sürenler vardır.⁴⁸

Buradan anlaşılıyor ki Platon sofistleri hiçbir zaman eğitimci olarak görmemiş ve onların erdemlerden daha çok pratik bazı hedefleri amaç edinmiş olmasını eleştirmiştir.

⁴² Erdem, *a.g.e.*, s.179-180.

⁴³ Platon, *Menon*, Çev: Adnan Çengi, Maarif Matbaası, İstanbul 1942, s. 51-52.

⁴⁴ Platon, *a.g.e.*, s. 51-52.

⁴⁵ Platon, *a.g.e.*, s. 53.

⁴⁶ Platon, *Küçük Hippias*, Çev: Pertev Naili Boratav, Maarif Matbaası, İstanbul 1943, s.16-21-22.

⁴⁷

⁴⁸ Kanat, *Pedagoji Tarihi*, s.154.

I.BÖLÜM
PLATON'DA EĞİTİM

I.PLATON'DA EĞİTİM

1.1.EĞİTİM VE AMACI

İdealist felsefenin öncülerinden olan Platon, hayatı yönlendiren ruh anlayışının da öncüsüdür, ayrıca insan davranışları için ölçü koyan ahlâk anlayışının kurucusu ve eğitimle pratik ve teorik olarak ilk ilgilenen filozoftur.⁴⁹ Kendisinden önce sofistler, gezerek, sistemsiz, dağınık bir şekilde ders veriyorlardı. Platon kurmuş olduğu akademi ile teşkilatlı bir eğitim ve öğretim müessesesi meydana getirmiştir. Böylece O, ilk sistemli eğitimin, bu eğitim ve öğretimin gerçekleştirildiği okulun kurucusu olmuştur.⁵⁰ Platon'a geniş anlamı ile ilk öğretici, ilk pedagog demek yanlış olmaz. Çünkü O, bir çok diyalogunda ahlâk, sanat ve fikir değerlerine ait sevginin kazandırılmasını ayrı ayrı inceledikten sonra Devlet diyalogunda, ideal bir toplumda gençliğin yetiştirilmesi konusunu işlemektedir.⁵¹

Platon'da yaşadığı dönemin yaygın eğitim anlayışının etkilerini görmek mümkündür. İki komşu devletten biri olan Isparta'da eğitim, devlete hizmet edecek, onun işine yarayacak bedence kuvvetli ve güçlü asker yetiştirmeyi hedeflerdi. Bu yüzden Ispartalılar, sıkı disiplin ve itaatle ve beden eğitimine önem vermişler, zihinsel eğitime ise çok az yer vermişlerdir. Burada aritmetik ve okuma yazmadan daha çok beden ve müzik eğitimine yer verilirdi. Kadınlar ve erkekler bir arada eğitilirdi.⁵² Atina'daki ise eğitim bedensel ve zihinsel gelişim ile ruh ve ahlâk temizliği gibi değerleri hedeflemiştir.⁵³ Platon'un eğitimle ilgili görüşlerinde hem Atina hem de Isparta eğitiminin etkileri görülmektedir.

Platon'un sisteminde tek tek bireylerin, ailenin ve devletin eğitimini içine alan kapsamlı bir eğitim anlayışı vardır.⁵⁴ O'na göre iyi bir insan ve yönetici yetiştirmek için en önemli tedbir eğitimidir.⁵⁵ İnsanların rast gele iyi olma ihtimali çok azdır. Bu ancak olağanüstü yaratılışlarda mümkün olabilir. Ama bunun dışındakiler küçük yaştan itibaren iyi eğitimden geçmeli, güzel şeylerle uğraşmalıdır.⁵⁶ İyi olmanın yolu eğitimden geçer.

Acaba platon eğitim deyince neyi anlamaktadır? Platon'un eğitim tanımları, eğitim amaçlarına göre çeşitlilik göstermektedir. Ama genel olarak Platon'da eğitim kavramı insanda

⁴⁹ Erdem, Hüsameddin, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, Hü-Er Yay., Konya 2000, s.242.

⁵⁰ Erdem, Hüsameddin, *a.g.e.*, s.205.

⁵¹ Ülken, Hilmi Ziya, *Eğitim Felsefesi*, Ülken Yay., İstanbul 2001 s.45.

⁵² Binbaşıoğlu, Cavit, *Eğitim Düşüncesi Tarihi*, Binbaşıoğlu Yay., Ankara 1982, s.2.

⁵³ Binbaşıoğlu, Cavit, *a.g.e.* s.3.

⁵⁴ Platon, *Yasalar*, s. II/4.

⁵⁵ Platon, *Devlet*, s.133.

⁵⁶ Platon, *a.g.e.*, s.312.

ve devlette erdem oluşturma çabası olarak tanımlanabilir. Doğru eğitim, bedeni ve ruhu olabildiğince güzel ve iyi kılacak güçte olmalıdır.⁵⁷

Platon, eğitimi “*ruhun iyiye dönmesi amacına yönelen ve buna varmak için en kolay ve en etkili yolları araştıran sanat*” diye tanımlar. Yoksa ruhtaki öğrenme amacına görüş kazandırma sanatı değildir. Çünkü o görüş onda zaten vardır, ama iyi yöne çevrik olmadığı ve gereken yana bakmadığı için eğitim bu görüşü iyi yöne çevirmeye çalışır.⁵⁸

Platon’a göre, eğitim sırf bilgilendirme işlemi değildir. Kör gözlere görüş vermeye kalkışmak gibi ruha bilgi vermeye çalışmak boşuna bir çabadır. Oysa herkeste bir öğrenme gücü ve bu işe yarayan bir araç vardır. Nasıl karanlıktan ışığa dönmek isteyince göz ancak bütün vücutla dönebilirse, onun gibi bu araçta oluş dünyasından varlık dünyasına bütün ruhla birlikte dönmelidir. Öyle ki, insan sonunda öze ve varlığın en ışıklı yanına bakmaya dayanabilir hale gelmeli. Bu öze de iyilik diyoruz.⁵⁹ Buradan hareketle Platon eğitiminin amacının kişiyi iyi yöne yöneltmek, insanda doğuştan var olan potansiyeli iyi tarafa çekmek olduğunu söyleyebiliriz.

Platon, idealist eğitimle ilgili düşüncelerini ünlü mağara istiaresinde anlatmaktadır. Ona göre bu dünyada gördüğümüz şeyler gerçeklerin gölgeleridirler. Zinciri kırıp dışarı çıkan kimse asıl gerçeği, ışığı görecektir.⁶⁰ Burada gözü ışığa alışan kimse mağaraya dönüp gördüğü şeylerin aslında gölgeler olduğunu anlatacaktır. Platon’a göre madde alemi daha güzel olan alemin bir yansıması, bir kopyasıdır. Bu yüzden de mükemmel değildir. Eğitim de işte bu mükemmel olan Mutlak İyi’nin bilgisini hedeflemektedir. Platon’un eğitim anlayışı bilgi felsefesiyle iç içedir ve bu ahlak felsefesiyle desteklenmiştir. Erdem de bunu kuvvetlendirmektedir.

“*İyinin bilgisi kişiyi selamete götürür*”. Eğitimde de öncelikle bu öğretilmelidir. Her şeyi bilip iyinin bilgisini bilmeyen kimse fırtınalara maruz kalmış, dümencisi olmayan bir gemiye benzer.⁶¹

Platon’a göre eğitimin amacı kişilerde erdemin oluşmasıdır. “*Haz ve sevgi, acı ve nefret henüz akılla kavranmaya başladıkları zamanda uygun alışkanlıklar edinme konusunda akılla doğru bir uyum kurarlarsa bu uyumun bütünü erdemdir. Hazlar ve acılar konusunda daha başlangıçtan sonuna kadar nefret edilecek şeylerden nefret edecek, sevicek şeyleri de sevicek biçimde doğru yetismeyi akılla ayırıp da eğitim diye adlandırıldığında doğru bir*

⁵⁷ Platon, *Yasalar*, II/ 3.

⁵⁸ Platon, *Devlet*, s.262- 264.

⁵⁹ Platon, *a.g.e.*, s.262.

⁶⁰ Platon, *a.g.e.*, s.257-259.

⁶¹ Platon, *İkinci Alkibiades*, cev:Suat Baydur, M.E.B. Yay., İstanbul 1997, s.31.

tanım yapılmış olur”.⁶² Burada Platon sağlıklı düşünme yaşına gelmeden önce çocuklarda doğru ve yanlış davranışları ayırt edebilme ve olaylar karşısında doğru tutum geliştirme becerisi kazandırılmalıdır. O burada daha çok davranış yolu ile iyi ve kötü hakkındaki tutumların öğretilmesi üzerinde durmuştur.

Peki O’na göre eğitim nasıl olmalıdır? Çocukluktan başlayarak erdem yolunda mükemmel bir yurttaş olma tutku ve hevesini uyandıran, hakça yönetmeyi ve yönetilmeyi bilen kişi olmayı sağlayan bir eğitim olmalıdır. Yalnız buna eğitim denir. Paraya, beden gücüne ya da akıldan ve haktan uzak başka bir bilgiye yönelik olan eğitim ise özgür insana yakışmayan, eğitim adına hiç layık olmayan bir şeydir.⁶³ Eğitim sadece bireyi ya da toplumda sadece bir kesimi erdemli yapmaya çalışmaz. Eğitim hem yöneticilerin, hem de yönetilenlerin iyi olmasını amaçlamaktadır. Bu amaç dışında başka amaçlarla yapılan bilgilendirmeye ise eğitim denilmez. Eğitimin amaçlarından birisi de devletin bütünlüğünü güçlendirmektir.

*“Biz kuruculara düşen iş, en seçkin yaratılışları en yüce saydığımız bilime dönmeye, iyiyi görüp ona yükselmeye zorlamaktır. Eğitimle yaşamış tek bir yurttaş sınıfına olağanüstü bir mutluluk sağlamayı değil, bütün sitenin mutluluğunu sağlamayı amaç bilir. Yasa sitede böyle adamlar yetiştirirken, canlarının çektiği yere gitsinler diye değil, devletin birliğini güçlendirmeye yardım etsinler diye yetiştirir.”*⁶⁴

Platon, insanlarda olan potansiyeli madenlere benzetir. O’na göre farklı nitelikteki insanlara verilecek eğitim onların potansiyeline uygun olmalıdır. İleride verilecek görevler de bu potansiyelin eğitimiyle olacaktır. İnsanların en seçkinleri altın madenine benzer. Altın özelliğine benzeyenler yönetici olarak eğitilecektir. Yardımcılar gümüş, usta ve çiftçiler de demir ve tunç potansiyeli taşırlar. Altın potansiyeline sahip olanlar yönetecek, gümüş yaratılışlılar yöneticilere yardımcı olacaklar, demir ve tunç yaratılışta olanlar da itaat edecektir.⁶⁵

Platon eğitimi, çocukları, yasada doğru dile gelen ve yaşını başını almış en akıllı deneyimleriyle doğru buldukları ilkeye çekmek ve gütmektir⁶⁶ şeklinde tanımlamaktadır

Ona göre Eğitimin amaçlarından biri de insanın ölçülü bir yaşam sürmesini sağlamaktır. Ona göre ölçüsüz zenginliğe izin vermemek, ölçülü olmaya karşı hiç de küçük olmayan bir katkıdır. Tüm eğitim sistemi de bu amaçla düzenlenmiştir.⁶⁷

⁶² Platon, *Yasalar*, s.36.

⁶³ Platon, *a.g.e.*, s.27.

⁶⁴ Platon, *Devlet*, s. 263/264 .

⁶⁵ Platon, *a.g.e.*, s.132.

⁶⁶ Platon, *Yasalar*, I/45.

Eğitim Platon’a göre; sitede üzerinde durulması gereken en önemli unsurdur. Yasa koyucu, eğitimin ikinci yere ya da yan işler arasına konmasına izin vermemelidir. Bu görev, kentteki en yüksek görevler içinde en önemli olanıdır. “Çünkü her bitkinin ilk sürgünü doğru olarak sürülmüşse kendi doğasının varabileceği en üst noktaya kadar gelişimini tamamlamak için olanağı var demektir. Bu, bitkiler, hayvanlar için de böyledir. İnsan da evcil bir yaratıktır. Yine de doğru bir eğitim alırsa ve yaratılışı da buna uygun olursa genellikle Tanrı’ya en yakın ve en uygar bir yaratık olur. Ama yaratılışı buna el vermezse üstelik iyi yetiştirilmezse, yeryüzündeki en vahşi hayvan olur.”⁶⁸

Buradan Platon’un düşüncesinde, eğitimle varılmak istenen noktanın insanı Tanrı’ya en yakın ve en uygar bir varlık haline getirilmesi olduğunu anlıyoruz. Bununla beraber eğitim insanı vahşi hayvan seviyesine düşmekten korumalıdır.

Cezayı da bir eğitim unsuru olarak kabul edersek. bunun amacı kişileri daha az kötü ya da daha iyi olmasını sağlamaktır.⁶⁹

Platon ayrıca insanı kara cahillikten yani bildiği sanısından kurtarma işine de eğitim adını vererek eğitimin amacını belirlemiş olmaktadır.⁷⁰ Acaba Platon’da eğitimin bir yöntemi var mıdır? Varsa nelerdir ?

I.II.EĞİTİMİN YÖNTEMİ

Platon’un eğitimde kullandığı yöntemlerden en önemlisi diyalektiktir. Diyalektiği Platon şöyle tanımlar:

“Hiç bir duyunun yardımı olmaksızın, yalnız aklın aracılığıyla her şeyin özüne ulaşmaya çalışmak ve iyinin özünü düşünceyle kavramaktır.”⁷¹ O, Diyalektik sürecini ise şöyle anlatır:

“Bilimi seven insan yaratılışı gereği gerçek varlığa ulaşmak ister. Dolayısıyla o var olduğu sanılan tek tek şeylerin çokluğunda duraklayıp kalmaz, tersine hiç aksamadan yoluna devam eder. Her şeyin özünü, ruhunun bu özü kavramak için yapılmış, üstelik bu özle akraba olan yanıyla kavrayıncaya kadar coşkunu yitirmez, sonra da sevgilisine kavuşur gibi asıl gerçeğe kavuşup onunla birleşince, akıl ve hakikati doğurur. Bilgiye ve gerçek hayata ulaşır. Onunla beslenir. Ancak bundan sonra doğum sancılarından kurtulur.”⁷²

⁶⁷ Platon, *Yasalar*, II/60.

⁶⁸ Platon, *a.g.e.*, I/173-174.

⁶⁹ Platon, *a.g.e.*, II/81.

⁷⁰ Platon, *Sofist*, cev: Mehmet Karasan, M.E.B. Yay., İstanbul 1997, s.29.

⁷¹ Platon, *Devlet*, s.280.

⁷² Platon, *Devlet*, s.227.

Diyalektik yöntemle kişi varsayımlar ve gerçeğin gölgeleriyle değil asıl olanla ilgilenir ve Ona ulaşmaya çalışır.

İnsanın algılamalarını sıralarsak en üstte akılla kavrama, ikinci bölümde anlama, üçüncü bölümde inanma, dördüncü bölümde yani en altta, bulanık görüntüler alma vardır. Geometrik şekiller kavranan dünyanın malıdır, ama onları bilmek için ruh, varsayımlarına başvurmak zorundadır. O zaman ruh, varsayımların üstüne çıkamayacağından, bir ilkeye doğru yönelmez. Kopyaları daha aşağı bölümde bulunan ve bu kopyalardan daha açık, daha değerli sayılan asıl görüntüleri birer görüntü olarak kullanır. Yani akıl, birer ilke olarak değil de gerçek bir varsayım olarak, yani birer kalkış ve atlama noktası olarak gördüğü birtakım varsayımlar ortaya koyar, bunlardan yararlanarak artık şart gerektirmeyen evrensel ilkeye kadar yükselir. Bu ilkeyi elde edince, bundan çıkan bütün sonuçlara dayanarak yukarıdan aşağıya iner ve temel sonuca varır. Bunu yaparken de hiçbir duyulur veriye başvurmaz. Sadece idealara başvurur, ideadan ideaya geçerek yine idea da durur.⁷³ Yani diyalektik yöntem, varsayımları bir tarafa atarak ilkenin kendisine yükselen, sonuçları orada temellendiren tek yöntemdir. Bu yöntem ruhun gözünü çamurdan yavaş yavaş çekip kurtarır.⁷⁴

Platon, diyalektik yöntemle kişiyi, bulanık bilgilerden ve algılamalardan ancak akılla kavranabilecek olan gerçek varlığa götürmeye çalışmaktadır. Buna, geçici olan şeylerden asıl olanın bilgisine ulaşmaya çalışmak da denilebilir.

Platon, hocası Sokrates'ten aktardığı diyalektik yöntemini iki aşamada gerçekleştirmektedir: Kendini bilgin zanneden kimse yeni bilgi öğrenmeye ihtiyaç duymayacaktır. Bu yüzden öncelikle kişi kendisi hakkındaki yanlış kanaatlerden arındırılmalıdır. Bu arındırmadan sonra kişi eğitime başlanır. Kişi özünde olan bilgileri fark etmeye başlar. Doğum sancılarından kurtulur.”⁷⁵ Kısaca Platon'da diyalektik yöntem, kişiyi, sanıları ve gölgeleri aşarak, değişmeyen, asıl olan ve akılla kavranan bilgilere ulaştırma çabasıdır.

Platon, eğitim yöntemleri arasında görerek yapmak ve tecrübe yolu ile öğretim üzerinde de durmaktadır. Kişi çocukluğundan itibaren yeteneklerine göre yönlendirilmeli, ilerde hangi meslek alanında çalışacaksa ona yönlendirmeli hatta oyunları da ona göre uyarlanmalıdır.

Başarılı olmak isteyen bir kimsenin çocukluktan itibaren eğlenirken bu amaca uygun bir şekilde uğraşması gerekir. İyi bir çiftçi ya da iyi bir duvarcı olmak istiyorsa duvarcı

⁷³ Platon, *a.g.e.*, s.254.

⁷⁴ Platon, *Devlet*, s.282.

⁷⁵ Platon, *Sofist*, çev:Mehmet Karasan, M.E.B. Yay., İstanbul 1997, s.31; *Sokrates'in Müdafası*, Çev: Niyazi Berkes., M.E.B. Yay., İstanbul 1999, s.11,12,13,25.

oyuncak evlerle oynamalıdır. Çiftçi de bunun gibi yapmalıdır. Bunları yetiştiren kişi de her birinin eline aslının aynı küçük araçlar vermelidir. Örneğin marangozun cetvel ve çekici kullanması, savaşçının oynarken ata binmesi gerekir. Yani önceden öğretilmesi gereken ne kadar bilgi varsa bunları öğretmeli, oyun aracılığı ile çocukların hazlarını ve tutkularını, büyüdüklerinde hedef olarak sevecekleri yere yöneltmelidir. Eğitimin özü, oyun çağındaki çocuğun ruhunu yetiştirdiğinde, mükemmel bir insan olması için işin erdemini gerektiren şeye karşı özellikle heveslendiren doğru yönlendirmedir.⁷⁶ Çocuklar eğitilirken zor kullanılmamalı ve oyunlarla eğitilmelidir.⁷⁷

Platon eğitimde nasihat etmek yerine daha çok iyi örnek olmanın başarıyı da birlikte getireceğini ifade etmektedir:

“Gençlerin her şeyden utanması gerekir,” demekle bir şey elde edilemeyeceğini söyler. Yasa koyucu, yaşlıları gençlerden daha çok utanmaları için teşvik edecektir. Hiçbir gencin onları çirkin bir şey yaparken ya da söylerken görmemesi için son derece dikkatli olmalı ve buna göre düzenlemeler yapmalıdır. Çünkü yaşlılar utanmadığı zaman gençlerde zorunlu olarak arsız olurlar. Gençlere, yetişkinlere verilecek en iyi eğitim yolu öğüt vermek değildir, başkasına öğütlenen şeyleri yaşam boyunca uygulanmalıdır ki eğitici olsun.⁷⁸ Platon burada yaşlıların gençleri eğitmesinin yolunun önce kendilerini eğitmekten geçtiğini ifade eder. Gençler iyi eğitilmiş yaşlıları doğal olarak takip edecektir.

I.III.EĞİTİMİN SONUÇLARI

Acaba Platon oluşturduğu bu eğitim sistemiyle insanda ve toplumda ne gibi değişiklikler meydana getirmeyi hedeflemektedir?

Platon’a göre eğitimin faydası öncelikle toplumun bir bireyi olarak insanda görülür. Tek tek insanların erdemli hale gelmesi devletin erdemli hale gelmesini sağlar. Erdemli hale gelen devlet yasalarla halkı eğitmeye devam edecek ve bu erdemli toplumun kalıcılığını sağlamaya çalışacaktır.

“İyi eğitilmiş bir çocuğun ya da iyi hazırlanmış bir koronun kente ne yararı olduğunu söyleyebiliriz? Bütün olarak eğitilenlerin aldıkları eğitimin kente ne faydası vardır? Eğitimden geçen kişilerin erdemli olduklarını, erdemli olunca da başka başarılar

⁷⁶ Platon, *Yasalar*, I/26.

⁷⁷ Platon, *Devlet*, s.286.

⁷⁸ Platon, *Yasalar*, I/13.

kazandıklarını, hatta savaşta düşmanlarını yendiklerini söylemek zor değildir. Eğitim zaferi getirir.”⁷⁹

Eğitim amaçlarından biri insanı iyiliğe ulaştırmaktır. Platon’a göre iyi bir eğitimden geçen kimse iyi olur.

Doğru eğitim almış olanların hemen hepsi kesinlikle iyi insanlar olurlar. Ona göre mükemmel insanların en güzel özelliği eğitilmiş olmalarıdır. Bu yüzden eğitim her zaman önemsenmelidir. Eğer bozulacak olursa düzeltilmesi olanaklıdır. Yaşamı boyunca elden geldiğince her zaman eğitim göz ardı edilmemelidir.⁸⁰

Kişi ömrü boyunca kendisini düzeltmeye iyi etmeye çalışmalıdır. Ölçülü olmak da iyi insanın özellikleri arasındadır. Platon eğitimin insanın ölçülü olma yolunda katkı sağlayacağından bahseder:

“İnsanların pek azı, yüksek eğitim almış ancak birkaç kişi, birtakım gereksinimler ve arzular karşısında ölçülü kalmayı başarabilir. Çok para kazanma fırsatı çıktığında kendini tutar ve ölçülü kazancı çok kazanca tercih eder. Oysa insanların çoğunda bunun tam tersi eğilimler vardır. Aşırı gereksinimler duyarlar. Ölçülü kazanç elde edebilecekken, aşırı kazanç peşindedirler”⁸¹ Buradan eğitilmiş olmanın ölçülü olmaya yeterli olmadığını ama eğitilmiş olmayan kimsenin de ölçülü olamayacağını anlıyoruz. Platon’un aşağıdaki metni de bunu destekler şekildedir:

Aklın yönettiği ve düşünceyle doğru inancın yoldaşlık ettiği sade ve ölçülü duygu çok az kimsede, yani hem yaratılıştan iyi hem de iyi bir eğitimle yetişmiş kişilerde rastlanır. Erdemleri elde etmek için hem yaratılış olarak iyi olmak hem de iyi bir eğitim almak lazımdır.

Eğitim nasıl iyiliği doğuruyorsa eğitimsizlik de kötülüğü doğurur. Eğitimsiz kişi hem kendine hem de topluma zarar verir.

“Bir sitede eğitimin kötü ve bozuk olduğuna en iyi kanıt, o sitede sadece sıradan kimselerle işçi, usta takımın değil, özgür adam eğitimi görmüş olmakla övünen kimselerin de usta, hekim ve avukatlara ihtiyaç duyması değil midir? Bir insanın kendi hakkını kendi adaletini kendisi arayacak nitelikte olmadığı için başkalarından alınma takma bir adaletle iş görmek zorunda kalması, böyle başkalarının kendisini kendi hukukunun efendisi ve yargıcı haline getirmesi utanç verici eksik ve kötü yetiştirmenin büyük belirtisidir.”⁸²

⁷⁹ Platon, *Yasalar*, I/23.

⁸⁰ Platon, *a.g.e.*, I/27.

⁸¹ Platon, *a.g.e.*, II/162.

⁸² Platon, *Devlet*, s.158.

Platon eğitimsizliği, toplumda suçun yaygın olmasında en önemli etken olarak görürken, zenginliğe erdemden daha çok önem verilmesini eğitimsiz insanların artmasına sebep gösterir.⁸³

İnsanın kendi eliyle ya da düzen kurarak bir akrabasını bile isteyerek ve tam bir adaletsizlikle öldürmesi gibi suçlar çoğunlukla kötü yönetilen ve eğitim sistemi bozuk devletlerde görülür.⁸⁴

Eğitimden insanı düzeltmesi beklenir. Ama yine de yaratılışı müsait olmayan ya da kendisini tutkularının eline bırakan kişiler için verilen eğitim yeterli olmayacaktır. Verilen eğitimle hala düzelmeyen insanlar için yasalar çıkarılır ve bu kimseler cezalarla yola getirilmeye çalışılır. Buna rağmen düzelmeyen ve tapınak soymak, anne-babayı öldürmek gibi büyük suçlar işleyen insanlar eğitime elverişsiz, iflah edilemeyenler olarak kabul edilip öldürülmelidir. Platon *“yasaların bir kısmı insanların birbirleriyle ne şekilde ilişkiye girerek dostluk havası içinde yaşayacaklarını öğretme amacıyla dürüst insanlar için çıkarılıyor. Bir kısmı da bu eğitimden kaçan, yaratılıştan sert ve hiç yumuşamayan insanları büsbütün kötülüğe gömülmemeleri için çıkarılıyor”*⁸⁵ derken yasaların görevinin de insanları eğitmek olduğunu vurgular. Buradan anladığımız kadarıyla insanların eğitilmesi zorunludur. Eğitimsiz insan kötü olacak, kendine ve topluma zarar verecektir. Bu sebeple Platon, suç işleyen kimsenin öncelikle eğitim alıp almadığına bakılması gerektiğini söyler. İyi bir eğitim aldığı halde büyük suçları işliyorsa bu kimse iflah olmaz kabul edilerek cezalandırılacaktır.

Sonuç olarak Platon eğitimle insanı bilgilendirmekten daha çok ruhu yüceltmeyi hedefler. Eğitim ruhu iyiye doğru yönlendirmedir. Yani ahlaksal bir etkinliktir, bu yüzden eğitimli insan aynı zamanda erdemli insandır. Eğitimle insan İyi olana yani Tanrı'ya benzemeye çalışmalıdır. Eğitim, yöneticiler tarafından en önemli görev olarak görülmelidir. Devlet sadece bir kısım insanı değil bütün toplumu kapsayan bir eğitimi hedeflemeli bu toplumu kendi içinde uyumlu, erdemli hale getirmelidir. Eğitimde diyalektik yöntem, örnek olma, yapıp yaşayarak öğrenme, çocukluktan itibaren iyi ve kötü konusunda tutumlar kazandırma gibi yöntemlerin uygulanması gerektiğini söyler. İyi bir eğitimle, birey ve toplum hem kendi içine hem de birbirleri arasında uyumu sağlayacak yani mutlu olacaktır.

⁸³ Platon ,*Yasalar*, II/104-105.

⁸⁴ Platon, *a.g.e.*, II/115.

⁸⁵ Platon, *a.g.e.*, II/115.

I-IV-EĞİTİMDE AİLENİN ROLÜ

Platon kurguladığı devlet sisteminin en ideal devlet sistemi olduğunu düşünüyordu mükemmel olan bir şeyin değişmesi onun mükemmelliğinden bir şeyler kaybetmesi demektir. Bu yüzden Platon değişimden hoşlanmaz.

Platon için devletin varlığını devam ettirecek ve yönetecek olanlar altın soylulardan iyi eğitim alanlar olacaktır. Devlet bu üstün yetenekli insanlara eğitim vermenin yanında üstün yetenekli bir soy oluşturmayı da hedefler. Bundan dolayı biz; Platon ailenin eğitime, ideal bir aileyi oluşturmakla başlar diyebiliriz.⁸⁶

Platon daha çok yönetici olacak zümreyi oluşturan aile üzerinde durmuştur. Altın soylu olan bekçi kadınlarla, bekçi erkekler bir araya getirilecek; evleri sofraları ortak olacak. Kimsenin tek başına hiçbir şeyi olmayacak. Tabiatın zoruyla ister istemez çiftleşeceklerdir.

Her iki cinsin en iyilerinden en fazla, en kötülerinden de en az çiftleşmeleri gerekir. Çünkü devletin amacı en iyilerin çocuklarını büyütmektir ancak bunlar devleti yönetebilirler. Platona göre devlet evlenecek olanların kurnazca düzenlenmiş olan kurallarla seçilmesi gerektiğini söyler böylece altın soyuna sahip olmayan bekçiler devlete itaat etmeye devam edeceklerdir. Bu evlendirme yönteminden dolayı şikayet etmeyeceklerdir.⁸⁷ Ayrıca savaşta başarılı olanlara daha çok üreme hakkı verilmeli bu yöntemle altın soylu çocukların çoğunlukta olması ihtimali artar.⁸⁸ Platon “Devlet’te” eğitim için ailenin görevini kendi cinsinden çocuk üretmesine indirger. Bundan sonrası devletin işidir.

Bu çocuklar doğduktan sonra devletçe görevlendirilmiş kişilere verilecek bu kişiler aileden uzak başka bir semtteki bakıcılara teslim edilecektir. Aşağı soydan olanlar ve doğuştan sakat olanlar ise kimsenin görmediği bir yerde tutulacaktır.⁸⁹ Ayrıca koruyucuların işe yaramaz çocukları olduğunda, bekçiler, bunları öteki sınıfa verebileceklerdir. Başka sınıflardan doğan altın madenine sahip çocuğu da koruyucular sınıfına verebilecektir.⁹⁰ Devlet kendi belirlediği kurallar dışında meydana gelen çocukları yasadışı ilan edecek onları eğitmeyecektir. Ayrıca iyi bir soy oluşturabilmek için de; kadınlar yirmisinden kırkına kadar çocuk dünyaya getirecek; erkekleri ise ancak elli beş yaşlarına kadar çocuk sahibi olabileceklerdir.⁹¹ Amaç yurttaşların madenine göre eğitim alması ve ilerde toplum içerisinde o madene göre görevlendirilmelerini sağlamaktır.

⁸⁶ Platon, *Devlet*, s184

⁸⁷ Platon, *Devlet*, s.187,188

⁸⁸ Platon, *Devlet*, s.188

⁸⁹ Platon, *Devlet*, s.188

⁹⁰ Platon, *Devlet*, s.140

⁹¹ Platon, *Devlet*, s.190

Buradan da anlaşılacağı üzere Platon ailenin işlevini devletin istediği biçime çocuk meydana getirmek olduğunu düşünür ayrıca bu geçici bir işlevdir. Çocuk meydana getiren anne ve baba artık bu safhadan sonra çocuğun ailesi sayılmaz çocuğun ailesi devlettir. Çocuk doğuran anne devletin bir görevlisi olarak gelip yuvadaki çocukları emzirecek. Ona asla kendi çocuğunu tanıma fırsatı verilmeyecektir. Kadın bakıcılar hiçbir çocuğu uzun süre emzirmeyecektir.⁹²

Böylece ailelerin çocuklarını tanıyıp bağlanma ihtimali de ortadan kalkacaktır. Bireyler böylece yalnız kendi çocuklarını değil bütün çocukları sevecekler yalnız kendi ailelerini değil devleti sevecekler. Ayrıca bütün çocukları devlet büyüteceği için farklı düşünen, farklı zevklere sahip insanlar olmayacak halk ve yöneticiler ortak bir düşünüşe sahip olacaktır. Burada Platon aslında ailenin eğitime ailenin müdahalesini istememekte ve onları mümkün olduğunca çocuğun eğitiminden uzaklaştırmaya çalışmaktadır. Çünkü istediği bir şekilde çocuk yetiştirmenin en etkili yolu onları ailenin geleneklerinden uzaklaştırmaktır. Hatta on yaşına gelmiş tüm çocukların hepsini kırlara sürerek ailelerinden uzaklaştırmanın en kestirme yol olduğunu söyler.⁹³

Platon “*Yasalar*” adlı kitabında aile eğitimi konusuna katı fikirlerinden vazgeçmiş gibi görünmektedir. Burada çocuğun eğitiminde ailenin katkısı yadsınmamakta ama yine de çocuğun eğitimi aileye bırakılmamaktadır. Çocuğun aile içinde iyi bir eğitim alması için ailenin çok iyi denetlenmesi gerekir. Ona göre Eğer devletlerde özel hayat iyi düzenlenmemişse kamu yaşamı için çıkarılan yasaların sağlam bir temele oturması imkansızdır. Ailenin iyi denetlenmesi çocuğun aldığı eğitimle yasalar arasındaki uyumu da ortaya çıkaracaktır. Bu da hem bireyin hem de devletin mutluluğunu sağlayacaktır.⁹⁴

Platon Yasalarda ailenin eğitimini düzenlenmeye anne karnında başlar ve çocuğun hem duygusal hem de fiziksel anlamda dengeli olması için annenin dengeli bir ruh haline sahip olmasını sağlayacak bir ortamın oluşturulması gerektiğini söyler.⁹⁵ Böylece çocuk anne karnında bile aşırı haz ve acıyla tanışmayacaktır. Çocuğun doğumundan üç yaşına kadar ailesi çocuğu her yönden uyumlu bir insan olarak yetiştirecek sonra da çocukların oyun oynarken eğitilmesi için her gün tapınaklara götürülecektir.⁹⁶

Platon insanlardaki kötülüğü iki şeye bağlar birincisi doğuştan getirilen kötülüktür ki böyle biri iyi eğitimle daha kötü olmaktan kurtulur. Diğer kötülük ise eğitimsizlik sebebi ile

⁹² Platon , *Devlet*, s.189

⁹³ Platon , *Devlet*, s.291

⁹⁴ Platon, *Yasalar*, II/4

⁹⁵ Platon, *Yasalar*, II/4,5,7

⁹⁶ Platon, *Yasalar*, II/9

oluşur. Platon burada hatanın sebebinin öğrenciden çok onu yetiştiren babada ve öğretmende aramak gerektiğini söyleyerek babaların çocukların eğitiminde önemli bir etkisi olduğunu da vurgular.⁹⁷ Platon ailenin çocuğun eğitime genelde olumsuz etkisinin olduğunu söyler. Ve ideal devletinde eğitimde ailenin etkisinden uzak bir hale getirmeye çalışır.

Aileler çocuğun eğitim alıp almaması yönünde çok fazla söz hakkına sahip değildir. Her öğrenci yeteneğinin ulaştırdığı yere kadar eğitim almak zorundadır.⁹⁸

I-V-PLATON EĞİTİMİNDE ÖĞRETİCİLERİN ÖZELLİKLERİ

Platon eğitime çok fazla önem vermesine rağmen öğretmenlerin yetiştirilmesinden bahsetmemiştir. Öğretmen olmanın en önemli şartı yeterli bilgi donanımına sahip olmaktır. Bu bir konuda bilgili olmanın yanında tutarlı bir görüşe sahip olmak anlamına da gelir. Ayrıca öğretmenler arasında görüş birliği olması gerekir

Biri bir şey öğretmek isterse, bunu önce kendisinin iyi bilmesi gerekir. Bilenlerin kendi aralarında anlaşmış olmaları, ayrı ayrı fikirleri olmaması gerekir bazı şeyler üzerinde ayrı ayrı fikirleri varsa, bunları biliyorlar diyemeyiz; öyleyse bunları öğretebilir de diyemeyiz⁹⁹

Platon halkın etkileşim yoluyla birbirini eğitmesinin de mümkün olduğunu söyler dil öğrenimi de bu yolla olmuştur. İnsanlar kalabalık sayesinde nesnelerin isimlerini öğrenmeleri halkın eğitici rolünü gösteren en doğal örneklerden biridir.¹⁰⁰ Yalnız halkın eğiticiliği bununla sınırlıdır insanlar doğruyu ve eğriyi halktan öğrenmeleri, bu konuda ortak bir fikirde buluşmaları imkansızdır.¹⁰¹

Platon halkın dil ve bazı tutumları kazandırılmasında eğitimci rolü gördüğünü söylemekle birlikte yöneticilerinin de halk için bir eğitmen olduğundan bahseder, bu ise yöneticinin erdemli davranışlarıyla halka örnek olması halka yasaları benimsetmede öncü olmasıyla olacaktır.¹⁰²

Platon eğitimcilerin yetiştirileceği özel bir kurumdan bahsetmemiştir. Ona göre eğitimciler eğitim alan vatandaşların en yeteneklileri arasından seçilecektir. Kimse rast gele eğitim yapmayacaktır. Halkı eğitmede büyük katkıları olan ozanlar ise devlet tarafından

⁹⁷ Platon , *Timaios* s.128

⁹⁸ Platon , *yasalar*, II/35

⁹⁹ Platon, *Birinci Alkibiades*, çev:İrfan Şahinbaş, M.E.B. Yay., İstanbul 1997, s 27,28

¹⁰⁰ Platon, *Birinci Alkibiades*, s.28

¹⁰¹ Platon, *Birinci Alkibiades*, s.28

¹⁰² Platon, *Devlet Adamı*, s.22

belirlenecek, devlet onayı olmayan ozanlar şehir dışına sürülecektir¹⁰³ Platon farklı düşüncelerden ve farklı yaşama tarzlarından hoşlanmamaktadır. Bu yüzden Platon yabancı hocaların ders vermesini doğru bulmaz yalnızca beden eğitimi konusunda yabancı hocaların ders vermesi gerektiğini söyler. Bunun sebebi ise savaş teknikleri hakkında diğer ülkelerden bilgi alınmasıdır.¹⁰⁴

Platon çocuk eğitimine ağırlık vermesinin doğal bir sonucu olarak eğitimcilerin de seçimle belirlenmesine önem verir. Öğretmenlerin yetiştirilmesi için özel bir eğitimden bahsetmez öğretmen herkes gibi eğitim görecektir.

Çocuklarla ilgilenecek ve ölçülü bir kuşağın oluşturulmasında büyük rol oynayan eğitimci gereğince seçilmelidir. Bir öğretmenin öğrencilerinde erdem oluşturabilmesi için yurttaşlar içinde en erdemli kişi olması gerekir. Meclis üyeleri tarafından gizli oylama ile seçilecek olan böyle eğitimci beş yıl için görevlendirilecek, altıncı yıl aynı yöntemle başka birisi bu göreve seçilecektir.¹⁰⁵

Kız ve erkek çocuklarının bütün eğitimiyle ilgilenecek olanların 50 yaşından büyük, kız ve erkek çocuk sahibi bir kişi olması tercih edilecektir. Kız ve erkek çocuğunun ikisine birden sahip değillerse en azından çocuklarının olması göz önünde bulundurulacaktır.¹⁰⁶

Eğitimcilik Platon'a göre kentte en önemli olan şeydir. Bu görevleri en önemliler arasında en yükseğidir. Çünkü toplumun geleceği olan çocukları yetiştirmek, nasıl bir bitkinin sürgününü doğru sürüldüğünde kendi doğasının varabileceği en üst noktaya kadar gelişimini tamamlamak için olanağı varsa aynı şekilde çocuğa da başlangıçta doğru bir yol çizilmesi gerekir. Çocuğa doğru bir eğitim verilirse topluma yararlı ve uygar bir yaratık olur. Fakat iyi yetiştirilmezse yeryüzünde en vahşi hayvan olur.¹⁰⁷ Platon öğretmeni çocuğun gelişiminde en önemli etkenlerden biri olarak görmektedir. Bu yüzden öğretmen seçimini devletin önemli görevleri arasında görmektedir.

I-VI-PLATON EĞİTİMİNDE ÖĞRENCİLERİN ÖZELLİKLERİ

Platon devlet anlayışında kesin bir kast sistemi vardır. Her kısmın eğitimi göreviyle de ilintilidir. Platon bazı insanların diğerlerine nispetle eğitime daha yatkın olduğunu kabul eder. Bu yöndeki fikirlerini madenler mitoslarıyla açıklar. Ona göre öğrenciler de aranacak ilk

¹⁰³ Platon, *Yasalar*, II/20

¹⁰⁴ Platon, *Yasalar*, II/23,24

¹⁰⁵ Platon, *Yasalar*, I /82

¹⁰⁶ Platon, *a.g.e.*, II/111

¹⁰⁷ Platon, *Yasalar*, I/173-174

özellik yetenektir. Platon altın soylular, gümüş soylulular ve demir soylular olarak üç yetenek gurubu oluşturur. Bunlar başlangıçta aynı eğitimi alacaklar ve yeteneklerine göre ayrılacaklardır bu ayrımın öncesinde herkes aynı eğitimi görecektir derslerde gösterdikleri başarı onların sınıflarını belirleyecektir. Her defasında seçilenler bir üst seviyeye yükselecek ve eğitime devam etme hakkına sahip olacaktır.

Platona göre çok az kişide kolay öğrenmenin yanı sıra yumuşak ve cesaretli olma özelliğine rastlanır. Örneğin çabuk anlayan zeki ve iyi hatırlayan kimseler çabuk kızarak öfkelenirler. Buna mukabil ağır ve temkinli olanlar ise öğrenmekten gerçek bir neşe duymaz ve çabuk unutulurlar¹⁰⁸

Bunun dışında Platon'un eğitimde fıtratı vurgulayan bilimi seven insanın yaratılışı, filozof yaratılışı ya da bunun tam zıddı olan kişilik çeşitlerinden bahseder.

Ona göre eğitimi mümkün olmayan doğuştan kötü olan insanlar da vardır. Bunlar da eğitime dahil edilecektir. Peki Doğuştan kötü olanların eğitilmesinin sebebi nedir? Platon kötülerin eğitilmesinin sebebini onların daha kötü olmalarını engellemek olarak açıklar.¹⁰⁹

Ona göre bilimi seven insan kendiliğinden öğrenmeye merak duyar, öğrendiğiyle yetinmez, yaratılış gereği gerçek varlığın bilgisine ulaşmak ister bu yüzden varolduğu sanılan tek tek şeylerin çokluğunda duraklayıp kalmaz aksine yoluna devam eder. Her şeyin özünü ruhun bu özü kavramak için yapılmış, üstelik bu özle akraba olan yanı sıra kavrayıncaya kadar coşkunluğunu yitirmez sonra da sevgilisine kavuşur gibi asıl gerçeğe kavuşup birleşince akıl ve hakikati doğurur bilgiye ve gerçek hayata ulaşır Ancak bundan sonra doğum sancılarında kurtulur.¹¹⁰

Filozof yaratılışı ise ancak yaratılışına uygun eğitim verilirse kendini gerçekleştirebilir.

Platon filozof yaratılışı kaliteli tohuma benzetir. Bu özelliği taşıyan kişiye uygun eğitim verilirse bu kişi gittikçe gelişerek bütün erdemlere ulaşır; ama uygunsuz bir toprağa ekilir de orada beslenip büyürse, sonuç tam tersine olur. Filozof yaratılışı meydana getiren nitelikler, kötü bir eğitimle bozuldu mu onu yolundan amacından saptırır.¹¹¹ Filozof yaratılıştaki insanlar her zaman bilimi severler, çünkü bu ilim onlara oluş ve yok oluş halleri arasında sürüklenip durmayan asıl özü gösterir. Bu insanlar bilimi bütünüyle sevmelerinin

¹⁰⁸ Platon, *Theaitetos*, cev. Macit Gökberk MEB. Ank 1945, s.7

¹⁰⁹ Platon, *Timaios*, s.128, *Yasalar...* II/120

¹¹⁰ Platon, *Devlet* s.227

¹¹¹ Platon, *Devlet* s.229-233

yanında doğru sözlü olmak, bile bile yalana razı olmamak, yalandan tiksirmek doğruyu sevmek gibi bazı önemli özelliklere de sahiptirler¹¹²

Platon burada bilimi seven insan ya da filozof yaradılış derken aslında aynı kişilik yapısından bahsetmiştir. Bu karakterdeki insanlar altın madenine denk gelen ve aynı zamanda yönetici olabilecek yapıdaki insanlardır.

Yönetici olarak eğitilecek olan bu üstün yeteneklere sahip insanlardır. Yönetici olarak eğitilecek kişilerin sebatlı yürekli, yakışıklı olması, soylu ve güçlü olması yeterli değildir. Bu kişide bilimleri kavrama gücü ve öğrenme kolaylığı gerekli çünkü ruh ciddi kafa beden çalışmalarında beden çalışmalarından daha çok yılgınlığa uğrar, bu yüzden yönetici olacak kişide ayrıca insanda belleme gücü, sarsılmaz bir azim ve her türlü çalışma sevgisi bulunmalı bütün bunlara doğuştan yatkın değilse öğrenmeye yanaşmaz¹¹³

Platon'a göre bazı insanlar savaşçılığa yatkın olsalar bile sağlam, cesur, azimli bir tavır sergilese de eğitime yatkın değildirler. Savaşta tehlike karşısında kılı bile kıpırdamayan bu karakterdeki insanların bilimler karşısında bile kılı kıpırdamaz. Uyuşuk bir halleri vardır. Kanları ağır, anlayışları küttür.¹¹⁴ Kafalarını çalıştırmak zorunda kaldılar mı, uyuklamaya esnemeye başlarlar korucuları seçerken hem zeka hem de cesaret yönünden yetenekli olmasına dikkat edilecektir. Bu yüzden onlar hem ağır işler sınavından hem de birçok bilim çalışmalarından geçirerek denenmeli ve gösterdikleri yeteneklere göre belirlenmelidirler.¹¹⁵

Platon yeteneğe göre eğitim verilmesi dışında, eğitimin sadece erkekleri değil kızları da kapsamı gerektiğini söyler. Ona göre eğitimde ve diğer bütün şeylerde kızları erkeklerle bir tutmak gerekir.¹¹⁶ Kızlarla erkeklerin eğitimi beden eğitimi dışında aynıdır. Beden eğitiminde ise bazı dersler kızların isteğine bırakılmıştır.

*“Kızlar ve erkekler altı yaşını doldurunca artık iki cins birbirinden ayrılacaktır. Oğlanlar oğlanlarla, kızlar kızlarla birlikte eğitim alacaklardır. Oğlanlar binicilik, ok, kargı ve sapan atma öğretmenlerine gidecekler, kızlardan da isteyen olursa, bu bilgileri alacak ama özellikle silah kullanmayı öğreneceklerdir.”*¹¹⁷ Kadınların savaşta kendilerini ve çocuklarını savunabilecek bir şekilde eğitilmesi gerekir. Özellikle ok ve silah kullanmayı öğrenmelidirler¹¹⁸ Binicilik ve jimnastik sadece erkeklere özgü olmamalı kadınlar da aynı

¹¹² Platon, *Devlet* s.211

¹¹³ Platon, *Devlet* s.284

¹¹⁴ Platon, *Devlet* s.244

¹¹⁵ Platon, *Devlet* s.244

¹¹⁶ Platon, *Yasalar*, II/23-24

¹¹⁷ Platon, *Yasalar*, I/9-10.

¹¹⁸ Platon, *Yasalar*, II/25,35,36

çalışmayı yapabilmelidir. Savaşa hazırlayan yarışmalar kızlar için de düzenlenmelidir.”¹¹⁹ Platon ayrıca eğitimin zorunlu olduğundan bahseder her vatandaş eğitim görmek zorundadır devlet bunu velilerin isteğine bırakmaz.¹²⁰

Platon’a göre çocuğa üç yaşından itibaren eğitim verilmeye başlanmalıdır ve bu yaradılışının götürdüğü yere kadar devam etmelidir. Platon’un eğitim sistemi eleme yöntemine dayanır. Her defasında öğrenciler sınama yoluyla denenir başarı olan bir üst eğitime geçer. Bu eleme işleminde temel amaç yetenekli olanları belirlemektir. Platon yönetici kısmı seçmeyi hedefler. Asıl önemli olan ülkeyi, yönetecek olan hakim zümrenin eğitimidir.

I-VII-PLATON EĞİTİMİNDE ÖĞRENİLMESİ GEREKEN BİLİM DALLARI

Platon’a göre ilk öğretilecek bilim dalı matematiktir. En başta yalnız çocuklar için oyun arasında zevkle öğrenecekleri aritmetik dersleri uygulanmalıdır. Çocuk oyun oynarken oyunlarının arasına elma, çelenk sayma, bunları küçük gruplara eşit sayıda bölme, güreşçileri ve yumruk dövüşçülerini kendi içinde sıralama, eşleme, yedeğe alma gibi basit işlemleri öğreneceklerdir. Ayrıca oyun oynarken altın, gümüş, bronz madenleri karıştırıp çocuklara bölüştürerek zorunlu sayıları öğreteceklerdir bu uygulama ile çocuklar ordu düzenini ve yönetimi, sefere çıkma ve ayrıca ev yönetimi gibi konularda elzem olan matematik ilmine bir temel atmış olurlar¹²¹

Platon on yaşına gelen bir çocuğun üç yıl edebiyatla uğraşması gerektiğini söyler. On üç yaşına gelince “lyra” çalmaya geçmeli ve bu üç yılı da böyle tamamlamalıdır.¹²²

Platon, “Çocuk eğitiminde matematik kadar önemli olan tek bir dal yoktur.” der. Matematiğin en büyük yararı, Platon’un deyimiyle, kalın kafalıları uykusundan uyandırması ve kişiyi geliştirerek çabuk kavrayan, belleği güçlü ve kıvrak zekalı yapmasıdır. Matematik bu yönüyle tanrısalıdır.¹²³

Platon, matematiği güzel yapan özelliğini şöyle anlatır: “Birisi çıkıp “*Ey mutlu adamlar! Siz hangi sayılardan söz ediyorsunuz. Sizin tasarladığınız gibi hepsi birbirine eşit, en ufak farkları bile bulunmayan ve parçalardan meydana gelmeyen birler nerede var ki? dese, buna şöyle cevap verirler: Biz ancak düşünceyle yakalanabilen, başka hiçbir şekilde ele*

¹¹⁹ Platon, *a.g.e.*, II/57.

¹²⁰ Platon, *a.g.e.*, II/35

¹²¹ Platon, *a.g.e.*, II/43

¹²² Platon, *a.g.e.*, II/30

¹²³ Platon, *a.g.e.*, II/154.

alınamayan sayılardan söz ediyoruz.” Bu bilim bizim için gerçekten gereklidir. Çünkü ruhu hakikatin kendisine ulaştırmak için saf düşüncayı kullanmaya zorluyor.”¹²⁴

Platon, koruyucuları yetiştirirken ilk öğrenilecek bilginin sayı ve hesap bilgisi olduğunu söyler. Hiçbir bilgi, hiçbir sanat ondan vazgeçemez. Özellikle savaş sanatı için matematik vazgeçilmezdir.¹²⁵ Platon, matematiğin insanı saf düşünceye götüren bilimlerden olduğu halde doğru kullanılmadığını söyler. Oysa, matematik zihni, öze ve varlığa yükseltecek bir bilimdir.¹²⁶

Geometri’nin konusu, doğru ölenn değıl hep var olanın bilgisidir. Bu bilim ruhu hakikate çeker. Yanlış olarak yere eğdiğimiz bakışlarımızı yüksekteki şeylere döndüren o felsefeye özgü düşünüş tarzının ruhta gelişmesini sağlar. Savaşla ilgili yararlar gibi ikinci dereceden bir takım yararları da vardır. Üstelik geometri öteki bilimleri daha iyi anlamaya yardımcı olur.¹²⁷

Geometri ile ilgili asıl incelenmesi gerekenleri Platon şöyle anlatır: “*Bu bilim en yüksek ve en ileri bölümleri iyi ideasının kavranmasını kolaylaştırıyor mu kolaylaştırmıyor mu? En mutlu varlığın bulunduğu yere doğru dönmeye zorlayan her inceleme bu amaca götürür.*”¹²⁸ Platon için geometri önemlidir. Çünkü geometri ruhu, özü seyretmeye zorlar. Oluşturaklayıp kalmaz. Her ne kadar geometri somut şekillerle uğraşır gibi gözükse de Platon’a göre geometrinin konusu saf bilgiden başka bir şey değildir. Platon geometriyi, öğretilecek bilimler sıralamasında ikinci sıraya koyar.¹²⁹

Üçüncü sırada ise derinlik boyutunu inceleyen bilimin olduğunu söyler ve bu konuda daha fazla bilgi vermez.¹³⁰

Bundan sonra astronomi ilmi vardır. Platon’a göre astronomi, -bilinenin aksine- ruhu yukarı bakmaya, yeryüzündeki şeylerden gökyüzündeki şeylere geçmeye zorlamaz. Astronomi, insanı yukarı değil aşağıya baktırır. Çünkü ona göre konusu varlık ve görünmez şey olandan başka insanı yukarı baktıracak bilim yoktur.¹³¹

Gökteki şeyleri maddi şeylerin en güzelleri ve en yetkinleri saymamız gerekiyor. Ama görünür dünyanın malı oldukları için gerçek hareketlerden aşağıdır bunlar. Gerçek hareketler

¹²⁴ Platon, *Devlet*, s.272.

¹²⁵ Platon, *a.g.et*, s. 267.

¹²⁶ Platon, *a.g.e*, s.272.

¹²⁷ Platon, *a.g.e*, s.274.

¹²⁸ Platon, *a.g.e*, s.274.

¹²⁹ Platon, *Yasalar*, II/40.

¹³⁰ Platon, *Devlet*, s.276.

¹³¹ Platon, *a.g.e*, s.277.

ise saf çabukluk ve saf yavaşlığın gerçek sayıdaki ve bütün gerçek şekillerdeki, gerek birbirleriyle ilişkili gerek kendi içindekilerle birlikte olan hareketlerdir.¹³²

Bu ilim dallarında başarılı olanlar düzenli ve azimli yaratılıştaki olanlar diyalektik ilmine geçebileceklerdir. Bu eğitimin süresi beş yıldır.¹³³

Diyalektik bilimlerin doruğudur.¹³⁴ Diyalektik yöntem varsayımları bir yana atarak ilkenin kendisine yükselen, sonuçlarını orada temellendiren tek yöntemdir. Bu yöntem, ruhun gözünü, içine gömülmüş olduğu çamurdan yavaş yavaş çekip kurtarır. Kişi her şeyin özünü bilecek hale gelmekle diyalektikçi olur.¹³⁵

Bu ilimlerin amacı; ruhun en yüce kesimini bütün varlıklarının en üstünü görmeyi sağlamaktır bu ilimler asıl öz olanı fark etmeyi sağlayacaktır.¹³⁶ Bu ilimler Platon'un deyimiyle ruhta gündelik işler yüzünden bozulmuş körleşmiş olan kısmı parlatmak kişinin asıl olanı görmesini sağlamaktır.¹³⁷ Bu ilimler aynı zamanda kişinin Tanrıya benzemesini de sağlar kişiye tanrısallık kazandırır.

Platon'a göre sıradan bir insan sayıları, gezegenlerin dönüşünden haberi yoksa tanrısallıktan çok uzaktır. En önemli bilgileri öğrenmeye amaçlamış kimse için bu ilimler zorunludur.¹³⁸ Ama halkın bu bilgileri bilmesi zorunlu değildir. Bu bilgiler üzerinde küçük bir azınlık çalışacaktır. Bunlar arasında kaçınılmaz diye tanımlananlar yani sayı bilgisini basit işlemler vs. gibi ilimler sıradan insanlar tarafından da bilinmelidir.¹³⁹

Platon günlük işlerde kolaylık sağlayan görünür dünyadaki ilimleri sıradan ilimler olarak görmektedir. Onun için asıl ilim soyut olan ruha hitap eden bilgilerdir. Bütün ilimlerin temeli matematiktir diğerleri bunun üzerine bina edilir. Diyalektik ilmi ise bir insanın bu ilimlerde ulaşabileceği en üst ilimdir.

¹³² Platon, *a.g.e.*, s.277.

¹³³ Platon, *a.g.e.*, s.291.

¹³⁴ Platon, *a.g.e.*, s.283.

¹³⁵ Platon, *a.g.e.*, s.283.

¹³⁶ Platon, *a.g.e.*, s.281

¹³⁷ Platon, *a.g.e.*, s.265,266,267

¹³⁸ Platon, *Yasalar*, II/40

¹³⁹ Platon, *Yasalar*, II/40

II-PLATON'DA EĞİTİM ÇEŞİTLERİ

II.I. AHLÂK EĞİTİMİ

Platon, eğitiminin tümünde ahlâki yücelmeyi hedefler. Platon'un eğitimin amaçları arasında bireylerde erdemın oluşması, ruhun iyiye yönlendirilmesi, insanı iyiliğe ulaştırmak ve kötü yaratılışlı insanı daha kötü olmaktan korumak, zevkler ve acılar karşısında kendini kontrol edebilen insanlar oluşturmak, insanı maddeden sıyrarak asıl olanın dünyasına yönlendirmek ve kişinin O'nu örnek alıp kendisini O'na göre şekillendirmesi ve böylelikle vahşi hayvan seviyesine düşmekten korunmasından bahsetmiştik. Buradan hareketle eğitimli olmak aynı zamanda ahlâklı olmak anlamına gelir diyebiliriz. Platon'un eğitimdeki temel amacının insanın ahlâki olgunluğa ulaşmasını sağlamak olduğunu görüyoruz.

II.I.I.Ahlâk Öğretilbilir mi?

Platon ahlâk eğitiminin her zaman mümkün olduğunu söyler. Bunun tartışılması bile gereksizdir .

Platon, Protagoras'a Sokrates'in dilinden “erdem öğrenilebilir mi” diye sorar. Protagoras bunu bir masalla anlatır: “Zeus, Hermes'le insanlara, insan soyunun tükenmemesi, şehirlerde düzen, insanlar arasında da doğruluk kurmak için doğruluk ve edep gönderiyor. Hermes, Zeus'a soruyor: “*Bunu insanlara sanatları dağıttığım gibi mi dağıtayım? Mesela; hekimlik sanatını bilen bir kimse bir çok insana yeter. İnsanlara sanatlar böyle dağıtılmıştır.*” Zeus, *doğruluk ve edebi herkese dağıt, herkes ondan nasibini alsın. Erdem ve iyilik herkeste bulunmalı...*”¹⁴⁰

Platon erdemın öğretilebilir olduğunu savunur. “Asıl öğrenilemez olduğunu söyleyenlere şaşmalı” der. İnsanlara hali hazırda verilen eğitim zaten erdemleri de içerir. Erdemlerin öğretilmesine çocuklukta başlanır, bütün derslerde verilen eğitimde erdemler de gözetilir.¹⁴¹

Platon'a göre insanın ahlâki olgunluğa erebilmesi için her şeyden önce bilmesi gerekir. Bu bilmeleri ise kendini bilme, kötülük ve iyiliği bilme, akıl ve hazlar arasındaki ayrımı bilme, bilmediğini bilme olarak ifade eder.

¹⁴⁰ Platon, *Protagoras*, cev:N. Şazi Kösemihal , M.E.B. Yay., İstanbul 1989, s.13.

¹⁴¹ Platon, *a.g.e.*, s.23,24.

Platon kötülüğün iki sebebi olduğunu söyler. Bunlardan bir tanesi yaratılıştan gelen kötülük, diğeri de bilgisizlik sonucu olan kötülüktür. Eğitim, yaratılıştan kötü olanın daha kötü olmasını engeller.¹⁴²

Platon, bilgisizliği “insanın güzel ya da iyi bulduğu bir şeyi sevmeyip ondan nefret etmesi, kötü ve haksız bulduğu bir şeyi sevip benimsemesi, doğru sanı ile acı ve haz arasındaki uyumsuzluk olması” diye açıklar. Bu aynı zamanda en büyük en koyu bilgisizliktir. Platon’a göre kötülük bilgisizliğin ta kendisidir. Çünkü kötülük kendini ve erdemi bilmez.¹⁴³

Bilgisizlik kişinin aklı ihmal edip hazlara göre davranmasıdır. Yani burada iyi ve kötünün belirleyicisi akıl değil zevktir. Kişi zevk aldığı şeyi iyi, acı veren şeyi kötü olarak tanımlıyorsa bu cehaletin en koyu halidir ve bu Platon’a göre büyük krallıkların yıkılma sebebidir.

Kötülüğün bir sebebi ise birçok insanın ruhunda yaratılıştan var olan Platon’un bütün yanılgıların nedeni olarak gördüğü insanın kendini fazla sevmesidir. Çünkü seven sevdiğine karşı kördür. Böylece adil, iyi ve güzel şeyleri yanlış değerlendirir; doğru olan şeyden önce hep kendine değer vermek gerektiğini düşünür. Aslında büyük adam olmak isteyen kendini ya da sahip olduğu şeyleri değil, ister kendinde ister başkasında ortaya çıksın adaleti sevmelidir. Kendi cahilliğini bilgelik diye görmek yanılgısı da yine bu kusurdan kaynaklanır. Bu nedenle her insanın kendine karşı aşırı sevgiden kaçınması gerekiyor. Buna karşılık kendinden daha üstün olanı izlemelidir.¹⁴⁴

Kişi iyi olmaya kendi davranışlarının farkında olarak başlar. Platon’a göre ruh herkes için en değerli varlıktır. Hiç kimse en değerli varlığının içine bilerek kötülük almaz.¹⁴⁵ Kötü davranmamak için iyi ve kötülüğü ayırt edebilmek, bunun için de bilmek gerekir. Kişinin kendisini doğru değerlendirebilmesi, kendini bilmesi için lazımdır. Yani kişi önce kendini sorgulamalı, neyi ne kadar biliyor ya da bilmiyor bunu bilmelidir. Kişinin kendini fazla sevmesi, kendisini, doğru ve yanlış benimsenmede bir ölçü olarak kabul etmesi, bilgilenmenin önünde büyük bir engeldir:

Ben bilginim diyen kimse elimden gelir dediği şeyde artık bilgi edinmek istemeyecektir. Ruh bilgisizliği çürütmeye alışınca, bu çürütme ile kendinden utanarak öğretim yollarını kapayan kanaatten sıyrılıp tertemiz bir hale gelinceye ve ancak bildiğini bilmediğine inanınca kadar kendine verilen ilimden hiç fayda görmez.¹⁴⁶ Platon diyalektik yöntemle

¹⁴² Platon, *Timaios*, çev:Erol Güney- Lütü Ay, M.E.B. Yay., İstanbul 1989, s.128.

¹⁴³ Platon, *Yasalar*, s.31.

¹⁴⁴ Platon, *a.g.e.*, I/135.

¹⁴⁵ Platon, *a.g.e.*, I/134.

¹⁴⁶ Platon, *Sofist*, s.31, *Sokrates’in Müdafası*, s.11,12,13, 25.

önce kişinin bilgisizliğini ortaya çıkarmak gerektiğini söyler. Bundan sonra öğretim başlamalıdır.

Kendini bilmenin başka bir yolu ise başka bir ruha bakmaktır:

“Ruh kendini bilmek isterse başka bir ruha, bu ruhta ise ruhun erdemine, yani bilgeliğin bulunduğu yere veya kendine benzeyen herhangi bir şeye bakmalıdır. Ruhta da bilgi ile aklın bulunduğu yerden daha Tanrısal bir yer bulamayız. Ruhun bu parçası tanrısalıdır. Burayı bulup tanrısal bütün şeyleri, Tanrı’ya, -akıl görebilirse- kendisinin ne olduğunu daha kolay anlayabilir. Ayna, gözün aynasından nasıl daha parlak, daha temiz, daha aydınsa Tanrı da ruhumuzun en iyi parçasından daha temiz, daha aydındır. Ruhun erdemini bilmek için Tanrı’ya bakarak insanlık şeylerinin en güzelini bulmuş olacağız.”¹⁴⁷

Kişi kendini bilmek için kendinde en üstün olan kısma yani bilgeliğin olduğu yere bakmalıdır. Bu yer ruhun en parlak yeridir. Akıl da Tanrı’ya bakarak kendini ona göre düzenlemelidir. Kişi bu uyumu taşımalı, her zaman orta yollu olmalı, onu hazlar bir tarafa çektiğinde o, aklın kılavuzluğunu, aklın çekişlerini takip etmelidir.

Ruh kendinde bulunan akılla Tanrı’ya bakarak kendini değerlendirmeli ve kendini o iyiye göre şekillendirmelidir:

“Biz toprağın değil, göğün bitkisiyiz. Bunu açıkça söyleyebiliriz. Tanrı başımızla kökümüzü, ruhun önce meydana getirildiği yere asmış, böylece bütün vücudumuzu göğe doğru yükseltmiştir. Onun için insan kendini tamamıyla tutkularına isteklerine verir. Bütün gücüyle onlarla uğraşırsa bütün düşünceleri ister istemez ölümlü olur. Kendisinde de mümkün olduğu kadar ölümlü olandan başka bir şey kalmaz. Çünkü yalnız o tarafını geliştirmiştir. Ama bir insan kendini sırf bilgi uğruna gerçek bilgiye verir. Yetileri arasında en çok ölümsüz yüce şeyleri düşünmek yetisini ilerletir. Hakikate ermeğe muvaffak olursa, insanoğlunun ölümsüzlüğe karışmasına imkan olduğu ölçüde, kendisinin de bu ölümsüzlüğe ermesine hiçbir engel kalmaz. Bu insan her zaman kendisindeki bu yüce halde bulunduğundan üstün bir bahtlığa kavuşacaktır. Herhangi bir şeyi dikkatli korumanın tek bir yolu vardır. O da kendisine has olan gıdalarla, hareketlerle beslemektir. Bu hareketler, evrenin düşünceleriyle O’nun daire şeklindeki hareketleridir. Herkes kendini ona uydurmalı, kafamızda düzensiz bir şekilde meydana gelen olaya ait hareketlerini fark etmeyi öğrenerek, düşünen kısmı düşündüğü şeye, ilk özüne uygun bir şekilde benzeterek başarabiliriz. İşte bu güzel hayatı ancak böylelikle kemale erdirebiliriz.”¹⁴⁸

¹⁴⁷ Platon, *Birinci Alkibiades*, çev:İrfan Şahinbaş, M.E.B. Yay., İstanbul 1997, s.89.

¹⁴⁸ Platon, *Timaios*, s.135-136.

Kişi, ölümlü olandan yani maddeden görünür şeylerden sıyrılarak, mutlak iyiye bakarak ve göksel hareketlere uyum sağlayarak ruhunu yüceltebilir. Ahlâki yücelmenin yolu kişinin kendinde olan düzensiz hareketleri fark edip bunları düzenli olana ve ilk özüne bakarak belirlemesidir. Düzenli hareketler gezegenlerin ve iyi ruhun hareketleridir. Bu hareketler ise akıl ve bilgelikle takip edilir:

Tanrılardan sonra en Tanrısal olan ve en çok bize ait olan şey ruhtur. Her insanda efendi olmaya köle olmaya yakışacak bir ruh hali vardır. İnsan efendi yönünü seçerek ruhunu yüceltmelidir. Aksine sözlerle, tanrılara bir takım armağanlar vererek yada boyun eğerek değerini artıracığını düşünen, ruhunu daha kötü bir duruma düşürdüğü halde ruhuna değer verdiğini sanır. Her insan çocukluktan itibaren aklının her şeye erdiğini düşünür, ruhunu övmekle yüceltiğini sanır. Aslında ruhu hazlardan hoşlandığında; yani isteklerine boyun eğdiğinde çile, korku ve acılarla mücadele etmeyip kendini bıraktığında ve herhangi bir güzelliği erdeme yeğlediğinde ruhunu aşağılamış olduğunu fark etmez.¹⁴⁹

Platon canlı varlıkları Tanrıların yaptığı kuklalara benzetir. Kuklaların ipi insanı erdemle ahlâksızlık arasındaki çizginin bir o yanına bir bu yanına çekiştirir. Bunun için insan aklın çekişlerine uymalı, diğerine karşı koymalıdır. Buna “*kendini yenmek*” denir.¹⁵⁰ Kişinin kendini yenmesi, yani iyi yönlerinin kötü yönlerine galip gelmesi için kendini iyi değerlendirmeli, hazlarının kılavuzluğunda değil, aklın rehberliğinde hareket etmeli ki ahlâki olgunluğa ulaşsın.

II.I.II.Erdemlerin Öğretilmesi

Platon’a göre erdem ruhun sağlığı güzelliği, dayanıklılığı; kötülükse ruhun hastalığı, çirkinliği, güçsüzlüğüdür.¹⁵¹ Erdemli insan, iyi yönleri kötü yönlerine galip gelmiş insandır. Erdemli olma hali kendini yenmiş olma hali olarak da tanımlanabilir. Platon’a göre hepimizin içinde kendimize karşı bir savaş vardır. Bu aynı şey bir ailede, köyde, kentte de aynı şekildedir. Erdem ise hem devlette hem de insanda her şeyin yerli yerinde olmasıdır. Bu her şeyin yerli yerinde olması haline Platon **doğruluk** der. **Eğrilik** ise bunun tam tersidir. Ruhta ve devlette görevler açısından bir anlaşmazlık bir savaşın olmasıdır. Buradan da anlaşıldığı gibi insan ve devlet yapısı birbirine benzer. İnsanı iyi yapan şeyler devleti de iyi yapar.¹⁵²

¹⁴⁹ Platon, *Yasalar*, I/28-29.

¹⁵⁰ Platon, *a.g.e.*, I/28.

¹⁵¹ Platon, *Devlet*, s.169.

¹⁵² Platon, *a.g.e.*, s.165.

*“Doğru yaşamak isteyen bir devlet veya bir kişi, tıpkı iyileşmek için hekime koşan bir hasta, tehlikesizce seyahat edebilmek için dümenciye güvenen bir gemi yolcusu gibi iyiyi öğreten bilgiye dört elle sarılmalıdır. Çünkü; bu bilgi olmadıkça talih insanı zenginliğe, sağlığa veya bunlara benzer herhangi bir şeye ne kadar uygun bir rüzgarla götürürse, bu hallerden doğacak yanlışların, tehlikelerin de o kadar büyük olacağını sanıyorum. Çok şey bilme, her hünerden anlama dediklerimizi elde etmiş olmak, bunların arasında iyiyi öğreten bilgi olamadıktan sonra, bir şu bir bu bilginin arkasından gitmek, şiddetli bir fırtınanın oyuncağı olmak demek değil midir? Böyle bir dümencisi olmadığı halde denizde kalan kimsenin sağ salim uzun bir yol alacağını sanmıyorum”*¹⁵³

Kişinin mutlu bir hayata ulaşabilmesi için öncelikle doğru bilgiyi öğrenmesi gerekir. Bu da iyyinin bilgisidir. Bu bilgi, bulunduğu şeyi mutlu yapar. İnsanı ve devleti mutluluğa ulaştıran erdemler; bilgelik, yiğitlik, ölçülülük ve bunların hepsinin uyumuyla oluşan adalettir. Platon bunlara Tanrısal iyiler adını verir.

Tanrısal iyiler, akıllı başındalık; akılla giden ölçülü ruh hali, yiğitlik ve bunların bir arada bulunmasıyla oluşan adalettir. Tanrısal iyiler her zaman önde gelirler.¹⁵⁴

Platon insanları siteye benzetir. İnsanlarda da sitede olduğu gibi üç yön vardır ve bu yönlerinden görevleri vardır. Her kesim kendi görevini yaptığı zaman, insanlar da kendi görevini yapan doğru insanlar olur. Böyle olunca, bilge olan ve bütün ruhu gözetme işini üzerine alan aklın görevi yönetmek, öfkenin görevi ise buyruğa uymak ve akla yardımcı olmaktır. İşte böyle yetişen, görevlerini gerçekten iyi öğrenen ve yapmaya çalışan bu iki kesim, ruhta en büyük yeri kaplayan ve yaradılışı gereği doymak bilmeyen para, mal hırsı taşıyan arzu kesimini kumanda edecektir. Onun, yalancı beden zevkleriyle boğazına kadar dolup büyümesine, güçlenmesine; kendi işi ile uğraşacağına kendilerine köle etmeye yönetmeye kalkmasına engel olacaktır. Yoksa tabiatının yetkisinin dışında olan böyle bir işe kalkışırsa hepsinin hayatını allak bullak eder. Böylelikle, biri karar vererek, öbürü onun buyruğu altında, onun istediklerini yerine getirerek bu iki kesim, beden ve dış düşmanlara karşı da en iyi şekilde korunmuş olur. Demek ki insana yürekli dedirten, ruhunun öfkeli kesimidir. Bu kesimin korkulacak ve korkulmayacak şeyleri üzerinde aklın koyduğu kuralları acı içinde de zevk içinde de korumasıdır.¹⁵⁵

Platon bir site ve devletin doğru olarak tanınması için gereken erdemlerden birincisini bilgelik olarak tanımlar. Bilgelik, devlette yöneticinin; insanda ise başın sahip olduğu

¹⁵³ Platon, *İkinci Alkibiades*, çev:Suat Baydur, M.E.B. Yay., İstanbul 1997, s.31.

¹⁵⁴ Platon, *Yasalar*, I/10.

¹⁵⁵ Platon, *Devlet*, s.165-169.

özelliştir. Bir ülkede, insanın başının vücuduna oranı gibi az ama nitelikli kısmını oluşturacaktır. Bir ülkede bilge olan insan sayısı azdır. Bilgelik; kararlarını isabetle alma, isabetli kararlara bilgi ile ulaşma olarak tanımlanır.¹⁵⁶ Bir insana bilge dedirten de, içindeki kumanda eden ve bu kuralları koyan küçük kesimdir. Bu kesim aynı zamanda ruhun ayrı ayrı her kesimine de tümüne de nelerin yararlı olduğu bilinen kesimdir.¹⁵⁷

Büyük imkanlara sahip olduğu halde yinede kendini yıkımdan kurtaramamış bir çok kentler vardır. Bunun sebebi kara cehalettir. İnsanların, erdemin özelliklerinden biri olan aklı ihmal edip olayların hep kendilerine göre olmasını istemeleri ve arzularına göre davranmalarıdır. Oysa en büyük cehalet kişinin iyi ve güzelden nefret edip kötü ve haksız bulduğu bir şeyi sevmesidir. Böyle insan zeki, becerikli çabuk kavrayan birisi dahi olsa bilge olamaz.¹⁵⁸

Platon erdemli olmanın önünde en büyük engeli cehalet olarak görmektedir. Cehaleti ise aklı ihmal edip kişinin hazlarına göre davranması diye tanımlamıştır. İyi ve kötüyü ayırt edemeyen, kötülüğü iyi olarak tanımlayan kimse üstün vasıflara sahip olsa bile bu kişiye bilge denilemez. Bilgelik için yalnız zeka yetmez, ahlâklı olmak da gerekir. Bilge olan kimse kendisinde aklın galip geldiği kimsedir ve böyle bir kimseden zaaflarının esiri olması beklenmez. Bilgelikten **Kendini Bilme** başlığı altında daha ayrıntılı olarak bahsedilmiştir.

Platon'un ikinci erdemi ise yiğitliktir. Bu, devlette Platon'un koruyucu dediği kısma tekabül eder. Kişide yiğitlik nasıl aklın ilkelerini koruyor ise site de korkulacak şeyler üzerindeki kanıyı, yani korkulacak şeylerin yasa koyucunun eğitimle aşıladığı şeyler olduğu inancını koruma gücüdür. Yani nelerden, ne gibi şeylerden korkulması gerektiği üzerinde yasanın yarattığı inancı korumadır. Bu insan acı içinde de zevk içinde de istek ve korku içinde de korur, içinden atmaz. Nasıl ki boyacılar yünü boyamak için içinden beyaz olanı seçerler, onu iyice yıkadıktan sonra boyaya yatırır ve böyle boyanırsa yünün boyası hiç solmazsa biz de savaşılarımızı seçip müzik ve idmanla eğittiğimiz zaman elimizden geldiği kadar böyle bir şeye başvururuz. Bunda tek amacımız kumaşın boyayı emmesi gibi askerlerimiz de yasaları derin bir inançla içlerine sindirsinler. Böylece yaratılışları ve eğitimleri sayesinde korkulacak şeyler ve başka şeylerle ilgili inançları iyice kökleşmiş olsun. Zevk, acı, korku ve tutkularla bu inanç içlerinden akıp gitmesin.¹⁵⁹

Akl ve bilgelik bu kanıyı beslemelidir. Yiğitlik hem devlette hem de fertte bilgeliği takip etmelidir. Fertte aklın ilkelerini, devlette yasaları korumalıdır.

¹⁵⁶ Platon, *a.g.e.*, s.146.

¹⁵⁷ Platon, *a.g.e.*, s.167.

¹⁵⁸ Platon, *Yasalar*, I/134.

¹⁵⁹ Platon, *Devlet*, s.148-149.

“Yiğitlik bilinen manada yalnızca korku ve acıyı değil, arzulara, hazlara ve ciddi olduklarına inanılan yüreği yumuşatan sözlerle karşı direnci de kapsamalıdır. Acı ve haz doğal olarak fişkıran iki pınar gibidir. Bunlardan gerektiği yerde gerektiği kadar alan devlet ya da birey mutlu olur.”¹⁶⁰

Yiğitlik yalnızca korkusuzluk değildir. Kişinin kendini bilgelik yolunda kontrol etmesi, zevklerinin peşine düşmemesidir.

Platon’a göre yiğitlik yalnızca cesarettten ibaret değildir. Sırf cesaret insanları küstahlaştırır. Kişi cesaretin yanında korkuyu da öğrenmelidir. Bu korku, utandırıcı davranışlardan korkudur buna **ar duygusu** da denir.

“Kişi, olağanüstü cesur ve gözü kara kılan durumlarda ve her halde utanmazlıktan ve cüretle dolu olmaktan kaçmaya bakmalıdır. Çirkin bir şey söylemeye ya da çirkin bir şey yapmaya kalkışmaktan ve böyle bir şeye katlanmaktan her zaman korkmalıyız.”¹⁶¹

Çocuklara ve yurttaşlara cesaret aşılacak gerektiğini söyleyen Platon, küçük yaştan beri korkuyla bir arada yaşayan bir insanın korkak olmaya daha çok alışacağını, bunun da cesaret değil korkaklık alıştırması olduğu söyler. Bunun tersine cesarete alışmalı, içimizi saran korku ve ürkekliği yenmeliyiz. Küçük çocukları sallarken yaptırılan alıştırmaların ruhun bu erdem yanını güçlendirdiğini ifade eder.¹⁶² İnsanların yürekli olmasını istiyorsak onlara ölüm korkusunu içlerinden mümkün olduğu kadar söküp atacak sözler söylemeliyiz. İçinde ölüm korkusu taşıyan bir insan yürekli olamaz. Hades bu yüzden korkunç bir yer olarak değil güzel ve övülen bir yer olarak anlatılmalıdır. Çocuklar ölümden çok tutsaklıktan korkmalıdır.¹⁶³

Platon’un üçüncü ve en çok üzerinde durduğu erdem ise ölçülüktür. Ölçülülük bir çeşit düzendir. Bazı zevkler ve tutkulara hakim olmaktır. İyinin kötüye hakim olduğu yere ölçülü ve kendine hakim denir.¹⁶⁴ Devlette ve insanda aklın öncülüğünün kabul edilmesine ölçülülük deriz. Çünkü bütün kesimler arasında süren dostluk ve uyumu ancak aklın hakimiyeti sağlar.¹⁶⁵ Ölçülülük, yüreklilik ve bilgelik gibi değildir. Bunların her biri sitenin bir kesiminde bulunmakla siteyi yürekli ve bilge kılar. Ölçülülük böyle değildir. Toplumun bütününe yayılarak, güçsüzleri ve orta hallileri bilgelik bakımından, hatta sayı, zenginlik ve benzer şeyler bakımından, aynı ezgileri tek bir sesle söyler hale getirir. Ölçülülük, gerek sitede,

¹⁶⁰ Platon, *Yasalar*, I/17.

¹⁶¹ Platon, *a.g.e.*, I/34.

¹⁶² Platon, *a.g.e.*, I/97.

¹⁶³ Platon, *Devlet.*, s.94.

¹⁶⁴ Platon, *a.g.e.*, s.150.

¹⁶⁵ Platon, *a.g.e.*, s.167.

gerek kişide, hangi kesimin hükmetmesi gerektiği üzerinde üstün kesimle aşağı kesim arasında bu doğal uyumdur.¹⁶⁶

Ölçülülük, akıl ve kişideki istekler çakıştığında aklın buyruklarını tercih etmek, heveslere kapılmamak ve bu hevesleri iynin ve doğrunun belirleyicisi olarak görmemektir. Çünkü iynin belirleyicisi ruhta Tanrıya en yakın olan akla bırakılmalıdır. Ölçsüzlük suçun meydana gelme sebeplerinden bir tanesidir. Bunu Platon şöyle ifade eder:

*“En büyük neden, arzusun vahşileştirdiği ruha egemen olan tutkudur. Bunun en çok görüldüğü yer ise bir çok insanda en sık ve en güçlü bir şekilde bulunan hırsıdır.”*¹⁶⁷

Müzik ve beden eğitimi de insanlarda bu uyumu sağlar. Platon müzik eğitimi alan bir toplumda suç oranının azalacağını, dolayısıyla insanların yargıçlara ihtiyacı kalmayacağını ifade eder. Ölçsüz yaşayan bir insanın mutlu bir yaşam sürdüğü söylenemez:

Acı ve haz doğal olarak fışkıran iki pınar gibidir. Bunlardan gerektiği yerde gerektiği kadar alan devlet olsun birey olsun, her canlı varlık mutlu olur. Buna karşılık bilinçsizce zamansız alan mutsuz yaşar.¹⁶⁸

Platon döneminde yaygın olarak daha çok yiğitlik üzerinde durulduğunu, oysa ölçülülüğe daha çok önem verilmesi gerektiğini söyler.¹⁶⁹ Daha çocukken haz ve sevgi, acı ve nefret çocukların ruhunda doğru bir şekilde oluşturulmalı,¹⁷⁰ iyi davranışlarda bulunması sağlanmalı, kötü davranışlardan sakınması öğretilmeli, çocukta iyi ve kötü hakkında yargılar oluşturulmalıdır. Bu daha çok davranışsal bir öğrenmedir.

İyi huyun elde edilmesi, kötü huydan kaçınılması önemsenmesi gereken iki özelliktir. O halde istediğimiz bu durumu yeni doğan bebekte nasıl oluşturabiliriz? Gevşeklik, gençlerin huyunu ve karakterini, huysuz ve küçük şeylere karşı fazla duyarlı kılar. Buna karşılık aşırı ve sert baskı da gençleri aşağılık köle yaratılışlı ve insan düşmanı yaparak onları toplum dışı yurttaşlar haline getirir. Peki devlet herhangi bir eğitim alamayacak durumda olan küçükleri nasıl yetiştirecek? Yeni doğan bebek sürekli ağlar, bağırır durur. Bakıcılar çocuğun ne istediğini anlamak için ona bir şeyler verirler. Çocuk verilen şeyden sonra ağlamayı keserse bakıcılar doğru bir şey verdiklerini düşünürler. Ağlama ve bağırma küçük çocukların sevdikleri ve sevmedikleri şeyleri gösterme yoludur.¹⁷¹ Bu hiç de uygun bir davranış değildir.

¹⁶⁶ Platon, *Devlet*, s.168.

¹⁶⁷ Platon, *Yasalar*, II/102.

¹⁶⁸ Platon, *a.g.e.*, I/17.

¹⁶⁹ Platon, *a.g.e.*, I/16.

¹⁷⁰ Platon, *a.g.e.*, I/36.

¹⁷¹ Platon, *a.g.e.*, II/5-6.

Tıpkı bunun gibi huysuz, hiç de dingin olmayan kişi günlük hayatında sürekli sızlanır ve yakınıır.¹⁷²

Çocukların her istediğini yapmamak gerekir. Acıya karşı dayanıklı olmak kişilere bebekken öğretilmelidir. Her ihtiyaç duyduğunda ihtiyacını ağlayarak gideren bebek, büyüdüğünde de ihtiyaçlarını sızlanarak gidermeye çalışacaktır. Aileler çocuklara, hazların peşinden koşmamayı, acıya karşı dirençli olmayı öğretmek için onların ihtiyaçlarını bebeklikten itibaren ölçülü bir şekilde karşılamalıdır.

Yetiştirilen bebeğin olabildiğince acıdan, korkulardan ve her türlü sıkıntılardan uzak kalması sağlansa ne olur? Bu uygulama hepsinin içinde en yıkıcıdır. “*Doğru yaşam ne haz peşinde koşmak olmalı ne de acıdan kaçmak*”. Tersine az önce dinginlik diye adlandırdığımız orta yolu bulmak olmalı. İçimizde Tanrı gibi olmaya özenen biri de acılardan uzak kalacağı düşüncesi ile tümünden hazzın içinde dalmadan bu yolu izlemesi gerekir. Herkes buna dikkat etmelidir. Özellikle bebeklikten itibaren bu dönemde insan karakterinin bütünü alışkanlık yoluyla oluşur.”¹⁷³

Kişi hayatı boyunca hem acı verici hem de mutlu edecek şartlarla karşı karşıyadır. Bu yüzden bebekleri de buna hazırlıklı olacak şekilde yetiştirmek gerekir. Platon’a göre en önemli erdem ölçülü olmaktır. Kişi hem acılarla hem de hazlarla ölçülü bir şekilde tanışmalıdır. Bunları tanımazsa bu duyguların kölesi olabilir:

“*Biri, çocukluktan beri acılardan ve korkulardan bütünüyle kaçacak olsa kaçınılmaz çileler, korku durumları ve acılar başa geldiğinde onun böyle bir eğitimden geçmiş kimseler karşısında yenik düşeceği ve onlara köle olacağı düşünülür. Şimdi yasa koyucu şöyle düşünmeli: Bizde yurttaşlar gençliklerinden beri en büyük hazları denemezlerse onlara karşı koymadan ve çirkin bir şey yapmamaya kendilerini zorunlu görmede hazırlıksız olurlarsa hazlara karşı zayıflık nedeniyle korkuya yenilenlerle aynı duruma düşeceklerdir. Böylece ruhlarından bir parçası köle bir parçası özgür olacaktır. Özgür ve yiğit olarak adlandırılmaya da layık olmayacaklardır.*”¹⁷⁴

Platon’a göre kişi acı, haz ve korkulara karşı ölçülü olarak yetiştirilmelidir. Korku durumuyla hiç karşılaşmamış bir insan bu durumla karşılaştığı zaman korkunun kölesi olabilir. Yani kişi korku durumuyla karşılaştığı zaman o korku sebebiyle istemediği bir çok şeyi yapmaya mecbur bırakılabilir. Ya da hiç hazlarla karşılaşmamış bir kişi hazlara karşı

¹⁷² Platon, *Yasalar*, II/6.

¹⁷³ Platon, *a.g.e.*, II/17.

¹⁷⁴ Platon, *a.g.e.*, I/16.

direnmeyi de bilmeyecek ve hazlar sebebiyle bir çok şeyden ödün verecektir. Bu yüzden çocuklar yetiştirilirken ölçülü bir şekilde her duruma hazırlıklı bir şekilde yetiştirilmelidir.

Platon bütün bu erdemlerin bir kişide ve devlette bulunmasına **doğruluk** (adalet) der:

“Doğruluk insanın dış uğraşlarını değil, iç uğraşlarını, gerçek varlığını, gerçekten kendisiyle olan şeyleri yöneten ruhun hiçbir kesiminin başkasına özgü işler görmesine, hakkı olmadığı halde birbirinin işlerine karışmasına izin vermez. İster ki insan kendi evinin işlerini güzelce düzene koysun, kendine hakim olsun, kendi işine düzen versin, kendi kendisi ile dost olsun. Tıpkı müzikteki üç perde arasındaki uyum gibi, ruhun üç kesimi arasında tam bir uyum kursun. Bunları birbirine bağlayarak kendini çokluktan birlik haline getirsin, ölçülü uyumlu kılsın. Ancak bundan sonra para kazanmakla, vücut bakımıyla devlet işleri ya da özel işlerle uğraşacaksa uğraşsın. Bütün bu durumlarda kendindeki bu düzen ve uyum geliştiren davranışı doğru ve güzel davranış saysın. Bu davranışı yöneten bilgiye bilgelik desin. Bu düzeni bozan davranışa ise eğrilik desin.”¹⁷⁵

Platon’a göre doğruluk, kişide üç kesimin uyumlu olması, her kesimin kendi üzerine düşen görevi yapmasına denir. Sitede doğruluk ise bir insanın sitedeki işlerden yalnız biri ile, yaratılışı bakımından hangi işe yatkınsa onunla uğraşması, herkesin kendi işini yapıp başkanın işine karışmamasıdır. Sitede ölçülülüğü, yürekliliği ve bilgeliği arayıp bulduktan sonra geri kalan nitelik doğruluktur. Doğruluk öbür erdemlerin sitede doğmasına imkan verir. Bundan sonra da kendisi sitede bulunduğu sürece devamını sağlar:

Sitede herkes kendi işi ile uğraşırsa ve bunu ilke edinip bu ilkeye uyarsa site erdemli olmada -bilgelik, ölçülülük, yüreklilikle-gibi özellikleri benimsemeye öncü olacaktır..¹⁷⁶ Yani doğruluk bu erdemlerden ayrılmaz. Bu erdemleri tamamlar.

Sitede en büyük kötülük üç kesimin birbirinin işine karışması, işlerini değiştirmesidir. Bu da en büyük suçtur. Bir insanın kendi sitesine karşı en büyük kötülüğü işlemesine eğrilik denir. Buna karşı sitede esnaf, yardımcı, koruyucu sınıflardan her biri kendi işini yapıp bundan başka işle uğraşmıyorsa, buna da doğruluk denir.¹⁷⁷

Platon ruhtaki eğriliği de sitedeki eğriliğe benzetir:

“Eğrilik, ruhun üç kesimi arasında bir savaştır. Bunların birçok işi üzerlerine almaya, birbirlerinin işine karışmaya kalkmaları, ruhta egemen kesime yaratılış gereği köle gibi hizmet etmesi gereken bir kesimin hakkı olmayan bir egemenlik kapmak için ruhun bütününe karşı ayaklanmasıdır. İşte eğrilik böyle bir şeydir. Yani ruhtaki kesimler arasında kargaşa ve

¹⁷⁵ Platon, *Devlet*, s.169.

¹⁷⁶ Platon, *a.g.e.*, s.153-154.

¹⁷⁷ Platon, *a.g.e.*, s.156.

*düzensizliktir. Arzular dizginlenmezse, korkaklık, bilgisizlik kısacası her türlü kötülük de budur.”*¹⁷⁸

Doğruluk sitede ve ruhta herkesimin görevini yapması haddini aşp başka kesimlerin işine karışmaması, eğrilik ise bunun tam tersi, kesimler arasında uyumsuzluk, karışıklık, görevler konusunda bir belirsizlik olmasıdır.

Platon’a göre kişi ruhunda kötülüğü barındırmamalı, eğriliği başkalarında görerek öğrenmeli, kötülüğü yaparak öğrenmemelidir.¹⁷⁹ Platon’a göre ruhun kötü olmasının iki sebebi vardır: Bunlardan bir tanesi bilgisizlik, diğeri ise ruhta olan kötülüklerdir. Bilgisizlik eğitimle giderilebilir. Ölçsüzlük, taşkınlık, korkaklık gibi kötülükler ise iyi bir eğitimle düzeltilemediği için ceza ile düzeltilmelidir.¹⁸⁰

Doğru olan insan çoğunluk tarafından rahat tanınabilir. Bu insanlar kendilerine emanet edilen altın ya da gümüşü cebe atmaz, tapınak soymaz, arkadaşlarına ve devlete ihanet etmez. Böyle bir adam yeminini bozmaz, verdiği sözü tutar, ana babaya itaatsizlik etmez. Başkalarından umulan da ondan umulmaz.

Platon ahlâklı bir birey oluşturmak için ayrıca aşağıdaki noktalara dikkat edilmesi gerektiği söyler:

Yurttaşlar, özellikle koruyucu olarak yetiştirilecek olanlar, çocukluktan itibaren yürekli, ölçülü, dindar, özgür adamlar ve benzerleri gibi kendilerine yakışan örnekleri taklit etmelidir. *“Alçaklığı ustaca taklit etmesinler. Yoksa taklit ede ede sonunda gerçekten o kişiliği benimsemelerinden korkulur.”*¹⁸¹

Platon müziğin, haz veren ölçü ve uyum duygusunu kazandırmak için Tanrıların hediyesi olduğunu söyler.¹⁸² Doğru bir müzik eğitimi , ahlâk eğitiminde önemli yer tutar.

Ruh erdemine tam olarak sahip olabilmek için bedene de gereken önemi vermek gerekir:

*“Ruh ve bedendeki uyumsuzluklar ruhta ve bedende hastalıklar meydana getirir. Bu iki hastalığa karşı yalnız bir ilaç vardır. Ne vücudu ruhsuz ne de ruhu vücutsuz harekete geçirmemek. Kafa işi ile uğraşanlar vücutlarını da idmansız çalıştırmamalıdır. Vücuduna dikkatli bakan kimse musiki ile felsefenin bütün kollarıyla uğraşarak ruhunu da çalıştırmalıdır. Ancak bu şartla onların ikisi de iyi ve güzel adına hak kazanırlar.”*¹⁸³

¹⁷⁸ Platon, *Devlet*, s.169.

¹⁷⁹ Platon, *a.g.e.*, s.124.

¹⁸⁰ Platon, *Sofist*, s.27, *Yasalar*, II/ 92.

¹⁸¹ Platon, *Yasalar*, I/ 106-107.

¹⁸² Platon, *a.g.e.*, I/37.

¹⁸³ Platon, *Timaos*, s.131-132.

Çocuklara anlatılan masalların içeriği de çocukların erdemli olmasına engel olmayacak şekilde olmalıdır:

“Her işte temel başlangıç en önemli şeydir. Hele körpe ve genç varlıklar içinse bu daha çok önem taşır. Çünkü bunlar en iyi çağda biçime ve kalıba dökülür, istenen damgayı alırlar. Bu yüzden çocukları kendi hallerine bırakıp önüne gelenin uydurduğu masallarını dinlemelerine izin vermemeliyiz.”¹⁸⁴

Anlatılan masallarda eğri davranışları da övmemeli, Tanrıya yakıştırmamalı,¹⁸⁵ Tanrıların birbirleriyle savaştığını, birbirlerine tuzak kurduklarını, boğuştuklarını söylemekten kaçınmalıyız. İnsanın mutsuzluklarına Tanrı’yı sebep olarak göstermesine izin verilmemelidir.¹⁸⁶ Tanrı’yı, ölenlerin arkasından ölçüsüzce sızlanan¹⁸⁷ ve onun zevklerin etkisiyle kahkahalarla güldüğünü tasvir eden şiirler de olmamalıdır.¹⁸⁸

Tanrı her şeyin değil yalnız iyiliğin sebebidir. Tanrı büyücü gibi kılıktan kılığa giren insanlara hayaller gösterip insanı aldatan¹⁸⁹ bir yalancı olarak gösterilmemeli,¹⁹⁰ bunlar ister bir mecaz olsun ister olmasın fark etmez. Çocuk hayalle mecaz olanı ayırt edemez. Bu yaşta kafasına giren bir daha hiç silinmez, kökleşir kalır. İşte bunun için, çocuğun dinleyeceği ilk masalların ona erdem yolunu gösterecek ilk masallar olması için elden gelen yapılmalıdır.¹⁹¹ Gençleri ölçülülüğe götürecek şeyleri ve yöneticilere saygıya götürecek şiirlere yer vermeli, aksine yer verilmemeli,¹⁹² Tanrıların ve kahramanların zevklerini dizginlemeyen kimseler olduğunu anlatmak yerine her zorluğa göğüs geren ünlü adamları gerek sözleriyle gerek davranışlarıyla örnek alarak anlatmalı, savaşçıların rüşvet almasını, para ve mal mülk düşkünü olduğuna yer verilmemelidir.¹⁹³ Bu uydurmaların gençlerimizi kötü yollara kolayca saptırırvermesini istenmiyorsa bunlara da izin verilmemelidir.¹⁹⁴

Özetle diyebiliriz ki, Platon’a göre ahlâki olgunluğa ulaşabilmesi için her şeyden önce kişinin kendisini doğru değerlendirmesi, eksik yönlerini bilmesi gerekir. Kişinin her şeyi bildiği sanısı onu erdemden uzaklaştırır. Ruhunda barındırdığı kötü olan şeyleri de bir üstünlük olarak görmesine sebep olur. Kişinin ahlâki olgunluğa ermesi için hazlarını değil aklı ve bilgeliği takip etmesi, ilk öze benzemeye çalışması, kendini mutlak iyiye göre

¹⁸⁴ Platon, *Devlet*, s.83.

¹⁸⁵ Platon, *a.g.e.*, s.85.

¹⁸⁶ Platon, *a.g.e.*, s.88.

¹⁸⁷ Platon, *a.g.e.*, s.96.

¹⁸⁸ Platon, *a.g.e.*, s.97.

¹⁸⁹ Platon, *a.g.e.*, s.89.

¹⁹⁰ Platon, *a.g.e.*, s.90.

¹⁹¹ Platon, *a.g.e.*, s.85.

¹⁹² Platon, *a.g.e.*, s.95.

¹⁹³ Platon, *a.g.e.*, s.99.

¹⁹⁴ Platon, *a.g.e.*, s.101.

şekillendirmesi, erdemli olmak isteyen kimse göksel hareketlerde olduğu gibi düzenli ve ölçülü olması, erdem ve hazları arasında kaldığında aklı takip etmesi ve her türlü istek ve arzudansa erdemi üstün tutması gerekir. Kişi korku ve cesareti ölçülü bir biçimde taşınmalıdır. Platon devlette ve bireylerde üç erdemin bulunması gerektiğini söylemiştir. Bunlardan birincisi bilgeliktir. Bilgelik kişide başı, devlette kralı temsil eder. İkincisi yiğitliktir. Yiğitlik kişide iradeyi temsil eder. Devlette ise koruyucuların erdemidir. Üçüncü erdem ise ölçülü olmaktır. Bu, devlette itaat etmesi gereken kısmın erdemidir. Kişide ise isteklerin insanı daha çok zaafırlar tarafına çeken kısmının erdemidir. Bu erdemlerin yerli yerinde olması, hem devlette hem de kişide kesimlerin görevlerini yerine getirmesi ise doğrudur. Çocukların ahlâk eğitimi anne karnında başlar ve daha çok irade yönünden eğitilir. Çocuk büyüdüğünde her türlü hayat şartlarına hazırlıklı eğitilir. Çocukların ahlâklı olması için ona öncelikle ahlâklı ve erdemli insanlar örnek olarak anlatılmalıdır. Kötülük Tanrılara ve büyük insanlara yakıştırılarak anlatılmamalı, kötülüğün taklidi bile yapılmamalıdır.

II.II. MÜZİK EĞİTİMİ

II.II.I. Müzik Nedir?

Platon müziği, ruhu erdeme ulaştıran ezgi¹⁹⁵ olarak tanımlar ve müziğin insanı güzelliğe ulaştıracağını söyler. Müzik eğitimini ise eğitimin en üstün olan kısmı olarak tarif eder. Ona göre müzik, eğitimlerin en üstünüdür. Çünkü ritim ve makam ruhun içine işler, onu en güçlü bir biçimde kavrar. İnsan iyi bir eğitim görmüşse, o ritim ve makamdaki güzellik ruhu da güzelleştirir. Ama iyi eğitim görmemişse tersine olur. Öte yandan doğanın ya da insanın elinden çıkma eserlerdeki aksaklık ve çirkinlikleri, gereği gibi müzik eğitimi almış insan hemen sezer. Bu insan güzel şeyleri sever, ruhunu da onlarla besler. Böylece kendisi de güzel ve iyi olur. Çirkin şeyleri de haklı olarak yerer, daha çocukken, aklını kullanma çağı başlamadan kötü şeylerden tiksindir. Sonra akıl çıkıp gelince de bu eğitimi görmüş bir insan, akılla olan akrabalığını kavrayarak aklı sevgiyle karşılar. Müzik eğitiminin yararı da buradadır..¹⁹⁶ Müziğin varacağı yer güzellik sevgisidir.

Buradan hareketle, müzikteki güzellik ruhu etkilediği için güzel müzik dinlemekle iyi bir müzik eğitimi kişide iyi davranışların benimsenmesini sağlar. İyiliği kabullenme, kötülüğü

¹⁹⁵ Platon, *Yasalar.*, I/63.

¹⁹⁶ Platon, *Devlet.*, s.114.

ise reddetme açısından doğal bir refleks oluşturur. Güzel müzik dinleyeni de iyi yapar. Akli doğru kullanmak için insanda alt yapı oluşturur diyebiliriz.

Bütün gençler, canlılar yaratılıştan hareketlidir. Ne bedenlerini ne de çenelerini tutamazlar. Durmadan gürültü yapıp zıplarlar. Bu iki konuda düzen anlayışı yalnız insanda vardır. Bu devinim düzeninin adı ritimdir.¹⁹⁷ Müzik, insanların ruhlarını ritim ve şarkılarla daha yumuşak kılar. Çünkü insan hayatı baştan aşağı ritim ve ahenk ister.¹⁹⁸

“Müzik bilgisine ulaşmak için, önce ölçülülüğün, yürekliliğin, güzelliğin, ruh yüceliğinin ve bunların karşısı olan kötülüklerin biçimlerini bulundukları yerde tanımalıyız. Hiçbirini büyük olsun küçük olsun, hiçbir yerde ihmal etmemeliyiz.”¹⁹⁹

Platon müziğin tanrısal olduğunu, insanlarda ölçü ve uyum duygusunu kazandırmak için Musa ve Apollon aracılığıyla insanlara öğretildiğini ifade eder:

Haz ve acılar eğitime ilişkin olduğuna göre insanlarda zamanla azalır ve yaşamları boyunca bir çok bakımdan bozulur. Tanrılar, tanrısal şenliklerle düzelmeleri için Musaları, onların önderleri ve Tanrılarla birlikte kutlanan bu şenliklerle kazanılan eğitimi vermişlerdir. Bize haz veren ölçü ve uyum duygusunu kazandırmışlardır. Böylece şarkı ve danslarla bizi birbirimize kenetleyerek hareket ettirirler ve korolarımızı yönetirler. İlk eğitimin Musa ve Apollon aracılığıyla olduğu söylenebilir. O halde bizim için eğitimsiz demek korodan anlamayan demektir. Eğitilmiş kişi de yeterince dans etmesini bilen kişi olarak düşünülmelidir. Koro da dans ve şarkı birliğidir. İyi eğitilmiş kişi iyi dans edip şarkı söyleyebilmelidir.²⁰⁰

Platon’a göre Tanrı, müzik eğitimini insanlara bilgelik sevgisi kazandırmak için vermiştir. İleride de görüleceği gibi, müzik eğitiminin beden eğitimi ile dengelenmesi lazımdır.²⁰¹

“Gençler ölçülüğü doğurur dediğimiz sade müzikle uğraşırlarsa, yargıçlara ihtiyaç duymaktan kurtulurlar.”²⁰² Çünkü müzik bilgisi kişide ölçülü bir ruh hali meydana getirdiği için kişi yanlış davranışlarda bulunmaz.

Ayrıca müzik eğitimi toplumda ortak bir düşünme meydana getirdiği, farklılıkları azalttığı, insanın kendi içerisinde uyumu (adaleti) sağladığı gibi, toplumun her kesimi arasında uyum meydana getirmede iyi bir araçtır. Devlet bu aracı, toplumda yanlış yönlere saptırmaması için denetlemeli ve yönlendirmelidir. Bunu Platon şöyle ifade eder:

¹⁹⁷ Platon, *Yasalar*, I/52.

¹⁹⁸ Platon, *Protogaras*, s.24.

¹⁹⁹ Platon, *Devlet*, s.115.

²⁰⁰ Platon, *Yasalar*, II/37

²⁰¹ Platon, *Devlet*, s.128.

²⁰² Platon, *a.g.e.*, s.124.

Çocuğun ruhu, yasaya ve buna boyun eğen kimselere aykırı şeylerden zevk almaya ve acı duymaya alışmamalı, tersine yaşlılarla aynı şeylerden zevk alarak ve acı duyarak onları izlemelidir. Şarkı dediğimiz, aslında ruhu büyüleyen şeyler de böyle bulunmuştur ve uyum dediğimiz şeyi sağlamaya çalışırlar. Ama gençlerin ruhu bu çabayı kaldıramadığı için eğlence ve şarkı olarak adlandırılır ve uygulanır. Tıpkı hastalara ve bedenlen güçsüzlere iyi gelen besinleri lezzetli yiyecek ve içeceklerle, zararlı besinleri de tiksindirici yiyeceklerle vermeye çalıştıkları gibi. Öyle ki birinden hoşlanacaklar, öbüründen de beklendiği gibi iğrenmeye çalışacaklardır. Bu nedenle gerçek yasa koyucu sanatçıyı, güzel ve övülecek sözlerle ölçülü, yiğit ve tam anlamıyla erdemli insanlara özgü figürlerle ezgileri, ritim ve uyum içinde gereğince yaratmaya ikna edecektir. İkna edemezse zorlayacaktır.²⁰³

Müziğin toplumda ortak bir düşünce meydana getirme açısından önemine yukarıda değinmiştik. Ayrıca müziğin, hedeflenen fikirlerin halk tarafından benimsenmesi ve devam ettirilmesi için bir tür medya görevi gördüğünü de söyleyebiliriz. Platon müzik ve beden eğitimi ile ulaşmak istediği amacı şöyle ifade etmektedir:

*“Nasıl boyacılar yünü boyamak için içinden beyaz olanı seçerler, onu iyice yıkadıktan sonra boyaya yatırır, böyle boyanırsa, yünün boyası hiç solmaz; biz de savaşılarımızı seçip müzik ve idmanla eğittiğimiz zaman elimizden geldiği kadar böyle bir şeye başvururuz. Bunda tek amacımız kumaşın boyayı emmesi gibi askerlerimizin de yasaları derin bir inançla içlerine sindirmesidir. Böylece yaratılışları ve eğitimleri sayesinde korkulacak şeyler ve başka şeylerle ilgili inançları iyice kökleşmiş olsun; zevk, acı ve tutkularla karşılaştığında bu inanç içlerinden akıp gitmesin”*²⁰⁴

II.II.II.Müzik Eğitimi Nasıl Olmalıdır?

Platon gerçek müziği, verdiği haza göre ele almaz. Onu, güzelliğin bir ifadesi olarak tanımlar. Güzelliğin taklidi olmayan, güzelliği tasvir etmeyen ya da insanda güzellik duygusunu doğurmayan müzik müzik değildir. Platon bunu şöyle ifade eder:

“Biri, müziğin verdiği haz açısından değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürdüğünde, bunu kabul etmemeli, eğer varsa bu müziğe ciddi bakmamalı, güzelin taklidi açısından benzerliğe sahipse araştırmalıyız.²⁰⁵ En güzel şarkıyı ve sanatı ararken hoş olana değil, doğru

²⁰³ Platon, *Yasalar*, I/45.

²⁰⁴ Platon, *Devlet*, s.148-149.

²⁰⁵ Platon, *Yasalar*, I/56.

olana ulaşmaya çabalamalıdır²⁰⁶ Müzik, güzel olanı fark etmemizi sağlar. Şarkı ve danstaki güzelliği anlayabilirsek doğru eğitilmiş olanla olmayanı ayırırız. Bunu anlamazsak eğitimin bir koruyucusu olup olmadığını ve nerede bulunduğunu bile kavrayamayız. Bize düşen, güzel figürü, güzel ezgiyi, şarkıyı ve güzel dansı bulmaktır.”²⁰⁷

Doğru olan müzik ise, hem ruhta hem de bedende uyumu sağlayacak olan ezgidir. Platon, ister doğrudan doğruya, ister bir imgeyle canlandırılmış olsun, ruh ve beden erdemine ilişkin figür ve ezgilerin hepsi güzeldir demek, kötülüğü tasvir edenleri ise kötü olarak tanımlamaktadır. Yine ona göre, müziğin doğruluğunu ruhlara haz veren gücünde bulmak, bunu ileri sürmek kesinlikle kabul edilemez ve bağışlanamaz. İnsanlar en çok bu konuda yanılırlar.²⁰⁸

Platon, önceden de değindiğimiz gibi, değişime kapalı, daha çok gelenekten yana olan ve onun devam etmesini isteyen bir filozoftur. Bunun sebebi, tasarladığı devleti, ideale en yakın olduğu kabulünden kaynaklanabilir. Bu yüzden müzikte de hiçbir değişim olmamalı, yeniliklerden kaçınılmalıdır. Halk, farklılıklardan zevk almaya başlarsa bu, yasaların bekasını da etkiler:

“Yasayı elinde tutanların öncelikle korumaları gereken ilke müzik ve beden eğitimi alanında hiçbir yenilik yapılmaması olacaktır. Çünkü müzik hiçbir yerde sitenin temel yasalarını sarsmadan değiştirilemez. Müzik kurallarından sapma yavaş yavaş yerleşip, buradan da daha güçlenerek insanlar arasındaki ilişkilere girer. Bu ilişkilerden de işi azutup yasalara ve devlet yönetimine yayılır. Sonunda kişilerin hayatını ve kamu düzenini bütünüyle alt üst eder.” Buradan da anladığımız gibi, müzikte belli kuralların var olması gerekir. Bu kurallar korunmalı, herkesin inisiyatifine bırakılmamalıdır. Platon’un aşağıdaki görüşü de bunu destekler:

Müzikte zamanla oluşan kural tanımazlık yurttaşlarda zamanla iyi ve doğruyu ayırt edememeye sebep oldu. Her şeyi bildiği sanısı ise insanları küstahlaştırdı. Bu başı bozukluktan sonra yöneticilere boyun eğmeye karşı isteksizlik doğuracaktır.²⁰⁹

Müzik eğitimi tek yönlü bir eğitim olmamalıdır. İnsan, ruhunu müzikle geliştirirken bedenini ihmal etmemelidir. Aksi takdirde insanda tek yönlü bir gelişim, Platon’un özellikle üzerinde durduğu uyumun oluşmasını engeller. Platon, erdemin bütününe sahip olmak isteyen kimsenin hem zihnini hem de bedenini geliştirmesi gerektiğini söylemiş ve şunları ifade etmiştir:

²⁰⁶ Platon, *Yasalar*, II/33.

²⁰⁷ Platon, *a.g.e.*, I/38.

²⁰⁸ Platon, *a.g.e.*, I/39; II/16.

²⁰⁹ Platon, *Devlet*, s.148-149.

*“Tanrı, insanlara, müzikle beden eğitimini ruhtaki bu iki unsuru yani taşkınlıkla bilgelik sevgisi için vermiştir. Bu sanatları verirken asıl amaç olarak ruhla bedeni değil, bu iki unsuru göz önünde tutmuştur. Bunların iki tel gibi gereği kadar gerilip gevşetilerek aralarında bir uyuma ulaşmasını istemiştir. Müzik ve uyum ustası beden eğitimiyle müziği en güzel biçimde birleştirip en uygun ölçü içinde ruhuna sindiren adama deriz.”*²¹⁰

Platon bu konuda ayrıca şunları da ifade eder: Yalnız idmanla uğraşanlar fazla sert, yalnız müzikle uğraşanlar ise yakışık almayacak kadar yumuşak olurlar. Sertlik, o cömert, taşkın ruh halinden gelir ama bu nitelik doğru geliştirilirse, yürekliliğe dönüşür, yay gibi gereğinden fazla gerilirse aşırı sertliğe dönüşür. Yumuşaklık filozof yaratılışa özgüdür. Fazlası insanı gevşetir, iyi yönetilirse insanı güzel huylu, ölçülü kılar. Bunlar birbirleriyle uyumlu hale getirilirse ruh ölçülü ve cesur olur.²¹¹

Müzik eğitimi -ki bunun içine şiir ve masal da girer- gençleri erdemden uzaklaştıracak şekilde olmamalıdır. Platon, çocukların dans ederken ve şarkı söylerken başka taklitlere el atmaya heveslenmemesi, hiç kimsenin de onları hazlar sunarak doğru müzikten ayırmaması için bütün yollara başvurmalıyız der ve bunun için özel görevliler ayrılması gerektiğini söyler.²¹²

Diğer sanatlara göre müziğin daha ayrıcalıklı biçimde sözü edildiği için Musalar eser yaratırken, erkeklerin sözlerine, kadınlara yakışan ezgiler katmazlar, özgür kişilerin ezgi ve figürlerini oluştururken kölelere ve özgür olmayan topluluklara özgü ritimler karıştırmazlar, gene özgür kişilere uygun ritim ve figürler tasarlarlarken bu ritimlere ters düşen ezgi ve sözler uygulanacak kadar yanlışa düşmezler. Dahası hayvanların sesi, insanların, çalgıların seslerini ve bin bir çeşit gürültüyü tek bir şeyin taklidi olarak aynı esere hiçbir zaman sokmazlar.²¹³

Onlar her işte başlangıcın en önemli şey olduğunu söylerler. Hele körpe ve genç varlıklar için bu daha çok önemlidir. Çünkü bunlar en iyi çağda biçime kalıba dökülür. İstenen damgayı alırlar. Bu yüzden çocukları kendi hallerine bırakıp önüne gelenin uydurduğu masallarını dinlemelerine izin vermemeliyiz.²¹⁴

İnsanlara kötülüğün tasviri ve taklidi olan müzikler dinletilmemelidir. İçeriği, hem tanrıları hem de kahraman kişilerin zayıf yönlerini, erdemden uzak davranışlarını anlatır biçimde olmamalıdır. Sadece güzelliği ve doğru davranışı hedeflemelidir. Bu konu ayrıntılı olarak ahlâk eğitiminde işlenmiştir.

²¹⁰ Platon, *Devlet*, s.127.

²¹¹ Platon, *a.g.e.*, s.125.

²¹² Platon, *Yasalar*, II/16.

²¹³ Platon, *a.g.e.*, I/58.

²¹⁴ Platon, *Devlet*, s.83.

II.II.III.Müzik Eğitiminde Devletin Rolü

Platon müziğin, insanlara yasaları benimsetmede, toplumda ortak bir düşünce meydana getirmede, insanı ve toplumu erdeme ulaştırmada çok etkili olduğunu söylemişti. Hatta müziği, yasaları benimsetmede acı bir ilacın tatlandırılması olduğunu ifade etmişti. Bu yüzden Platon, müziğin yöneticiler tarafından gözetilip düzenlenmesini istemiştir.

Platon'a göre devletin görevi, insanları erdemli kılmaktır. Bu amaç yolunda müzik eğitimi denetlenmeli ve müziğin belirleyicisi devlet olmalıdır. İnsanların görevi buna itaat etmektir:

“Gerçek yasa koyucu, sanatçıyı güzel ve övülecek sözlerle ölçülü, yiğit ve tam anlamıyla erdemli insanlara özgü figürlerle ezgileri ritim ve uyum içinde gereğince yaratmaya ikna edecektir. İkna edemezse zorlayacaktır.”²¹⁵

Platon müzik eğitiminde devletin görevini, bize düşen güzel figürü, güzel ezgiyi ve güzel dansı bulmaktır²¹⁶ diye tanımlamaktadır.

Burada da görüldüğü gibi devletin görevlerinden birisi doğru müziği araştırmaktır. Doğru müziğe ulaşıldığında ise bu müzik bir tür devlet onayı ile onaylanmalı ve hangi törende hangisi söylenecekse belirlenmelidir. Bu kuralın dışına çıkanlar ise sınır dışı edilmek ve dinsiz sayılmak gibi yaptırımlara maruz bırakılmalıdır:

“Çocuklarımızın dans ederken ve şarkı söylerken başka taklitlere el atmaya heveslenmemesi, hiç kimsenin de çeşit çeşit hazlar sunarak onları ayırmaması için bütün yollara başvurmaliyiz. Bu da şu yöntemle olur: Tüm dansı ve ezgileri Tanrılara adayarak her şeyden önce şenlikler düzenleyip yıl içindeki yerlerini hesaplayarak herhangi zamanda hangi şarkının kime ayrılması gerektiğini karşılaştırmak gerekir. Bu şarkılar kutsanmalıdır. Bunlara aykırı şarkı ve dansları getirenler uzaklaştırmalı ve dinsiz sayılmalıdır.”²¹⁷

Sanatçılar eserlerini devlete onaylatmadan insanlara sunmamalıdır. Platon bunu şu şekilde ifade eder:

“Ozanlar adil, güzel ve iyi konusunda devlet yasalarının belirlediğinden başka hiçbir eser vermeyecektir. Eserlerin bu iş için atanmış yargıçlara ve yasa bekçilerine gösterilip onların onayları alınmadan önce hiçbir özel kişiye gösterilmesine izin verilmeyecektir.”²¹⁸

²¹⁵ Platon, *Yasalar*, I/45.

²¹⁶ Platon, , *a.g.e.*, I/39.

²¹⁷ Platon, *a.g.e.*, II/16-17.

²¹⁸ Platon , *a.g.e.*, II/19.

Buradan da anlıyoruz ki, Platon müziği denetleyecek bir kurulun oluşturulmasını gerekli görmüştür:

Resim ve müzik bütün sanat alanlarındaki her eser konusunda işin ehli bir hakem olacaktır.²¹⁹ Bu hakemlerin özelliğini ise Platon şöyle açıklamaktadır: Müzik ve beden için danslardan, atalarımızdan çok güzel eserler kalmıştır. Devlet biçimine yakışanları ve uyanları seçmek için elli yaşın üzerinde bir denetleme kurulu oluşturulsun.²²⁰ Buradaki hakemlerin şu üç noktayı bilmesi zorunludur: İlk eser ne olduğu, sonra ne kadar doğru, üçüncü olarak da betimlemelerin söz, ezgi ve ritimle ne kadar iyi canlandırıldığını da bilmelidir.²²¹

Bu hakemlerin görevleri, eserin belirlenmesi, doğruluğu ve uyumunu kontrol etmek, eski eserler arasında en uygun olanını seçmek ve yeniden düzenlemek,²²² gençlere doğru müziği sevdirmek ve bu yolda onlara kılavuz olmaktır.²²³

Platon müzik eğitiminde yaşlılara büyük bir önem vermiştir. Çünkü onlar, gençlere müzik konusunda hem örnek olacaklar hem de doğru müziği tanımada yol gösterici olacaklardır:

Gençler gibi yaşlılar da şarkı söylemeli, elli yaşındaki insanlar, koro müziğinden daha iyi bir eğitim almış olmalıdırlar. Çünkü onların iyi bir ritim ve uyum duygusuyla bilgisine sahip olmaları zorunludur. Yoksa ezgilerin doğruluğunu, bunların makamımıza uyup uymadığını ya da ozanın bunu uyguladığı ritmin doğru olup olmadığını nasıl bileceklerdir.²²⁴

Gönülden teşvik ettiğimiz ve bir biçimde zorladığımız yaşlılar, şarkılarımızın ritimlerinin ölçüsüyle, ezgileri notaları izleyebilecek düzeyde eğitilmiş olmalıdır. Böylece uyumlarla ritimleri tanıyarak yaşlarına ve durumlarına uygun olanları sevebileceklerdir. Bu şarkıları söyleyecekler, söylerken de o an için zararlı olmayan bir haz duyacaklardır. Gençler için iyi alışkanlıklar uygun bir bağımlılık konusunda kılavuz olacaklardır.²²⁵ Tanrısal olan müziğin sade ve ölçülü olmasını sağlayacaklardır.²²⁶

Platon, eğitimin amacından ve niteliğinden çok fazla bahsederken, eğitimin içeriğinden ve yönteminden çok bahsetmemiştir. Müzik eğitiminin verilme aşamaları hakkında çok az bilgi vermiştir. Bunlar da çok ayrıntıya inmemiştir. Aşağıdaki metin ise, Platon'un önerdiği bir aşamadan daha çok kendi döneminde uygulanan müzik eğitiminin aktarılmasıdır:

²¹⁹ Platon, *Yasalar*, I/58; II/33.

²²⁰ Platon, *a.g.e.*, II/20.

²²¹ Platon, *a.g.e.*, I/58.

²²² Platon, *a.g.e.*, II/19.

²²³ Platon, *a.g.e.*, I/60.

²²⁴ Platon, *a.g.e.*, I/58.

²²⁵ Platon, *a.g.e.*, I/60.

²²⁶ Platon, *a.g.e.*, I/58, II/33.

“Platon çocuğun müzik kapsamında olan edebiyatla on yaşında uğraşması, on üç yaşına gelince **lyra**²²⁷ çalmaya başlayıp üç yılını da böyle geçirmesinin uygun olduğunu söyler.”²²⁸ **Kıtara**²²⁹ öğretmeni çocuğu, kötülükten kurtarmaya, adam etmeye çalışır. Çocuk kitarayı çalmayı öğrenince öğretmeni ona daha başka şairlerin saz şairlerinin eserlerini öğretir. Bunları kitarra ile çaldırır. Böylece çocukların zihnini ritim ve şarkılarla doldurarak onları daha yumuşak kılarlar. Ruhlarına ritim ve ahenk yerleşince de güzel konuşmaya, iyi hareket etmeye hazırlanmış olurlar. Çünkü insan hayatı baştan aşağıya ritim ve ahenk ister.”²³⁰

II.III.BEDEN EĞİTİMİ

II.III.I.Beden Eğitimi ve Amacı

Platon’a göre eğitimin amacı insanı erdemli hale getirmektir. Beden eğitiminde de bu amacı hedefler. Kişi nasıl müzikle ruhunu erdeme ulaştırıyorsa beden eğitimiyle de vücudunu erdeme ulaştırır ve vücudu ruhuyla uyum sağlar.²³¹ Beden eğitimini Platon şöyle tanımlar:

“Eğitimde insanların dansı dediğimiz beden devimlerine gelince, bu devimin, bedeni mükemmelleştiriyorsa bunu amaçlayan sanat eğitimine beden eğitimi diyoruz.”²³² Yani Platon, sıradan hareketleri değil de bedeni bir amaca yönelik çalıştırmayı beden eğitimi olarak tanımlar.

Beden eğitiminde amacın erdeme ulaşmak olduğunu söylemiştik. Bunun yanında kişinin taşkın yanlarının kontrol altına alınması olduğunu da söyleyebiliriz.

Platon’a göre vücut ve ruhu yetiştirmenin iki yolu vardır. Birinin zevki hedefleyen öbürünün hoşla gitmeyi düşünmeden yalnız iyiyi hedefleyip ona varmaya gayret eden amaçtır.²³³

Beden eğitiminin amacı insanların beğenisini toplamak ya da yarış kazanmak değil bedeni hem ruhla uyumlu hale getirmek hem de kendi içinde bedene uyum sağlamaktır. Amaç her durumda iyiyi gözetmektir. İyiyi gözetme beden olsun ruh olsun eline neyi alırsa onu elden geldiği kadar kemalli kılar.

²²⁷ Kirişli bir çalgı aleti.

²²⁸ Platon, *Yasalar*, II/30.

²²⁹ Gitar.

²³⁰ Platon, *Protogaras*, s.24.

²³¹ Platon, *Yasalar*, II/11.

²³² Platon, *a.g.e.*, I/63.

²³³ Platon, *Gorgias*, cev: Reyhan Erben, M.E.B. Yay., İstanbul 1998, s.115.

“Bütün hareketlerin en iyisi bir vücudun kendi içinde meydana getirdiği harekettir. Çünkü bu hareket zekanın evreninin hareketidir. Bunun için vücudu temizleyip onu rahatlatmak için en iyi çare idman hareketleridir.”²³⁴ Platon’a göre evrenin hareketleri düzenli hareketlerdir. Bunu yer yüzünde akıl temsil eder. Bu iyi olanın özelliğidir. İnsan kendini bu hareketlere uydurmalıdır. İdman hareketleri de bu amaca hizmet eder. Ayrıca beden eğitimi sade olmalıdır. Formda kalmak isteyen adam hem yediklerine hem de hareketlerin uyumuna dikkat etmelidir. Sade olmayan eğitim ise her çeşit makam ve ritmi içine alan karmakarışık bir müziğe, bir şarkıya benzer çeşitlilik, düzensizlik ve hastalık yaratır.²³⁵

Platon’da beden eğitimi erdeme ulaşmak, kişinin taşkınlığı normale çekmek amacını güden ve toplumu savaşa hazırlayan, insanlara cesareti aşılayan, fiziksel güç kazandıran olmak üzere ikiye ayrılır. Dans daha çok bedeni mükemmelleştirmeye ve soylu hareketleri canlandırarak insanlarda böyle bir istek oluşturmayı amaç edinirken güreş, avcılık, ok savaşın canlandırılması gibi spor dalları ise insanlarda fiziksel güç ve cesareti amaçlayan dallardır. Platon beden eğitiminin daha çok savaşa hazırlayıcı yönünden bahsetmiştir.

II.III.II.Savaşa Hazırlayıcı Olarak Beden Eğitimi

Aslında Platon’un beden eğitimi, aynı zamanda döneminin güce aşırı önem veren düşüncesini yansıtır. Çoğu zaman amaç savaşa hazırlıklı olmaktır. Farklı olarak, beden eğitimi rekabete ve güç gösterme amacına değil, toplumun kendisini olası bir savaşa hazırlamasına hizmet etmelidir:

*“Yasa koyucu şöyle bir karşılaştırma yaparak bunu göze almalı: Devleti bütünü içinde kurdum kurmasına ama nasıl yurttaşlar yetiştiriyorum acaba? Bu en önemli yarışta binlerce rakiple karşılaşacak atletler mi yetiştiriyorum yoksa?”*²³⁶ *“Devletimizin savaş gücü kendi canımız, çocuklarımız, malımız, mülkümüz ve devletin tümü uğruna çarpışmak üzere her seferinde bu yarışmacılardan daha az hazırlanmış olarak mı bu en büyük karşılaşmaya girmeye kalkışacak?”*²³⁷

Devlet spor müsabakalarından, yarışlardan daha çok insanları savaşta başarılı olmak için antrenmanlar düzenlemelidir:

Yasa koyucusu, onların birbirine karşı çalışmalarının bazı kimselere gülünç görünmesinden korkmadan her gün küçük bir gurubun silahsız olarak sefere çıkmasını

²³⁴ Platon, *Timaios* s.131-132.

²³⁵ Platon, *Yasalar*, II/4.

²³⁶ Platon, *a.g.e.*, II/52.

²³⁷ Platon, *a.g.e.*, II/53.

yasalara almalıdır. Koro dansını da, her türlü jimnastiği de böyle çalışmalara yöneltmelidir. Daha büyük boyutlu tatbikatlar silahlı olarak ayda en az bir kez yapılmalıdır. Bu tatbikatlarda yurttaşlar ülkenin her yerinde birbirleriyle çarpışarak toprak kazanmak ve pusu kurmak için de mücadele edecekler, her türlü savaş taktiğini taklit ederek eldivenli yumruk dövüşü yapacaklar, aslına çok benzer oklarla hepten tehlikesiz olmayan kargılar kullanacaklardır ki birbirine karşı bu eğlence büsbütün korkusuz olmasın. Biraz korku versin ve yürekli olanla olmayan birbirinden ayrılsın. Bu tatbikatlarda biri öldürülürse öldüren mazur görülsün. Bu koşullar altında biri öldürürse öldüren yasaya uygun olarak arındırılıp ellerini temizlemelidir.²³⁸

Buradan da anlaşıldığı gibi Platon neredeyse tüm beden eğitiminin savaşa göre belirlenmesini istemiştir. Koro dansları ve her türlü jimnastik insanları savaşçı ruhu ve cesareti aşılmalıdır. Savaş tatbikatlarının ise savaştan bir farkı yoktur. Ayrıca savaşa hazırlayıcı ne kadar yarışma varsa yapılmalı ve birincilik ödülleri konmalı, bu nitelikte olmayanlar ise bir yana bırakılmalıdır. Önce koşu ve genel olarak hızla ilgili yarışmalar koymak gerekir. Savaşın en önemli özelliği kuşkusuz her yönüyle beden çevikliğidir. Ayak çevikliği kaçmaya ve yakalamaya yarar, öteki de yani göğüs göğüse çarpışma ve boğuşma güç ve dayanıklılık gerektirir. Bu yarışmalar silahla yapılmalı bundan sonraki de okçu donanımı içinde dağlarda en engebeli arazide yarışmayı öğrenmeli, ayrıca at yarışları da düzenlenmelidir.”²³⁹

Yapılan bütün yarışmalar kişiye beden çevikliği, iyi bir dövüşçü olmak için güç vermeli, yani beden eğitimi alan kimse savaşta bir işe yaramalıdır:

Güreş aslında savaştaki dövüş en yakın olandır. Dolayısıyla da güreşi savaşta dövüşmek için çalışmak gerekir. Yoksa iyi güreşmek için dövüş öğrenmek gerekmez.²⁴⁰

Platon için önemli olan sporun kendisi değil hizmet ettiği amaçtır. Bu amaç ise savaşa hazırlıktır.

Beden eğitimleri arasında alçakça yola başvurmada güç ve sağlık kazanmak için yapılan güreş müsabakaları, Isparta'dakilerin silahlı oyunları gibi ve koro gösterilerindeki taklit edilmesi gereken hareketler de ihmal edilmemelidir. Çocukların askerlik çağına kadar geçen süre içinde bütün Tanrılara yaptıkları gösterilere ve olaylara her zaman silah donanımlı at üstünde katılmaları gerekir. Karşılaşmalar ve ön hazırlıklar, çünkü bunlar savaşta ve barışta

²³⁸ Platon, *Yasalar*., II/52-53.

²³⁹ Platon , *Yasalar*, II/56.

²⁴⁰ Platon , *a.g.e*, II/ 58.

hem devlet hem de kişinin özel yaşamı için yararlıdır. İster oyun için olsun ister ciddi bir iş olsun bedenle ilgili bütün öteki çabalar özgün insana yakışmaz.”²⁴¹

Platon burada da güç ve sağlık kazanmayı amaç olarak göstermiştir. Yine burada beden eğitimi çocukluktan itibaren savaşı hatırlatır şekilde olmalıdır. Platon güreşten sonra avlanmayı da cesaret duygusunu aşıl原因 bir yöntem olarak görür. Bu yüzden av da devletin desteklediği tavsiye ettiği bir alan olmalıdır:

“Övülecek olan avlanma biçimi, dört ayaklı hayvanların atlarla, köpeklerle ve insanın kendi gücüyle avlanmasıdır. İnsan, yüreği Tanrısal yiğitlik duygusuyla dolu dolu koşarak, avlanarak, silah atarak kendi elleriyle avlanıp bütün bunların hakkından gelir. Yasalar da bunu destekler.”²⁴²

Platon ayrıca savaş tatbikatları hakkında şunları söyler:

“Savaş göze alınarak toplu yemek yemek, beden eğitimi, avcılık, güreş müsabakaları ve akınlar, (savaş tatbikatı ve keşifler) bedensel acılara karşı dayanıklılıkla ilgili olan ve bizde çokça görülen eğitim ,kışın yalınayak dolaşmak ve sert topraklarda yatmak, herkesin gece gündüz bütün ülke boyunca dolaşması, gymnopaidiai’da²⁴³ kavurucu güneş altında korkunç bir dayanıklılık göstermesidir. Bunun gibi saymakla bitmeyecek uygulamalar devam etmelidir.”²⁴⁴

Platon bir çok yerde dansın da yiğitliği tasvir etmesi, bu yönüyle insanları savaşa hazırlamasından bahseder ama insanları savaşa hazırlama da dansın rolü çok azdır:

“Verilecek dersler iki grupta toplanabilir: Biri bedenle ilgili jimnastik; öteki de ruhun iyiliği için müziktir. Jimnastikte dans ise iki bölümdür. Dansın bir bölümü, şiirin sözünü, hareketlerle taklit edip soylu ve özgür olanı gözetmesidir. Öteki de beden üyelerinin her birine tüm dansı gereğince dağıtıp eşlik edecek şekilde uygun ritmik devinimini vererek, beden organlarına uygun ortamda gelişme ve esneklik sağlamak.”

Dansın işlevi daha çok soylu ve güzel olanı tasvir etmek ve bedeni geliştirmektir. Platon dansı üçe ayırır. Biri güzel bedenlerin soylu olanı taklit eden hareketi, diğeri yiğit bir ruhun zorla savaş çatışmasını canlandıran dansıdır. Buna barış dansı denir. Buradaki doğruluk ise soylu bedenlerle ruhların taklidi yapılırken bedenin hemen hemen bütün üyelerindeki kıvraklıktır. Bu hareketler iyi yasalar arasında yetişmiş insanlara yaraşır şekilde olmalıdır.

²⁴¹ Platon, *a.g.e.*, II/12.

²⁴² Platon , *a.g.e.*, II/29.

²⁴³ Apollon ve Artemis onuruna düzenlenen şenlik.

²⁴⁴ Platon, *Yasalar*, I/12-13.

Sonuncu ve övülmesi gereken dans ise bolluk içinde yaşananlar ve hazlara karşı ölçülü insanların danslarıdır.²⁴⁵

II.III.III.Beden Eğitiminin Yöntemi

Burada beden eğitiminin süreci kaç yaşında başlanmalı, hangi hareketler yapılmalı, sporcuların beslenmesi nasıl olacak? sorularına cevap arayacak ve beden eğitimi ve müziğin uyumundan bahsedeceğiz.

Platon, bütün eğitim dalları gibi beden eğitiminin de çocukluktan itibaren düzenli hareketlerin tekrarlanmasıyla ve beden gelişimi ve fiziksel gelişiminin en fazla olduğu dönemde başlanmasının gerektiğini söyler. Yani anne karnında başlamak lazım. Annenin düzenli hareketleri çocuğun bedensel gelişimini olumlu yönden etkileyecektir:

Doğru eğitim , bedeni ve ruhu olabildiğince güzel ve iyi kılacak güçte olmalıdır. Güzel bir beden için sanırım en basit koşul çocukların küçük yaştan beri olabildiğince düzenli yetişmesidir. Sık sık ve uygun çalışmaları yapılmadan aşırı gelişme görüldüğünde bunun beden için çok zararlı olduğunu biliyoruz. En çok çalışma bedende gelişmenin en çok görüldüğü dönemde olmalıdır. Buna, yeni doğmuş bebeklere, küçük çocuklara değil daha erken dönemde anne karnında iken başlamalıdır.²⁴⁶ Ayrıca bedeni geliştirmek için yapılan hareketlerin hepsini birden değil zamana bölünmüş olarak yapılması daha uygundur. Bir anda yapılan hareketler ve ani vücut gelişimleri kişinin sağlığını olumsuz yönde etkileyecektir.

Çocukların bedeni ve ruhu açısından temel ilke olarak gece-gündüz olabildiğince devinmek gerekir. İşte hepsi için yararlı olan bu özellikle de en küçükler için hep deniz üzerindeymiş gibi yaşamaları iyi olurdu. Bunun için çocuğun sürekli sallanması gerekir. Çünkü çocuktan ruhun zayıflığından kaynaklanan korkuyu dışarıdan gelen hareket bastırır. Bastırınca da ruhta öyle bir dinginlik oluşturur ki bu da kalp çarpıntısını yatıştırır. Bu, bütünüyle istenen şey, çocukların uykusunu gelmesini sağlar.²⁴⁷ Hareket edemeyecek kadar küçük çocukların ise sürekli sallanarak sakinleştirilmesi gerekir:

Çocukluktan itibaren düzenli bedensel hareketlerle beden gelişimi sağlansa da asıl beden eğitimi, müzik, felsefe, edebiyat gibi derslerle zihni eğittikten sonra verilmelidir.

“Müzikten sonra gençleri idmanla eğitmek gerek. Bu işte gençlere çocukluktan başlayıp hayatları boyunca sürecek bir eğitim vermeli ama önce iyiliğiyle bedeni ulaşabileceği en iyi

²⁴⁵ Platon, *a.g.e.*, II/38.

²⁴⁶ Platon, *a.g.e.*, II/2.

²⁴⁷ Platon, *a.g.e.*, II/4.

duruma getiren iyi bir tür. Bu yüzden kafayı özenli eğittikten sonra bedenle ilgili eğitime geçmek gerekir.”²⁴⁸

Platon sporcuların beslenmesine dikkat etmesi gerektiğini, karışık her türlü yemeği birbirine karıştırıp yemek yerine daha sade bir beslenme biçiminin seçilmesi gerekir der. Yedikleri besinler onları daha dayanıklı kılmalı, az yemeğe de alışarak açlık karşısında da dayanıklı olmayı öğrenmeliler.

En iyi idman müzikle kardeşdir. Yani iyi bir idman, hele savaşçıların yapacağı idman sadedir. Formda kalması gereken adam yediklerine dikkat eder. Çeşnilerinden, baharatlardan, ünlü hamur tatlılardan ve ziyafetlerden uzak durur. Bu tür yiyecekler beslenme tarzını her çeşit makam ve ritmi içine alan karmakarışık bir müziğe, bir şarkıya benzer çeşitlilik düzensizlik ve hastalık yaratır. Oysa müzik de sadelik, ruhu ölçülü kılar, idman da sadelik de bedeni sağlıklı kılar.²⁴⁹

Platon dönemindeki atletlerin beslenme tarzını eleştirir ve insanı uyuşturan sağlık için tehlikeli yiyeceklerden ve alıştıkları beslenme tarzından ayrılmamaları gerektiğini ifade eder. Aksine atletlerin beslenmesinin daha akıllıca olması gerektiğini söyler. Çünkü atletlerin köpekler gibi hep uyanık kalmak, gözü kulağı keskin olmak ve sık sık değişik şeyler yiyip içerek, yakıcı güneşte pişip ayazda kavrulup demir gibi sağlıklı olmak zorunda olduğunu ifade eder.²⁵⁰

Sporcular bedensel gelişimi için çalışırken hem sağ el, hem de sol ellerini rahatça kullanabilecek şekilde kendilerini geliştirmelidirler:

“İnsanlar bedenlerini her iki yönde çalıştırmalıdır. Bütün kızlarda ve oğlanlarda her iki el ve ayağın güçlü olması, alışkanlık yüzünden doğal yapıların elden geldiğince zarar görmemesi için kadınlar çocukların oynaması ve yetişmesiyle erkekler de öğrenimle ilgileneceklerdir.”²⁵¹

Bütün eğitimlerde olduğu gibi beden eğitimi kız erkek ayırt etmeksizin herkese verilmelidir. Kızlarında bu eğitimi almaları hem kendilerini hem de çocuklarını savunmaları açısından önemlidir. Erkekler bütün spor derslerini alırken kızlar silah kullanmayı öğrenecekler diğerlerini ise isteğe bağlı olarak öğrenebileceklerdir:

Kızlar ve erkekler altı yaşını doldurunca artık iki cins birbirinden ayrılacaktır. Oğlanlar oğlanlarla, kızlar kızlarla birlikte eğitim alacaklardır. Oğlanlar binicilik, ok, kargı ve sapan atma öğretmenlerine gidecekler, kızlardan da isteyen olursa, bu bilgileri alacak ama özellikle

²⁴⁸ Platon, *Devlet*, s.117.

²⁴⁹ Platon, *Yasalar*, II/4.

²⁵⁰ Platon, *a.g.e.*, I/117-118.

²⁵¹ Platon, *a.g.e.*, II /11.

silah kullanmayı öğreneceklerdir.²⁵² Savaşa hazırlayan yarışmalar kızlar için de düzenlenmelidir.²⁵³

Beden eğitiminin öncelikli amacı savaşçı yetiştirmektir. Beden eğitimi ile ilgili yapılması gereken spor çeşitleri daha önce işlenmiştir. Bu yüzden spor çeşitleri ve hareketlerine değinilmeyecektir.

Platon beden eğitimi kurumları hakkında şu bilgileri verir:

*“Beden eğitimi için eğitim kentin içinde üç ayrı yerde, halka açık, gymnasion ve okul yapılarında olmalı, dışarıda da kent çevresinde üç ayrı yerden okçuluk ve atıcılık sporları için hazırlanmış, gençlerin öğrenmesine, çalışmasına yönelik açık alanlar olmalıdır. Her bir alanlar için ücretle tutulmuş yabancı hocalar, bütün bu yapılara gelip yerleşerek savaş ve müzikle ilgili bütün bilgileri öğrencilere öğreteceklerdir.”*²⁵⁴

Buradaki hocaların yabancı olmasının sebebi diğer ülkelerdeki farklı bilgileri ülke insanlarına taşıyacak olmalarıdır. Özellikle amaç savaşçı yetiştirmek olduğunda bu yabancı hocalar daha çok önem taşır.

Platon beden ve müzik eğitiminin dengeli olarak öğretilmesi gerektiğini söyler. İkisi birbirini tamamlar şekilde olmalıdır. Müzik kişinin duygu dünyasını zenginleştirirken beden eğitimi kişide cesaret ve yiğitlik yönünü geliştirir. Erdem ise kişide bütün özelliklerinin dengeli bir şekilde olmasıdır. Bu sebeple uyum zaruridir:

*“Tanrı, insanlara müzikle beden eğitimi ruhtaki bu iki unsur, yani taşkınlıkla bilgelik sevgisi için vermiştir. Bu sanatları verirken ruhla bedeni değil bu iki unsuru göz önünde tutmuştur. Bunların iki tel gibi gereği kadar gerilip gevşetilerek aralarında bir uyuma ulaşmasını istemiştir. Müzik ve uyum ustası, beden eğitimi ile müziği en güzel biçimde birleştirip en uygun ölçü içinde ruhuna sindiren adama deriz. Devlet düzenini ayakta tutmak istiyorsak bu işleri sürekli olarak ayarlayacak bir gözeticiye ihtiyacımız olacak.”*²⁵⁵

Devletin insanlarda bu uyumu sağlaması gerekir. Çünkü yalnız bedenlerini geliştiren insanların çoğunlukta oldukları bir ülkede düşünceyi ve duyguyu ihmal ettikleri için saldırganlaşacaklar, hem kendilerini hem de ülkelerini savaştan savaşa sürükleyeceklerdir. Yalnız düşünce ve müzikle (edebiyat şiir) ilgilenenler ise çok fazla pasifleşecek ve bir tehlike anında kılını bile kıpırdatmayacaktır. Oysa mutlu bir devlet ve mutlu bir birey için müzik ve beden gerektiği kadar olmalıdır:

²⁵² Platon, *Yasalar*, I/9-10.

²⁵³ Platon, *a.g.e.*, II/57.

²⁵⁴ Platon, *Yasalar*, II/20.

²⁵⁵ Platon, *Devlet*, s.127.

“Yalnız idmanla, yeme içmeyle uğraşan ve müzikle hiç ilgilenmeyen ilk önce beden gücünün verdiği gururla etkisinden daha yürekli olur. Ya idmandan başka bir şey yapmaz ve Musa ile hiç alaka kurmazsa ne olur? Ruhun da bir öğrenme isteği olsa bile öğrenmenin tadına varmadığı hiçbir araştırmaya hiçbir tartışmaya katılmadığı, müziğin başka hiçbir bölümünden pay almadığı için bu istek zayıflar, körleşir, silinir gider. Çünkü uyandırılmamış, beslenmemiş, duyum olarak temizlenip parlatılmamıştır. Böylece bu adam düşünceye, Musalara yabancı biri olur: Artık sözle inandırma yolunu hiç tutmaz, yırtıcı bir hayvan gibi her şeyi zorla, vahşilikle elde eder. Ömrünü bilgisizlik ve kabalık içinde, uyum ve güzellikten yoksun geçirir.”²⁵⁶

Ruh ve bedendeki uyumsuzluklar ruhta ve bedende hastalıklar meydana getirir. Bu iki hastalığa karşı yalnız bir ilaç vardır: vücudu ruhu aynı oranda eğitmek. Demek oluyor ki matematikle uğraşan yahut kendilerini herhangi bir kafa işine bağlayanlar vücutlarını da idmanla işletmelidirler. Öte yandan vücuduna dikkatle bakan kimse musiki ile felsefenin bütün kolları ile uğraşarak ruhunu da çalıştırmalıdır. Ancak bu şartlar altında ondan ikisi de iyi ve güzel adına hak kazanırlar²⁵⁷

²⁵⁶ Platon, *a.g.e.*, s. 299.

²⁵⁷ Platon, *Timaios*, s.131-132.

II. BÖLÜM
PLATON'DA EĞİTİM-DEVLET İLİŞKİSİ

1-EĞİTİMİN DENETLENMESİ VE SINIRLANMASI

Platon devletin varlığını egemen sınıfın varlığına özdeş saymaktadır. Devletin devamlılığı için onun ayakta tutacak olan egemen sınıfın eğitilmesi gerekmektedir. Bu yüzden eğitime ilişkin katı kuralların açıkça belirlenmesi ve benimsenmesi Platon açısından bir zorunluluktur.

Eğitim sistemini ölçülü bir toplum meydana getirmek amacıyla düzenlediğini söyleyen Platon'un eğitimi bu şartları sağlayacak belli kurallara bağlaması kaçınılmazdır. İnsanları ve devleti ölçülü kılmayı hedeflenen Platon, bu ölçüyü sağlayacak kuralların belirlenmesini ve uygulanmasını devletin en önemli görevi olarak görür. Eğitim yalnız devletin tekelinde olmalıdır. Devletten bağımsız bir eğitim uygulaması mümkün değildir. Eğitim Platon 'un İdeal devletinin bekasını sağlayacak en önemli unsurlardan biridir. Bu yüzden devlet eğitimi denetler ve hedefleriyle örtüşmeyen eğitim unsurlarını sınırlar. Platon'a göre ancak ölçülü olan devlet varlığını devam ettirir. Ölçülü devlet ise hem bireylerin hem de tek tek kendi içlerinde bu uyumu sağlamaları hem de bu bireylerin devletle uyumunu sağlamasıyla oluşur. Toplumun uyumu ise yasalarla uyumlu bir davranış sergilenmesi şeklinde olacaktır.

İnsanlar ölçsüzlüğü, hazlar ve elemeler karşısında sebatlılığı alışırlarsa yasalara itaat etmekte zorlanacaklardır. Bu yüzden devlet eğitimle ilk önce insanlara tutkularını dizginletmeyi hedefler. İnsanların hem kendi içlerinde hem de toplumda ki diğer insanlarla arasındaki uyumu zedeleyeceği için ölçsüz zenginliğe izin vermeyecektir. Tüm eğitim sisteminin düzenlenme amacı budur. Yöneticiler bu yüzden daha çok gençlerle ilgilenilecektir. Platon uyumlu davranış ve ölçülü bir ruh halinin oluşturulmasında alışkanlıkların önemli bir rol oynadığının farkındadır. Çocuklar daha anne karnındayken uç duygularından uzak tutulmaya çalışılır. Annenin ölçülü yaşamı ana-karnındaki çocuğun ölçülü bir kişilik kazanmasına zemin hazırlayacaktır.²⁵⁸

Platon'un ideal devleti durağan yeniliklere açık olmayan bir özellik sergiler. İdeal devlet aynı zamanda tanrısal olan Devlettir. Platona göre tanrısallık mükemmellik ifade eder.²⁵⁹ Kemale ulaşmış olanın değişimi hiçbir zaman olumlu bir değişme olmayacaktır. Mükemmelin değişmesi geriye doğru bir değişimdir. Platon belki de bu yüzden yeniliklerden farklı fikirlerden hoşlanmaz. Bu sebeple yöneticilerin titizlikle üzerinde duracağı noktalardan birisi, toplum içinde farklı adetler, düşünceler, farklı zevklerin oluşmasını engelleyecek yasalar çıkarmaktır.

²⁵⁸ Platon, *Yasalar*, II/60.

²⁵⁹ Platon, *Devlet*, 135.

Devletin eğitimle yasalara uyumlu davranışları ortaya çıkarmayı hedeflediğini belirtmiştik. Platon eğitimin bir parçası olarak gördüğü oyunun, çocukların davranışlarındaki kalıcı etkisini farkındadır ve denetlemeye buradan başlar .

O'na göre bir devletin kalıcı olup olmayacağı çocukların oyunlarına bakılarak anlaşılabilir. Hatta oyunların mahiyeti devletin kalıcılığını belirleyen en önemli faktör olarak görülür. Bu yüzden oyunlar bir kez belirlendikten sonra çocuklar, hiç değiştirmeden, kesin kurallara bağlı kalarak aynı biçimde oynarlarsa ve bu değişken olmayan oyunlardan zevk almayı alışkanlık haline getirirlerse yasaların da olduğu gibi kalması sağlanmış olur. Ama bu oyunlar sık sık değişir, durmadan bu oyunlar üzerinde düzenlemeler yapılırsa gençler durmadan başka başka şeyleri beğendiklerini söylerlerse hem bedenlerinin duruşu hem de giyim kuşamları hakkında alışılmışın dışında yenilikler yapanlara hayran olurlarsa devletin yıkılışını da hazırlamış olurlar. Çünkü sürekli yeni şeyler gören tanıyan gencin gözünde eski değersiz olacaktır ve bu eskinin değersiz olduğu düşüncesi gençlerde yasalarda ya da devlette yeni değişimler yeni düzenlemeler istemini de yanında getirecektir.²⁶⁰

Platon “ *Bir devlet için en büyük bela budur.*”²⁶¹ diyerek çocuk oyunlarının denetlenmesinin zaruri olduğunu ifade eder. Yeni oyunlara alışan çocuklar bir önceki kuşaktan farklı düşüneceklerdir. Oysa Platon ideal bir devlette toplum içindeki tüm unsurların, yaşlı-genç, halk-yönetici, arasında uyum ve ortak düşünüş olması gerektiğini söyler.

Platon ideal devletinde kişisel mutluluklar değil tüm ülkenin mutluluğu önemlidir. Bu ise yasaları benimsemekle olur. Çocukların oyunları da bu yasalara bağlı kalacaktır. Çocuklara uygun davranışlar kazandırılacak en uygun oldukları zamanda yasalarla uyumlu olmayan adetleri benimserlerse bu çocukların yasaları sorgulamadan benimsemeleri imkansız olur.

Oysa çocuklar daha küçük yaşta güzel oyunlar oynayıp yasa düzenine alıştırlarsa her yaşta uyumlu, devletin istediği şekilde davranan birer birey olurlar. Bu aynı zamanda gençlerin yaşlılar yanında susması, onlara yer verip ayağa kalkması gibi toplumsal beklentileri de karşılayacaktır.²⁶² Platon daha en baştan yasalar ve yönetim şekli hakkında halkın mevcut olanın en güzeli olduğunu düşünmelerini istemiştir. Halk hiçbir zaman yasaların doğruluğundan şüpheye düşmemelidir.

²⁶⁰ Platon, Yasalar, II/14.

²⁶¹ Platon, a.g.e., II/14.

²⁶² Platon, *Devlet*, s.142.

Platon ayrıca, insanların özellikle zevk olarak yaptıkları farkında olmadan eğitildikleri dönemin en önemli faaliyetleri olan müzik ve spordan bahseder müzik ve spor devletin üzerinde titizlikle duracağı eğitim alanlarıdır. Edebiyatı da kapsayan müzik ve o dönemde sık sık yapılan savaşlar, müsabakalar sebebiyle çok fazla önem verilen spor etkinliklerinin halkın davranışlarında ve düşüncelerinde derin etkiler bırakacaktır. Bu yüzden Platon müzik ve beden eğitimi alanında da değişmez prensiplerin kuralların olması gerektiğini söyler. Müzik ve beden eğitiminin hem kendi içinde hem de birbirleriyle uyumlu bir şekilde verileceğinden söz etmiştik. Platon göre müzik hiçbir yerde devletin temel yasalarını sarsmadan değişmez çünkü hem halkın düşüncelerini dışa vurmada hem de halkta istenilen düşünceyi oluşturma da önemli bir etkidir. Bunun için halkın yaşayışı yasalara uygun olmalıdır yasalarla uygun yaşayan bir halk yasalarla uyumlu bir müzik dinleyecek, toplumun ortak düşüncesini yansıtan şiirlerden hoşlanacaktır. Ama bu bazen tam tersi olur halka ölçülü müzik ya da şiir sunulmadığında uygun olmasa da mevcut şiir ve müzikten ve bu müzik ve şiirin betimlediği hayat tarzından hoşlanır. Bu da halkta istenmeyen davranışların oluşması demektir. Platon her şeyden önce halka itaat etmeyi öğretmeye çalışmakta yasaları benimsemelerini istemekteydi. Halk bu yüzden kural tanımamazlık gibi bir imkandan haberdar olmamalıdır. Kurallara uymak dışında başka seçenek görmemelidir. Platon bunu şöyle anlatır. “ *Müzik tarzı hiçbir yerde sitenin temel yasalarını sarsmadan değiştiremez. Müzik kurallarından sapma yavaş yavaş yerleşip sinsi,sinsi törelerimize girer çalışma tarzlarımıza dokunur. .Daha da güçlenerek buradan da insanlar arası ilişkilere, yasalara ve devlet yönetimine yayılır. Sonunda kişilerin hayatını kamu düzenini bütünüyle alt üst eder*”²⁶³

Platon müziğin insanları yaygın olanın doğru olduğu anlayışına götürdüğü düşüncesiyle de denetlenmesinin zorunlu olduğunu söyler. Çünkü müzikle oluşan itaatsizlik fikri insanlarda zamanla kendilerine aşırı güvenin bir sonucu olan her şeyi bildiği sanısı insanları küstahlaştıracak bu da muhalifleri artıracaktır.²⁶⁴

Peki bunun önüne nasıl geçilecektir? Müzik gibi halkın her zaman haşır neşir olduğu bir eğitim unsuru nasıl denetlenecektir? Platon çareyi tescil etmede bulur.²⁶⁵ Bütün ozanlar ve müzik eserleri devletin tarafından denetlenecek uygun bulunanlar tanrısal sayılacaktır. Devletin kendi sanatçıları dışında hiçbir sanatçı müzik eserlerini halka sunmayacaktır.²⁶⁶ Bu müzikler adil, güzel ve ölçülü olma kıstasıyla ölçülecek, bu iş için özel yargıçlar ve yasa bekçileri belirlenecektir. Bu eserler devletin onayından önce kimseye gösterilmeyecektir.

²⁶³ Platon, *a.g.e.*, s. 141-142.

²⁶⁴ Platon, *Yasalar*, I/99,II/33.

²⁶⁵ Platon, *a.g.e.*, II/17.

²⁶⁶ Platon, *a.g.e.*, II/ 19.

Bu yeni üretilen sanat eserlerini denetlemek için bir yöntemdir. Peki halkın aşına olduğu eski eserler nasıl denetlenecektir? Platon bunun için elli yaşın üzerinde bir denetleme kurulu seçilmesini ister. Bu kişiler eski eserler arsından uygun bulunanları yasa koyucuya göre yeniden düzenleyecektir²⁶⁷

Platon için eğitiminde özen gösterilmesi gereken alanlardan biri de edebiyattır. Homeros'un şiirlerini sakıncalı bulan Platon bunların edebiyat derslerinden çıkarılması gerektiğini söyler. Tanrılar hakkında anlatılan asılsız hikayeler bu şiirlerin edebiyattan çıkarılması için en önemli sebeptir. Platon toplumun her kesiminin, özellikle koruyucuların, Tanrıya saygılı olmasını ve erdemli davranışlarıyla Tanrıya benzemesini hedeflemektedir, bu da ancak ölçü bir Tanrı anlayışıyla olur. Erdemsiz bir Tanrıya inanan kimsede saygı davranışı oluşturmak ve erdemli olma isteği meydan getirmek imkansızdır. Bu yüzden Platon'a göre Tanrı nasılsa öyle anlatılmalıdır. Tanrı yalnız iyinin sebebidir. İnsanların başına gelen kötü şeyler Tanrılara yakıştırılmamalıdır.²⁶⁸ Tanrıların savaşları, birbirlerine kurdukları tuzaklar toplumda kin ve düşmanlığı artıracak, gençlerin kötülüğü benimsemelerine sebep olacaktır. Bunların yerine tanrıların erdemlerinden bahseden hikayeler anlatılmalıdır. Devlet çocukları erdem yolunda eğitecek hikayeler oluşturmalı ve bunların anlatılmasını zorunlu tutmalıdır.²⁶⁹

Tanrılar biçimden biçime giren büyücüler gibi ya da yalan söyleyerek insanları şaşırtan bir varlık olarak anlatılmamalıdır.²⁷⁰ Tanrı ister destanda ister tragedyada olsun hep nasılsa öyle gösterilmelidir. Tanrı özünde iyidir ve hep iyi söz edilmelidir.²⁷¹ Bu hikayeler özellikle gerçek ve hayali ayıramayan küçük çocuklarda çok derin etki bırakacaktır. Bu bilgiler kafalarından silinmeyecek ve doğrusu anlatılsa bile çocukta yanlış Tanrı tahayyülü düzelmeyecektir.²⁷² Belaların tanrıların eseri olduğu söylenmemeli ya da söylense bile nedeni anlatılmalı “*Bu işte Tanrı doğru davranmıştır cezalandırdığı kimsede bundan yarar görmüştür.*” denmeli ama cezalanan kimsenin mutsuz olduğunu söylemesine bunun nedenini de Tanrı'ya yüklemesine göz yumulmamalıdır. Buna karşılık kötülerin cezaya muhtaç oldukları için mutsuz olduğunu onları cezalandırmakla Tanrının kendilerine iyilik ettiğini söylenilmelidir..²⁷³

²⁶⁷ Platon, *a.g.e.*, II/20.

²⁶⁸ Platon, *Devlet*, s. 88.

²⁶⁹ Platon, *a.g.e.*, s.85.

²⁷⁰ Platon, *a.g.e.*, s. 90.

²⁷¹ Platon, *a.g.e.*, s.87,88.

²⁷² Platon, *a.g.e.*, s. 92.

²⁷³ Platon, *a.g.e.*, s.87.

Bu eserlerde dikkat edilecek ikinci husus ise kötü ve olumsuz duyguların betimlenmesinden daha çok iyi ve güzel olanın betimlenmesi gereğidir.²⁷⁴ İnsanların yürekli olması isteniliyorsa, onlara ölüm korkusunu içlerinden mümkün olduğu kadar söküp atacak sözlerde söylemelidir.²⁷⁵

Yine Tanrıları ve kahramanları zevklerini dizginlemeyen kimseler olduğunu anlatmak yerine her zorluğa göğüs geren ünlü adamları gerek sözleriyle gerek davranışlarıyla örnek olarak anlatılmalıdır. Savaşçıların rüşvet almasını, para mal mülk düşkününü olduğu anlatılırken bu davranışlar yerilmelidir.²⁷⁶ Çocuklara büyük adamların ağızlarına yakışan sızlanmalar ve yakınmaları anlatmak yerine onların cesaretli olduğunu söyleyen şiirler anlatılmalıdır.²⁷⁷

Platon erdemli bir toplum oluşturmada hiç bir şeyi göz ardı etmemektedir. Hemen her alanı sıkı bir denetimden geçirilmesi gerektiğini söyleyen Platon farklılıklara izin vermeyen aşırı denetleyici bir devlet idealini benimsemiştir. Platon edebiyatı da propaganda aracı olarak kullanmak istemektedir ve bunu halkın farklı arayışları içine girmemesi için zorunlu görmektedir. Hep aynı masalları dinleyen, aynı şekilde oynayan, aynı müzikleri dinleyen insan, aynı şeyleri düşünecek, mevcut düzenin kıyaslanmasına dolayısıyla sorgulanmasına sebep olacak hiç bir şeyden haberdar olmayacaktır.

II-HUKUK EĞİTİMİ VE DEVLET

Platon devlet ve yurttaşlara yaptığı hizmetler ile onların elden geldiği kadar iyi etmeye çalışmalıdır. Devletin asıl görevi budur. Devlet koyduğu yasalarla yönetici ise yasalara itaat ederek halka örnek olacaktır.²⁷⁸ Yasalar her seferinde güzel şeyleri hedefleyen insanın erdemlerden uzak isteklerini göz ardı eden kurallar bütünüdür.²⁷⁹ O halde yasalar halkı eğitmek için bir araçtır. Platon kuramsal devletlerinin özü olan yasalara fazlasıyla önem vermiştir. İnsanları hem yasalara itaat ederek erdemli olmasını sağlayacak hem de verilen eğitimle yasalarla itaati sağlayacaktır.

Platon çoğu zaman akıl ve Tanrıyı eş anlamlı kullanır. “İçimizde, evrenin ve Tanrıların kendisine tabi olduğu düzenliliğin yansıması olan ve bizdeki tanrısal yanımıza yani ruhumuza ait olan akla sahibiz, bu nedenle bizdeki en üstün yetimin olan aklın buyruklarına

²⁷⁴ Platon, a.g.e., s.95.

²⁷⁵ Platon, a.g.e., s.95.

²⁷⁶ Platon, a.g.e., s.99

²⁷⁷ Platon, a.g.e., s.85

²⁷⁸ platon, a.g.e., s104.

²⁷⁹ Platon, Yasalar, 1/9.

uyarak toplumsal yaşantımız ve kişisel yaşantımızı düzeltmeliyiz.” Platon işte bu aklın ölümsüz yandan doğacak evlerimizi ve kentlerimizi aynı benzer ilkelerle yönetmemizi sağlayacak kurallara **yasa** adını verir.²⁸⁰

Platon, boyun eğildiğinde insanları mutlu kılan yasaların ihtiyaçtan doğduğunu söyler. İnsanların haksızlık etmeye meyyal yapılarından dolayı başkalarına haksızlık ederken kendileri de haksızlığa uğramanın acısını hissetmişler, en sonunda kimsenin haksızlık etmemesi üzerine anlaşmışlardır. İşte bu sözleşmeler yasaları oluşturmuştur. Bunun uygulanmasına da adalet denilmiştir.²⁸¹

Platon eserlerinde sık sık düzenli hareketlerin tanrısal olduğunu söyler.²⁸² İnsanda bu işleyiş en çok benzeyen kısım ise akıldır. Yasalar, bu kılavuz aklı dikkate alarak konulmalıdır. Platon, “*Bilginler, gök ile yer, tanrılar, insanlar, kurulmuş düzene uygunluk, akli başındalık ve doğruluk birbirine bağlıdır. Bu bağlılık ve uyuma dünyada **düzen/yasa** adı verilir.*” diyerek yasaların tanrısal olduğunu ifade eder.²⁸³ Buradan yasaların amacının, toplumsal uyum ve mutluluğu sağlamak olduğunu sonucunu çıkarabiliriz.

Platon yasalar üzerinde dururken bunların gerekliliğinin sebeplerini de açıklar. Ona göre hiçbir insan bir devlet içinde yaşamak için yararlı şeyleri anlamaya yetenekli değildir. Anlasa bile her zaman en iyisini yapabilmeye ve buna karşı istekli olmaya yaratılıştan istekli değildir. Ayrıca toplumsal mutluluğun bireysel mutluluktan daha önemli olduğunu kavrayıp toplumsal olanın kollanması zordur. Bunu sağlamak ancak yasa ile olur.²⁸⁴ Erdemli olmak ile erdemsizlik arasında sürekli gidip gelen insan kendini kontrol etmekte bile zorlanmaktadır. Kişinin mutluluk isteği ve acılardan kaçma güdüsü, fışkıran bir pınar gibidir. Bu duygularını gerektiği kadar kullanan insan ancak ölçülü insan olur. Bunun elde edilmesi için yasalara itaat edilmesi gerekir. Yasalar, insanı, ölçülü olma yolunda ilerletirken aynı zamanda eğitmiş olacaktır.²⁸⁵ İnsanın doğru bir davranış geliştirebilmesi için şehrin ortak kararı denen yasalara uyması gerekir.

Yasalara uyan insan zamanla doğru davranışları geliştirecektir. Erdemli davranışların kazanılmasında yeri yadsınamaz olan utanma duygusunu öğrenecektir.²⁸⁶

Platon, yasaların belirlenmesini eğitilmiş, erdemli bir toplum için yeterli görmez. İnsanları yasalara uyar hale getirmenin de gerekliliğinden bahseder. Çünkü güzel yasalara

²⁸⁰ Platon, *a.g.e.*, I/115.

²⁸¹ Platon, *Devlet*, s.58.

²⁸² Platon, *Timaios*, s.30.

²⁸³ Platon, *Gorgias*, s.106.

²⁸⁴ Platon, *Yasalar*, II/108.

²⁸⁵ Platon, *a.g.e.*, I/17.

²⁸⁶ Platon, *a.g.e.*, I/97.

sahip olduğu halde yine de yıkımdan kendini kurtaramamış ülkeler vardır. Bunun sebebi ise insanların kendi zevkleri ve ihtiyaçlarını yasaların buyruklarından daha fazla önemsemeleri ve yasaya boyun eğmemeleridir.²⁸⁷

Yasalar şu üç temel amaca hizmet etmelidir. Bunlar özgürlük, devletin birliği, yurttaşların ölçülü olması²⁸⁸ Platon aşırı özgürlüğün de aşırı baskının da kötü olduğunu düşünmekteydi tek kurtuluş bu ikisinin karışımındadır. Yasaları her ikisini de içerir bir biçimde çıkarmak mümkündür. Karşı gelme durumunda cezalandırarak mutlak buyruk veren yasalar ya da yasalara eklenen giriş bölümleriyle yurttaşları emirlere hazırlayan, yasada hedeflenen amaçları açıklayarak boyun eğmeyi sağlayan yasalar. Yasa koyucu bütün yasalarda konuya uygun bir giriş bölümü olmasına çok dikkat etmelidir.Özel bir yasada giriş bölümünün bulunup bulunmaması gerektiği, yasa koyucunun kararına bırakılmamalıdır. Platon yasa çıkarırken aynı zamanda öğretmektedir.²⁸⁹

Platon, yasaların eğitici rolünün mümkün olması için ona koşulsuz itaat edilmesi gerektiğini söyler. Tanrısal iyileri hedefleyen yasalara hizmet etmenin de tanrısal olduğunu söyler.²⁹⁰ Yasanın insanlarda erdemi oluşturmaları ve toplumun her üyesini mutlu edebilmesi için yasaların her şeyin üstünde olması gerektiğini söyler. Yasalar yöneticilerin de üstünde olmalıdır. Yöneticilerin görevi, yasaları uygulamak ve ona hizmet etmektir.²⁹¹

Halkın eğitiminde temel olacak bu yasaların kapsamı ne olmalıdır? Erdemli bir topluluk oluşturmaları hedefleyen yasalar özellikle erdem dediğimiz tanrısal iyileri hedeflemelidir. Asıl amaç budur. Yasalar oluşturulurken konulan her kural tanrısal iyileri doğuracak şekilde tertip edilmelidir. İnsani iyiler diye adlandırılan sağlık, güzellik, güç ve ölçülü zenginlikte yasaların hedefleri arasındadır Platon toplumun mutluluğu için yasaların kapsamını ve icra alanının çok geniş tutar ve yasaların kapsamını şöyle açıklar. Yurttaşların evlilikleri, çocukların doğumu yetiştirilmesi günlük hayattaki tüm ilişkileri bu ilişkiler içindeki acılarını hazlarını tutkuları gözlenmeli ve davranışları ödüllendirmeli veya cezalandırmalıdır. İnsanlara öfke ve korku durumlarında yada her şey yerli yerinde giderken insanda oluşan rehabet duygusunu hastalıkta savaşta yoksullukta insanlar için uygun davranış geliştirme becerisini oluşturmak için bu davranışlarda güzel olan ve güzel olmayan tepki öğretilmelidir.²⁹²

²⁸⁷ Platon, *a.g.e.*, I/83-84.

²⁸⁸ Platon, *a.g.e.*, I/99.

²⁸⁹ Platon, *a.g.e.*, I/127.

²⁹⁰ Platon, *a.g.e.*, I/170.

²⁹¹ Platon, *a.g.e.*, I/117.

²⁹² Platon, *a.g.e.*, I/17.

Yasalar doğal olarak cezaları da içerecektir. Bu cezalar bu zamana kadar verilmiş eğitimlerin bir sağlaması olarak görülmektedir. Hiçbir zaman yasalara insanlara zarar vermek niyetiyle konulmaz ceza ile iki durum elde edilir; ceza çeken ya daha az kötü olur, ya da iyi olmaya başlar. Eğer bir kimse tanrılara, ana-babaya ve devlete karşı ayıp sayılacak bir suç işlerse yargıç öncelikle onun çocukluktan aldığı eğitime bakacaktır; eğer bu suçlu iyi bir terbiye almasına rağmen bu suçları işlemişse bu kişinin artık eğitim almaya kapalı olduğu düşünülmeli bu kişiler ölümle ya da sürgünle cezalandırılmalıdır.²⁹³ Yine aldığı eğitime rağmen yurdunu soyan ya da gasp eden bir yurttaş da düzelemez olduğu düşüncesiyle aynı cezaya çarptırılacaklardır.²⁹⁴

Peki halkı yasalarla eğitmek ve halkın yasalara boyun eğmesini sağlamak için yöneticilerin tavrı ne olacaktır? Platon'a göre koyduğu yasalarla halkın davranışını değiştirmek isteyen yönetici öncelikle kendisi koyduğu kurallara uymalıdır. Yönetici övgüye değer davranışları önce kendisi yaparak halka örnek olmalı kınanmayı gerektiren davranışlardan da önce kendisi kaçarak bu davranışları yermelidir. Yöneticilerin kendi hayatında uygulamaya geçirmediği kuralların halk tarafından benimsenmesi zordur.²⁹⁵

Yönetici yasalardaki kuralları uygularken önce onları deneyecek sonra yapılarına uygun olan eğitimi almaları için yetkin eğitimcilerin eline verecektir. Bununla birlikte emir ve iradeyi ellerinden bırakmayacaklardır. Öğretim kanunların himayesi altında olacaktır. Yönetici yasalara uygun karakteri değiştirmeye yaramayan hiçbir eğitim çeşidine izin vermeyecektir.²⁹⁶

Platon, bir çok kez yasaların şehrin ortak kararı olduğunu söylemektedir. Bununla yasaların baskı sonucu değil halkın isteği sonucu oluştuğunu vurgulamak istemektedir. Ama Platon'un müzik ve beden eğitiminde uygulanmasını istediği yaptırımlarına çocuk oyunlarındaki düzenlemelerine baktığımızda baskıcı sayılabilecek önerileri olduğunu görüyoruz. Platon'un bu önerileriyle yasaların halkın ortak bilinci olduğu düşüncesi çelişir gözükmektedir. Erdemli yasalar erdemli bir toplum mu oluşturacaktır yoksa erdemli toplum erdemli bir yasa isteminde mi bulunacaktır? Platon'un fikirlerinden anlaşılıyor ki o yasalar yoluyla halkı eğitecek, getirdiği sınırlamalarla tüm toplumu kuşatarak onlara erdemli olmak dışında başka bir seçenek tanımayacaktır. Bu açıdan bakıldığında Platon'un yasaları zorlayıcı unsurları içerdiği söylenebilir. Yasaları dolayısıyla devleti eleştirecek herhangi bir fikir

²⁹³ Platon, *a.g.e.*, II/189.

²⁹⁴ Platon, *a.g.e.*, I/81.

²⁹⁵ Platon, *a.g.e.*, II/111.

²⁹⁶ Platon, *Devlet Adamı*:s.122.

oluşumunu engelleyerek yasalarını dokunulmaz kılmaktadır. Oluşturulan yasaların tanrısallığını da bu düşüncenin bir sonucu olarak görebiliriz.

III-YÖNETİCİLERİN EĞİTİMİ

Platon en çok üzerinde durduğu konulardan biride yöneticilerin eğitimidir. Yöneticilerin eğitime geçmeden önce Platon'a göre ideal bir yönetici nasıl olmalıdır? Öncelikle bu konu üzerinde durmayı uygun gördük.

III-I-YÖNETİCİLERDE OLMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

Platon'a göre insanlar ve devletler birbirine benzer. İnsanlara göre baş neyse devletlerde yönetici de odur.²⁹⁷

Platon sitenin en iyi koruyucularının filozoflar olacağını söyler:

*“Filozoflar devletlerde kral olmadıkça ya da bugün kral ve yönetici dediklerimiz gerçek ve ciddi anlamda filozof olmadıkça, siyasal güçle filozofluk aynı kişide birleşmedikçe, bugün bu işlerden yalnız birine ya da ötekine, kendini veren bir çok yaratılışlar böyle davranmaktan alıkonulmadıkça, ne sitelerin ne de insan soyunun dertleri bitip tükenmeyecektir.”*²⁹⁸ Yönetici bilge olmalıdır. Hem insanların hem de devletlerin kurtuluşu bu ilkededir. Platon filozofların özelliği hakkında şunları söyler:

Filozoflar az bulunurlar. Çünkü onların yaratılışında bulunması gereken nitelikler, aynı kişide pek seyrek olarak bir araya gelir. Çoğu zaman da bu yaratılış ikiye bölünmüş gibidir. Öğrenme kolaylığı, belleme gücü, zeka, kavrayış inceliği ve bu türden niteliklerle dünyaya gelenler, içlerindeki coşkunluk ve düşünce yüksekliğini düzenli, sakin ve kararlı bir hayat sürme eğilimiyle bağdaştıramazlar. Bu tip adamlar, içlerindeki canlılık kendilerini nereye sürüklerse oraya giderler, kararsız olurlar. Ama buna karşı, sağlam, kararlı, güvenilir dediğimiz, savaşta tehlike karşısında kılı bile kıpırdamayan yaratılışların bilimler karşısında da kılı kıpırdamaz; uyuşuk bir halleri vardır, kanları ağır, anlayışları kıttır. Kafalarını çalıştırmak zorunda kaldılar mı, uyuklamaya esnemeye başlarlar. Koruyucular bu iki yaratılışı da bir arada taşınmalıdır. Yoksa ne yüksek bir eğitime ne şana ne şerefe ne de yöneticiliğe erişebilirler.²⁹⁹

²⁹⁷ Platon, *Devlet*, s.147-148.

²⁹⁸ Platon, *a.g.e.*, s.207.

²⁹⁹ Platon, *Devlet*, s.244.

Platon **Devlet Adamı** kitabının neredeyse tamamını bu konuya ayırmıştır.³⁰⁰ Bu özellik aslında Platon'un her bireyde olmasını istediği özelliktir. Herkes yetenekli doğmaz. Bu yüzden bütün insanlar gücü yettiği kadar bilge olmaya çalışmalıdır. Bu özelliklere bütünüyle sahip olanlar ise yönetici olmayı da hak ederler. Köpek nasıl ki tanımadığı birisini gördü mü, kendine bir kötülüğü olmasa da hırlar; tanıdığı birini görünce de kendine bir iyiliği olsun olmasın yaltaklanır, yönetici de böyle olmalı yani bilme ya da bilmeme ölçüsüyle davranan, öğrenme sevgisi taşıyan bir yönetici olması gerekir.³⁰¹

Aslında bilgelik, erdemlerin tamamına sahip olmakla aynı şeydir. Platon, yöneticilerin erdemli olmasına ayrıca vurgu yaptığı için biz de ayrıca değinme gereği duyduk. Bir yöneticinin halkını erdemli kılması, halkını mutluluğa ulaştırması için kendisinin halka iyi örnek olması gerekir. Nasıl ki, vücuttaki her şeyi kontrol eden baş ise ve vücudun iyiliği ve kötülüğü başa bağlıysa bir toplumun mutluluğu ve düzeni yöneticiye bağlıdır. Bu yüzden Platon Alkibiades'e "*Sende olmayan şeyi veremezsin.*" diyordu. Bir şehirde yönetimde ahlâk yoksa halktan ahlâklı olmasını beklemek boşuna bir çabadır.

Platon Alkibiades'e "*Şehirlerin işlerini gerektiği gibi görmek istiyorsan, şehirlilere erdem aşılamalısın.*"³⁰² "*Öyleyse sen erdem edinmelisin. Çünkü kendinde olmayan şey verilmez.*"³⁰³ "*Kendine ve şehre sağlayacağın şey doğruluk ve bilgeliktir. Bir şehirde iktidarla ilgili bir yerde erdem yoksa kötü davranmayı önleyecek bir şey yoktur.*"³⁰⁴ der.

Platon yöneticileri gemideki dümenciye benzetir. Geminin içindekilerin salahiyeti, dümenciye bağlıdır. Bu yüzden yöneticiler de ne yaptığını bilen, erdem sahibi bir kimse olmalıdırlar.³⁰⁵

"*En büyük bilgisizlik insanın güzel ya da iyi bulduğu bir şeyi sevmeyip ondan nefret etmesi, kötü ve haksız bulduğu bir şeyi ise sevip benimsemesidir. İşte, bu doğru sanı ile acı ve haz arasındaki uyumsuzluk en koyu bilgisizliktir. Demek ki ruh bilgilerle, sanılarla ya da akılla doğa gereği temel olan şeylerle çelişkiye düştüğünde buna budalalık diyoruz. Bu konuda bilgisiz olan yurttaşlara akıl yürütmede usta, her şeyi beceren, kıvrak zekaları ile her şeyi doğal olarak çabucak kavrayan kişiler olsa bile, hiçbir yetki verilmemeli ve bilgisizlikleri kınanmalı, bunların tam karşıtı olanlara bilge denmeli ve akli başında kişiler oldukları için*

³⁰⁰ Platon, *Devlet Adamı*, çev: Behice Boran-Mehmet Karasan, M.E.B. Yay., İstanbul 1992, s.105, 119,120,122,123,124,125,128,.

³⁰¹ Platon, *Devlet*, s.244,263,264.

³⁰² Platon, *Birinci Alkibiades*, s. 89.

³⁰³ Platon, *Birinci Alkibiades* s. 90.

³⁰⁴ Platon, *a.g.e.*, s. 91.

³⁰⁵ Platon, *a.g.e.*, s. 91-92-93.

*yetki verilmelidir. Akla uygun yaşayan kişi, bu bilgelikten pay almıştır. Bundan yoksun olan ise ocağını söndürür ve hiçbir şekilde kentin kurtarıcısı olamaz.”*³⁰⁶

Buradan anlıyoruz ki, bilge olmak için bir insanın zeki olması yeterli değildir. Kişi, hazzardan yana kararlar alacak nitelikte olmamalıdır. Mesela, yönetici olacak kişi hoşlandığı şeyleri iyi, hoşlanmadığı şeyleri kötü olarak tanımlamamalı, hoşlanmasa bile yalnızca doğrudan yana tavır almalıdır. Bilgelik budur. Yalnızca zeki ve becerikli olmak kişiye bilgelik kazandırmaz. Bilge olmayan kişi de kendini kontrol edemeyeceğinden, yönetici olmayı hak etmez.

Yönetici, erdemli ve bilge olmanın yanında politik bilgiye de sahip olmalıdır Bir devleti yönetmenin yollarını en iyi bilen ve başka seçkin yanlarıyla birlikte politik hayatına üstün tutulacak bir hayatı olan kimseler olmalıdır.³⁰⁷

Ayrıca Platon ikinci kuramsal devletinde, yöneticinin genç, hafızası kuvvetli, kolay kavrayan, yiğit, eli bol, erdemli ve özellikle ölçülü (adaletli) olması gerektiğini söyler.³⁰⁸ Platon yönetici ve halk arasında uyumu sağlayan ölçülülüğün hem yöneticilerde hem de halkta bulunması gerektiğini söyler:

*“Ölçülülük toplumun bütününe yayılarak, güçsüzleri ve orta hallileri bilgelik bakımından hatta güç bakımından aynı ezgiyi tek bir sesle söyler hale getirir.”*³⁰⁹

Ayrıca zalim olmayan, halkına kötülük etmeyecek bir yönetici yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Çünkü Platon, yalnız bir kişinin ya da kesimin mutluluğunu değil herkesin mutluluğunu hedefler. Bunun için de iyi bir yönetici şarttır:

Platon’a göre amaç siteye hiçbir kötülükte bulunmayacak gerçek koruyucular yetiştirmektir, yoksa koruyucu kısmını mutlu etmek değildir. Bütün siteyi göz önünde tutarak sitenin tümüne mutluluk sağlamak gerekir; bu yüzden yardımcıları ve koruyucuları da bütün öteki yurttaşları da kendilerine düşen görevi en iyi şekilde başarmaya zorlamak, bunun gereğine inandırmak gerekir. Böylece bütün site gelişip iyi bir yönetime kavuşunca da her sınıfın yaratılışı gereği kendine düşen mutluluk payını almasına imkan verilmiş olur?³¹⁰ Yardımcılarımızın da yurttaşlardan güçlü olduklarından yurttaşlara karşı böyle davranmalarını, iyi niyetli bir ortak olacaklarına vahşi birer efendilere dönmelerini önlemek için her türlü tedbir alınmalıdır. En iyi tedbir de onlara gerçekten güzel bir eğitim vermektir.

³⁰⁶ Platon, *Yasalar*, I/84.

³⁰⁷ Platon, *Devlet*, s.265.

³⁰⁸ Platon, *Yasalar*, I/109.

³⁰⁹ Platon, *Devlet*, s.152.

³¹⁰ Platon, *Devlet*, s.137.

Korumakla görevli oldukları kimselere karşı yumuşak davranmalarını sağlayacak şeyi elde etmek isteniyorsa, ne türlü olursa olsun iyi bir eğitim almaları gerekmektedir.³¹¹

III-II-YÖNETİCİLERİN EĞİTİMİ

Platon'a göre devlet adamı iyi bir eğitimden geçmek zorundadır. Ona göre olağanüstü bir yaradılışta dünyaya gelenler dışında herhangi bir insan, küçük yaştan itibaren güzel oyunlar içinde yetişmemiş, güzel şeylerle uğraşmamışsa iyi insan olamaz. Ama demokrasi anlayışı ise bütün bu etkenleri göremezden gelir. Bir politika adamının ne türlü bir çalışma ve yasama tarzı içinde yetiştiğine hiç aldırmaz. Yalnız halkın dostuyum diyorsa değer verir ona. iyi eğitim almayan yönetici olmamalıdır. Platon demokrasiyi seçilen insanların eğitimini göz ardı ettiği için eleştirir.

Platon devlet adamı olacak kişilerin hem yaratılış olarak iyi olmaları hem de iyi bir eğitimden geçirilmeleri gerektiğini söyler. Onun için kişinin sebatlı, cesaretli,soylu olmasının yeterli olmayacağını söyler yönetici seçilecek kişi kendisine verilecek olan eğitime doğuştan yatkın olmalıdır yani yüksek bir zekaya sahip olmalıdır bunun yanında sarsılmaz bir azim ve her türlü çalışma azmi bulunmalıdır.³¹²

Yönetici yetiştirilirken şu üç yönünün gelişimine dikkat edilecektir.

1-Zihinsel gelişim.

2- Kişisel, ruhsal gelişim

3- Bedensel gelişim

Platon soyuna, yakışıklılığına ve güçlülüğüne güvenen Alkibiades'e “*Önce çalış, idman et. Devlet işlerine atılmadan neler bilmek gerekir, öğren. O zamana kadar bekle.*” der.³¹³ Sadece soylu olmak yönetici olmak için yeterli değildir.

Platon yönetici olarak yetiştirileceklerin daha çocukken incelenerek yeteneklerine göre ayrılıp eğitilmesi gerektiğini söyler. Yönetici olmak için yalnız soylu ve yakışıklı olmak ve bundan dolayı halkın sevgisini kazanmanın yeterli kriter değildir. Perslerden örnek vererek doğru eğitimin nasıl olacağını bize anlatır. Ona göre Pers kralları çocuklarını eğitmede fazlasıyla titiz davranmaktadırlar. Persler: Yeni doğan çocuğa rast gele dadıların değil de kralın en iyi adamlarının arasından seçilen kişiler tarafından çocuğun eğitilmesini sağlarlar. Bunlar çocuğun hem ihtiyaçlarını giderirken hem de ona gerekli olan ilk eğitimi vereceklerdir.

³¹¹ Platon, *a.g.e.*, s.133.

³¹² Platon, *Devlet*, s.285.

³¹³ Platon, *Birinci Alkibiades*, cev: İrfan Şahinbaş, M.E.B Yay., İstanbul 1997, s.83.

Sonra çocuğa ilk eğitimden sonra beden eğitimi verilmeye başlanır. Çocuk yedi yaşında ata biner, avcılık, binicilik, gibi şeyler öğrenir. Çocuk on dört yaşına gelince en iyiler arasından seçilen olgun Perslerden dört bilge seçilir. Bunlar doğruluk ,bilgelik, yiğitlik ve adaletli olmayı öğretirler. Bu özelliklerinden dolayı pers eğitimi övülmeye değerdir.³¹⁴ Pers eğitim sistemi Platon'un eğitim idealiyle örtüşmektedir. Aslında platon Persleri anlatırken kendi eğitim düşüncesini özetlemektedir. Çocukluktan itibaren eğitimin ciddiye alınması, beden eğitimi verilmesi ve erdemlerin eğitimini alması bunu gösterir. Yöneticilerinin eğitimini ihmal eden yöneticilerin sonunu ise yine Perslerden örnek vererek açıklar:

“Pers krallarından Kyros hakkında şimdi tahminim şu başka özelliklerinin yanında, iyi bir komutan ve yurdunu seven bir kraldı. Ama hiç de iyi bir eğitim görmemiş, ev yönetimine hiç de önem vermemişti. Herhalde ömür boyu seferler yaptı. Çocuklarının eğitimini de kadınlara bıraktı. Bu kadınlar onları çocukluk çağından itibaren bolluk içinde mutluymuşlar ve bunlar yeterliymiş gibi yetiştirdiler. Yeterince mutlu diye, hiç kimsenin hiçbir konuda onlara karşı çıkmasına izin vermeyerek ve onlar bir şey yapınca ya da söyleyince herkesi övmeye zorlayarak işte böyle insanlar yetiştirdiler. Babaları geleneksel Pers eğitiminin verilmediğini biliyordu. Persler sert toprağın çocukları ve çoban oldukları için eğitimleri katıydı. Açlıkta yaşayabilen güçlü çobanlar yetiştiriliyordu. Kadınların bolluktan bozulmuş Med eğitimi ile yetiştirdiklerini fark etmedi. Böylece çocukları başıboş bir eğitimle yetiştirerek beklendiği gibi oldular.”³¹⁵

Platon, yöneticilerin, çocuklarının eğitimini ihmal ederek ülkelerini yıkılışa sürüklediklerini söyler. Yönetici çocuklarının sert bir yöntemle ve taviz verilmeden eğitilmelerini istemektedir. Sürekli onaylanarak ve bolluk içerisinde yetişen kişi kendini geliştirmek için bir ihtiyaç hissetmeyecektir. Yaptığı her şeyin doğru olduğu düşüncesine kapılacaktır. Bu da Platon'un dediği gibi en koyu cahilliktir. İnsanlar bundan ders almalı ve yöneticilerinin eğitimine dikkat etmelidirler:

“Büyük zenginlerin ve tiranların çocuklarının sürdüğü kötü yaşamdır. Çünkü böyle bir eğitimden geçtikten sonra erdemiyle kendini gösterebilecek bir çocuk, adam ya da yaşlı yoktur. İşte diyoruz ki yasa koyucu bugün bizim için de bunları göz önüne almalıdır.”³¹⁶

Platon, daha önce söylediğimiz gibi yönetici olacak kişiyi seçmek için soydan daha çok yeteneğe önem verir. Yalnız iyiler yetiştirilmeli, kötüler ise diğer alanlara yönlendirilmelidir.

³¹⁴ Platon, *a.g.e.*, s.55,56,57.

³¹⁵ Platon , *Yasalar*, I/90 -91.

³¹⁶ Platon, *Devlet*, s. 93.

Altının gümüş çocuğu olursa bu çocuk gümüşler arasında eğitilmeli, gümüşün altın çocuğu olursa bu yönetici olarak eğitilenler arasına alınmalıdır.

“Yalnız iyilerin çocukları yetiştirmek, kötülerinkini de daha aşağı tabakalar arasında serpiştirmek lazım geldiğini; sonra bu çocuklar büyüdüğü onları her zaman göz altından bulundurulmaktan geri kalmayarak layık olanları yükseltmek ve iyilerle kalmaya layık olmayanları da onların yerine göndermek gerektiğini söylemiştik.”³¹⁷

Platon seçilen kişileri sürekli sınavlara tabi tutulması gerektiğini söyler. Sınavlarda başarılı olanlar eğitime devam edecek, başarısız olanlar ise ayrılacaklardır. Ancak sonuna kadar başarılı olanlar yönetici olacaktır.

“Hayalinde yetiştirdiğin eğittiğin çocukları günün birinde gerçekten yetiştirme durumunda kalsan, bunlar matematikteki asal sayılar gibi akıl dışı çıkarılarsa siteyi yönetmelerine ve en önemli konularda izin verme. Onları en bilimsel şekilde soru sorup cevap verebilecek duruma getirebilecek bir öğrenimden geçirmeye zorlamak gerekir.”³¹⁸

Koruyucular seçilirken onlar her yaşta denenmeli. Bu ölçülülük ilkesine bağlı kalıyorlar mı, yoksa bir şeyle büyülenerek ya da bir baskı altında kalarak sitenin yararına çalışmak gerektiği düşüncesini bir yana mı atmıyorlar diye bakmalı. Site için hep en yararlı olanı yapmak gerektiği inancını içlerinde taşıyan ve bunu kural olarak en iyi koruyan kimlerdir, onlar arayıp bulunmalı daha çocukken onlar denenmeye başlanmalıdır. Bu kuralı unutturacak, aldatacak durumlara sokulmalı, aralarından unutmayan ve aldatmayanlar seçilmeli onlar zor işler, acılar, çetin kavgalar karşısında bırakılmalıdır. Sonra onları gençken korku ve zevkle mücadele sınavından geçirilmelidir. Onları, altını ateşle sınıdığımızdan çok daha büyük bir özenle sıralayarak, büyüye (zevklerin aldatıcılığına) direnip direnmediklerine bütün bu durumlarda gereği gibi davranmadıklarına, kendi kendilerini ve edindikleri müzik eğitimini iyi koruyup koruyamadıklarına, ritim ve uyum kurallarına her zaman uyup uymadıklarına gerek kendilerine gerek siteye ve yararlı olabilecek durumda, olup olmadıklarına bakmalıyız. Çocukluk delikanlılık ve olgun yaş sınavlarını geçirip bunlardan alnımızın akıyla sitenin önderliğine ve koruyuculuğuna getirmeliyiz. Onu hayatı boyunca şerefliendireceğiz; bu nitelikte olmayanı böyle işlere almayacağız.³¹⁹

Platon’a göre yönetici adayları eğitimleri boyunca sürekli sınava ve bir elemeye tabi tutulacak, bu sınavlar ise eğitimin bütün kısımlarını kapsamakla beraber daha çok erdemli olanı ayırt etmeyi, öne çıkarmayı hedefleyen bir sınav olacaktır. Yönetici adayları çok

³¹⁷ Platon, *Timaios*, s.113.

³¹⁸ Platon, *Devlet*, s.283.

³¹⁹ Platon, *a.g.e*, s.129-130.

yakından takip edilmeli, bir tür irade denemesi de diyebileceğimiz bu sınavlarda başarılı olanlar sıralanmalıdır. Amaçlarından sapmayanlar yönetici olarak kabul edilmelidir.

Bütün eğitim aşamalarını başarıyla geçmiş olan yönetici adayları artık aldıkları eğitim sebebiyle halkın içine dönmekte zorlanacaklardır çünkü gözleri ışığa alışmıştır. Yeniden mağaraya dönüp karanlıkta insanlara ışığı anlatmaları gerekecektir. Çünkü amaç birkaç kişinin mutluluğu değil tüm siteye mutluluk vermektir. Yöneticilerin görevi ise halkı eğitmek ve onları erdemli kılmaya çalışmaktır.

“Biz kuruculara düşen iş, en seçkin yaratılışları en yüce saydığımız bilime dönmeye, iyiyi görüp ona yükselmeye zorlamaktır. Ama, onları böyle yetiştirdikten ve iyiyi yeterince seyretmelerini sağladıktan sonra yukarıda kalıp oturmalarına izin vermemeli yeniden mahpusların arasına dönmeli. Amaç, yaşamış tek bir yurttaş sınıfına olağanüstü bir mutluluk sağlamak değil, bütün sitenin mutluluğunu sağlamaktır. Bu yasa sitede böyle adamlar yetiştirirken canlarının çektiği yöne gitsinler diye değil, devletin birliğini güçlendirmeye yardım etsin diye yetiştirir bunları”³²⁰

III-III-YÖNETİCİLERİN GÖRECEĞİ DERSLER

“Siteyi koruma görevini bir devleti yönetmenin yollarını en iyi bilen ve başka seçkin yanlarıyla birlikte, politika hayatına üstün tutulacak bir hayatı olan kimselere veririz. Peki bunlar nasıl yetiştirilecek bunların Hades’ten Tanrılar katına çıkanlar gibi ışığa doğru nasıl yükseltileceklerini inceleyelim. Felsefe ile ruhu gece kadar karanlık bir gündüzden gerçek gündüze döndürmek, yani onu varlığa kadar yükseltmek söz konusu. Gerçek felsefe işte bu. Koruyucuları yetiştirirken ilk öğrenilecek bilgi, bütün sanatlarda, bütün zihin işlemlerinde, bütün incelemelerde kullanılan herkesin ilk öğreneceği şeylerden biri olan ortak bilgi, sayı ve hesap bilimidir. Hiçbir bilgi, hiçbir sanat ondan vazgeçemez. Savaş sanatı da vazgeçemez.³²¹ Bir savaşçı için hesap ve sayı bilgisini çok gerekli sayacağız. Ordu düzeninden anlamak istiyorsa, bunsuz olamaz. Bu bilim bizim aradığımız ve tabiatı gereği saf düşünceye götürecek bilimlerden biri olabilir. Bu bilim zihni öze ve varlığa yükseltir.”³²²

Öncelikle önemsenmesi gereken alan felsefedir. Çünkü felsefe ruhu karanlıktan aydınlığa çıkarır. Ruhun görme gücünü artırır. Artık kişi ışığa alışıır. İkinci olarak Platon bütün alanlarda gerekli olan matematikten bahseder. Bu özellikle savaşta askerlerin yerini

³²⁰ Platon, *Devlet*, s.263,264

³²¹ Platon, *a.g.e.*, s 265-267.

³²² Platon, *a.g.e.*, s. 272.

belirlemede ve strateji geliştirme de gerekli olan bir ilimdir. Ayrıca matematik maddeden bağımsız düşünmeyi öğretir. Bu açılarından matematik öğretimi zorunludur. Bunun dışında müzik ve beden eğitimi dersleri alınacaktır. Müziğin içinde edebiyattan yararlanılacak, anlatılan masallarda özellikle kişinin erdemli olmasını hedefleyen konular olacak, insanların örnek olarak gördüğü kimselere kötü davranışlar yaparken hikaye edilmeyecektir. Bu konuya ayrıntılı olarak ahlâk eğitiminde değinilmiştir.

*“Yöneticilerin eğitimi; öteden beri süregelen eğitimden başkası değildir. Bu da, beden eğitimi için idman, ruh için müziktir. Müzik, sözü de kapsamalıdır. Söz ise iki türdür. Doğru ve yalan eğitimde ikisi de kullanılmalı yani küçüklerin eğitiminde idmandan önce masalları kullanırız.”*³²³ Onların müzik ve idmanın yanı sıra kendilerine yakışan bütün öteki bilgilerle de yetiştirilmeleri gerekir.³²⁴

Ayrıca yönetici olacak insanlar hiçbir zaman kötülüğü canlandırarak öğrenmeyecekler bunları başka insanlarda gözlemleyerek öğreneceklerdir. Onlar yalnız iyi olanı yapmalı ya da canlandırmalıdır. Çünkü canlandırılan şey zamanla kişiliği de etkiler.

Koruyucularımızın bütün öteki işlerden kurtulup sadece sitenin özgürlüğünü kurmakla uğraşan ustalar olmalarını , bu amaca yönelmeyen her türlü işi bırakmalarını istiyorsak, bundan başka hiçbir şeyi ne yapmalarını ne de taklit etmeleri gerekir. Taklit edeceklerse, ta çocukluktan beri kendilerine yürekli, ölçülü, dindar özgür adamlar ve benzerleri gibi yaraşan örnekleri taklit etsinler. Ama alçaklık etmek şöyle dursun, alçaklığı ve kötülüğü ustaca taklit etmesinler, yoksa taklit ede ede o kişiliği benimsemelerinden korkular..Çocukluktan ileri yaşlara kadar sürdürülen taklitlerin insanda köklü alışkanlıklar yarattığı bedende, seste ve düşüncede ikinci bir tabiat haline geldiği dikkat çekicidir. Öyleyse özenle yetiştirmeye çalıştığımız, iyi adam olmalarını istediğimiz kimselerin, erkek oldukları halde kadın rolüne girip, kocasını azarlayan, Tanrılara meydan okuyan ve mutluluğuyla böbürlenene ya da mutsuzluğa yasa gömülmüş, göz yaşları döken genç, ihtiyar kadınları taklit etmelerine izin vermeyeceğiz. Hasta, sevdalı, ya da doğum sancıları içindeki kadınları taklit etmelerine izin vermeyeceğiz. Birbirlerine söven, birbirlerini alaya alan; sarhoşken olsun, ayıkken olsun ayıp sözler söyleyen kötü ve yüreksiz herifleri de böylelerine bakarak gerek kendilerine gerek başkanlarına karşı, söz ve davranışlarıyla, suç işleyenleri taklit etmemeliler. Kendini delilere benzetmemeli, demircileri, öbür ustaları ya da kadırgalarda kürek çekenleri vb. işlerle uğraşmamalıdır. Hayvanların doğa seslerini de taklit etmemelidir.³²⁵ Biz de bu yüzden

³²³ Platon, *Devlet* , s.82-83.

³²⁴ Platon, *Timaios*, s.11.

³²⁵ Platon, *Devlet*, s.107.

ruhumuzun selameti için, daha kuru olsa da, daha ağır başlı bir ozanı, bir masalcıyı severiz; yeter ki yalnız iyi adamın söyleyişini taklit etsin, daha başka askerlerimizin eğitimi ele aldığımız zaman koyduğumuz kurallara göre söz söylesin.³²⁶

Liderlerin eğitiminde kullanılacak olan ilimler; geometri,³²⁷ matematik,³²⁸ müzik, beden eğitimi, dans, av, savaş tatbikatları, at yarışları, psikolojik eğitim,³²⁹ derinlik boyutunu inceleyen bilim, astronomi³³⁰ ve süresi beş yıl olan diyalektik eğitimi almalıdırlar. Kişi gördüğü matematik, astronomi, müzik, edebiyat ne varsa hepsine toptan tekrar edecek böylece genel bir bakış açısına sahip olacaktır. Aksi taktirde bu alanda başarılı olamaz. Ayrıca gençlerin bir oyun gibi orada burada bütün fikirleri, sonra kendi inançlarını çürütüp yasalara önem vermeyen bir kimse olmaması için otuz yaşından önce diyalektik eğitimi almalarına izin verilmeyecektir.³³¹ Bundan sonra on beş yıl onları yeniden mağaraya indirip tecrübe bakımından geri kalmasınlar diye savaşta ve gençlere özgü bütün işlerde görev almaya zorlanacak bu görevlerde de durumdan geçip kendilerini çeken şeye kapılıyorlar mı yoksa direniyorlar mı anlaşılacak elli yaşına gelip bu denemelerden sağ salim çıkanları her işte her bakımdan davranışta olsun bilgide olsun en üstün olanları son aşamaya ulaştıracak.³³² Platon'un yönetici adayları on beş yıl yöneticilikte deneneceklerdir. Burada da başarı gösterdikten sonra yöneticiliğe hak kazanacaklardır.

Yönetici hem bilgi yönünden hem de ahlâklı olmak bakımından kendini ispatlamış olmalıdır. Sadece soylu olduğu için ya da zengin halkın beğendiği yakışıklı biri olduğu için kişi yönetici olmamalıdır. Yöneticinin eğitimi en çok ciddiye alınması gereken şeydir. İnsan ne kadar yetenekli olursa olsun eğitim almadan iyi bir kişiliğe ve yönetici olmaya hak kazanamaz. Yöneticilerin eğitimi aslında halka verilen eğitimden çok da farklı değildir. Yalnız bu kişiler yetenekli kişiler oldukları için eğitimde bazı dersleri almaya hak kazanacaklardır. Diyalektik ve felsefe gibi bu eğitimleri de başarı ile geçerlerse gözlenmeye devam edilecek, doğrulukta sebat edenler ve diğer ilimleri de tam olarak öğrenenler yönetici olacaktır. Yönetici hem ahlâklı hem bilge hem de yöneticilik bilgisine sahip olacak, toplumdaki insanlara en güzel örnek olacaktır.

Aslında yöneticilerin eğitimi, aynı zamanda bir felsefe eğitimidir. Platon öncelikli verdiği derslerle bu eğitime temel oluşturmakta ve öğrencileri bu yolla elemekte yalnız

³²⁶ Platon, *a.g.e.*, s.110.

³²⁷ Platon, *a.g.e.*, s.75,276.

³²⁸ Platon, *a.g.e.*, s.272.

³²⁹ Platon, *a.g.e.*, s.128.

³³⁰ Platon, *a.g.e.*, s.276.

³³¹ Platon, *Devlet*, s.289,290.

³³² Platon, *a.g.e.*, s.291.

felsefe eğitimine layık olanlara bu eğitimi vermektedir. Öyle anlaşıyor ki felsefe eğitimi yetenekler ve kişilik yönünden değerlendirilen seçkinlere verilmelidir. Yönetici ise ancak bu filozoflar arasından seçilmektedir. Yani yönetici filozof olmalıdır.

SONUÇ

Platon'un eğitim düşüncesi genel olarak Yunan eğitim düşüncesinin özelliklerini taşır. Müzik ve beden eğitimi sayesinde hem vücudu hem de ruhu birlikte eğitime düşüncesi, halkın devlet eliyle eğitilmesi, kanuna saygılı vatandaş yetiştirme, eğitimle yeteneği en üst seviyeye çıkarma düşüncesi Yunan eğitiminin belli başlı özellikleridir ve bu konular Platon'un eğitim anlayışında büyük yer kaplar.

Platon'un asıl model olarak aldığı eğitim sistemi ise Isparta eğitim sistemidir. Beden eğitiminin askeri başarıyı hedeflemesi, eğitimin zorunlu olması ve sert kurallara sahip olması gibi Isparta eğitiminin belirgin özelliklerini Platon'un eğitim düşüncesinde de görmek mümkündür.

Platon Homeros ve Hesiodos'un şiirlerine kitaplarında yer vermesine rağmen onların anlattığı hikayelerin çoğunun asılsız olduğunu söyler. Ona göre bu gibi ozan önlerinde ki resmi yanlış çizen ressam gibi ve hikayelerinin eğitimde kullanılması yasaklanmalıdır.

Platon eğitimin etik yönüne vurgu yapmıştır. Amaç iyiliğin elde edilmesi iyi bir yurttaş ve erdemli bir insan yetiştirmektir.

Platon eğitimle insanı mükemmelleştirmeyi hedefler. Bu da Tanrı'ya benzemekle olur. Bu yüzden insan iyinin bilgisini elde etmeye çalışmalıdır. Platonun eğitimde hedeflediği amaç budur. Platon'un diyalektik yöntem, örnek olma, yaparak yaşayarak öğrenme gibi metotları vardır. Eğitimi sonucunda insanlar, toplum ve devlet erdeme kavuşacaktır. Bunun sonucunda ise her kesim mutlu olacaktır.

Ahlâk eğitimi verilecek kişi önce bu eğitime ihtiyaç duymalı, ihtiyaç duyacak hale getirilmelidir. Bu aşamada kişi önce kusurlu ve iyi yönlerini görebilecek hale gelmelidir. Bunun için öncelikle bakışlarını kendine döndürmeli ruhunu tanımalıdır. Kendini yanlış tanımlayan kişiler, içlerinde bütün kötülükleri barındırdıkları halde kendilerini hatadan uzak, hatta iyi ve kötüyü tanımada ölçü olarak görebilirler. Bu giderilmeden kişinin eğitim almaya gönüllü olması imkânsızdır. Kişi kendini tanımalı, değerleri aklın ilkelerine göre tanımlamalıdır ki eğitim alabilecek duruma gelebilsin. Platon kötülük sebepleri arasında birinci olarak bilgisizlik ikinci olarak kendini fazla sevmeyi söyler. Bunlar eğitimle düzeltebilecek kötülüklerdir. Doğuştan gelen kötülük ise eğitimle sınırlanır. Kötünün daha kötü olması engellenir. Eğitimle düzelmeyenler ise ceza ile düzelecektir. Kötülük, düzensizlik, karışıklık sadelikten ve uyumdan uzak olmadır. Bir insana doğru diyebilmek için onda şu üç özellik bulunmalıdır: Bilgelik, ölçülülük, iradeli olmak ve cesaret. Bunlar, Platon'a göre İlahi özelliklerdir. Ve bunlar yerli yerinde olmalıdır. İnsan akli öfkesini ve hazlarını

kontrol etmelidir. Bunları tam kontrol eden insan artık doğru, adaletli, mükemmel insandır. Aklı önyargılardan ve alt tabakaların etkisinden kurtarıp yönetici hale getirmek gerekir. Doğru insanda aklı öfkeler ve istekler değil bilgelik yönetir. Ancak bu şekilde mutlu olunabilir. Kendini kontrol etme çocukluk döneminde öğretilmeli, çocuk doğar doğmaz başlanan bu eğitimde, çocukların istekleri ölçülü bir şekilde karşılanmalı, çocuk her türlü zorluklara göğüs gerebilecek şekilde yetiştirilmelidir. Çocuklar masalarda hayal ve gerçeği ayıramazlar. Bu yüzden onlara anlatılan masallar kötülük barındırmamalı, kötülükler örnek kişiler üzerinden tasvir edilmemelidir.

Platon müziği en büyük amaç olarak belirlediği erdeme ulaşma vasıtası olarak görür. Müzik insanlara uyum kazandırmak için Tanrı'nın hediyesidir. Yani insanların yaratılışlarında müziğe karşı bir sevgi vardır. Platon, insanların bu sevgisi vasıtasıyla onların düşüncelerinin ve duygularının kontrol altına alınabileceğini fark etmiş, bu yüzden de müzik eğitimine büyük titizlik göstermiştir. Platon müzik eğitimini, insanları yola getirmeyi, ideal olarak tasarladığı devletin kalıcılığını sağlamada ve halkı yasaları benimsemiş hale getirmede bir propaganda aracı olarak görür. Müzik devletteki tüm unsurlar arasında ortak düşünce meydana getirdiği ve uyumu sağladığı gibi, bu unsurlar arasındaki uyumsuzluğun da sebebi olabilir. Bu yüzden müzik devletin onayından geçmeli ve devletin onayladığı müzik eserleri kutsal sayılmalıdır. Bunun dışındaki hiçbir müzik eserine izin verilmemelidir. Bu onay aşamasında müzikteki ritim, makam, sözler ve söyleyenlerin tasvirleri gibi herşey incelemeden geçirilmelidir. Yaşlılar geleneksel anlayışı gençlere benimsetmek için şarkı söylemelidirler. Platon müzik aracılığıyla erdemleri duygu olarak vermeyi hedeflemiştir. İnsanlarda istenilen tutumu kazandırmada müziği araç olarak kullanmıştır.

Beden eğitimiyle beden mükemmelleştirmeyi hedeflemiştir. Beden hareketleri ile kişi, evrenin ve aklın düzenli olan hareketlerine, yani Tanrısal olan hareketlere benzemeye çalışmalıdır. Beden eğitimi kişideki taşkınlıkları engeller ve atılgan ruh halini saldırganlıktan korur. Yiğitlik haline dönüştürür. Ayrıca halkı savaşa hazırlıklı kılmak, iyi savaşçılar yetiştirmek gibi bir amaç güder. Buna çok fazla önem verir. Devlet halkın bu eğitimi alması için özel çaba sarf etmelidir. Halkı müsabakalarla, yarışlarla savaşçı olmaya özendirmelidir. Tüm danslar da savaşçı ruhu ve yiğit insanları tasvir etmelidir. Savaştan farkı olmayan tatbikatlar düzenlenmelidir. Bu eğitimi erkekler gibi kızlar da almalıdır. Beden eğitimi de çocukluktan itibaren başlamalı, daha çocukken beden şekillendirilmeye çalışılmalıdır. Bu eğitimler zamana bölünmüş olarak yapılmalıdır. Müzik ve beden eğitimi tek başına yapılmamalıdır. Kişi iki eğitimi de dengeli almalıdır. Yalnız müzikle uğraşanlar ya da kafa

işyle uğraşanlar fazla yumuşak ve gevşek, yalnız beden eğitimiyle uğraşanlar ise çok fazla saldırgan olacaklardır. Önce müzik eğitimi alınmalı, sonra beden eğitimine geçilmelidir.

Platon ölçülü (adaletli) bir toplum oluşturmak için insanların her yönden erdemli bir hayata yönlendirmek için eğitim tamamıyla devlet koruması altına alır yasalarda eğitime büyük bir yer verir. Ve eğitimle ilgilenecek olanları, eğitilecek kimselerin özelliklerini, eğitimcilerin niteliklerini yasalarla ayrıntılı bir şekilde belirler. İyi bir eğitim vermek devletin öncelikli görevleri arasındadır. Nitelikli bir eğitim verilmesi için Platon bu eğitime uygun kapasiteli öğrenci oluşturmayı hedefler bu da doğru evliliklerin olmasıyla mümkündür. doğru kişilerin doğru zamanlar da evlendirilmesi sonucu doğan çocuklar nitelikli vatandaş yetiştirmiş olmanın ilk adımı olacaktır.

Nitelikli eğitimin sağlanmasında devlet öğretmenin seçimini en önemli görevleri arasında sayacaktır. Bu öğretmen öğrencileri yeteneklerinin ulaştırdığı en üst noktaya kadar ulaştıracak yetenekte olmalıdır. Bu da çocuğun eğitim almaya başladığı ilk anlardan itibaren doğru eğitim verilmesiyle olur.

Rast gele insanların belli bir kurala bağlı kalmaksızın eğitim verilemesine ya da eğitim faaliyetlerini etkileyecek faaliyetlerde bulunmasına izin vermeyecektir. Bu da nitelikli eğitimin ancak devlet eliyle mümkün olduğunun bir ispatıdır.

Platon'a göre yöneticiler filozof olmalıdırlar. Aksi taktirde devletin de insanların da derdi bitip tükenmeyecektir. Filozof olmak zaten özel bir yaratılış gerektirir. Altın madeni gibi değerli özelliğe sahip insanlar yönetici olarak eğitilecektir. Yöneticileri eğitmedeki amaç yöneticileri erdemli hale getirmektir. Böylece halk da erdemli olacaktır. Erdem taşımayan bir yönetici halkını da erdemli yapamaz. Yöneticinin sadece soylu, yakışıklı ve popüler olması yönetici olması için yeterli değildir. Yönetici bilge, yiğit, ölçülü, savaş ve siyaset konularına hâkim olmalıdır. Amaçlanan bu özellikleri elde etmek için eğitime, önce yönetici olmak için üstün yaratılışlı olanların seçilmesi ile başlanır. Aslında yöneticilerin eğitimi başlangıçta halktan ayrı bir eğitim değildir. Üstün vasıflara sahip olmayanlar elenir. Seçilen çocuklar doğumlarından itibaren sürekli sınavlara tabi tutulurlar. En son aşamaya kadar gelenler artık birer bilge ve filozof olmuşlardır. Yönetici olarak yetişeceklerin alacakları dersler; sayı ve hesap bilgisi, müzik ve beden eğitimi, yalnız güzelliği tasvir eden edebiyat dersleridir. Bunların hepsinden geçenler, geometri ve diyalektik eğitimi alabileceklerdir. Ayrıca savaş sanatı ile ilgili dersler de alacaklardır. Yönetici olmaya hak kazananlar ise on beş yıl halk içinde gözlenecek, daha sonra bu aşamayı da geçerse yönetici olmaya hak kazanacaktır. Yönetici artık halkı eğitebilecek duruma gelmiştir. Böylece, hem halka davranışlarıyla iyi örnek olup erdemli bir toplum oluşturmayı sağlayacaktır, hem de yasaların ve bu eğitim

sisteminin kalıcılığını sağlamaya çalışacaktır. Bunun sonucunda mutlu bireyler ve mutlu bir toplum oluşacaktır.

Platon da eğitim felsefe, ahlak ve bilgi dayanaklarına yaslanan idealist ve ideolojik bir görüntü sergilemektedir.

BİBLİYOGRAFYA

A- PLATON UN ESERLERİ

- PLATON**, *Birinci Alkibiades*, Çev: İrfan ŞAHİNBAŞ, MEB. Yay., İstanbul 1997.
- PLATON**, *Devlet* Çev.: Hüseyin DEMİRHAN, Sosyal Yay., İstanbul 2002.
- PLATON**, *Devlet Adamı*, Çev.: Behice BORAN-Mehmet KARASAN, MEB Yay., İstanbul 1992.
- PLATON**, *Gorgias*, Çev.: Reyhan ERBEN, MEB Yay., İstanbul 1998.
- PLATON**, *İkinci Alkibiades*, Çev.: Suat BAYDUR, MEB Yay., İstanbul 1997.
- PLATON**, *Protagoras*, Çev.: N.Şazi KÖSEMİHAL, MEB. Yay., İstanbul 1989.
- PLATON**, *Sofist*, Çev.: Mehmet KARASAN, MEB. Yay., İstanbul 1997.
- PLATON**, *Sokrates'in Müdafası*, Çev.: Niyazi BERKES, MEB. Yay., İstanbul 1999.
- PLATON**, *Timaios*, Çev.: Erol GÜNEY- Lütü AY, MEB Yay., İstanbul 1989.
- PLATON**, *Theaitetos*, Çev.; Macit Gökberk, MEB. Ank. 1945.
- PLATON**, *Yasalar*, Çev.: Candan ŞENTUNA-Saffet BABÜR, Kabalcı Yay., İstanbul 1998.
- PLATON**, *Menon*, Çev.: Adnan Çengi, Maarif Matbaası, İstanbul 1942.
- PLATON**, *Küçük Hippias*, Çev.: Pertev Naili Boratav, Maarif Matbaası, İstanbul 1943.

B- DİĞER KAYNAKLAR

- AVŞAR**, Timuçin, *Düşünce Tarihi*, BDS Yay., İstanbul 1992.
- AYTAÇ** Kemal, *Avrupa Eğitim Tarihi*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Basımevi, Ankara 1980.
- BAYRAKLI** Bayraktar, *Mukayeseli Eğitim Felsefe Sistemleri*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 1999.
- BİNBAŞIOĞLU**, Cavit, *Eğitim Düşüncesi Tarihi*, Binbaşioğlu Yay., Ankara 1982.
- CAPELLE**, Wilhelm, *Sokrates'ten Önce Felsefe*, Çev.: Oğuz Özügöl, Kabalcı Yay., İst 1995.
- ERDEM**, Hüsameddin, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, Hü-Er Yay., Konya 2000.
- EPİKTETOS**, *Düşünceler ve Sohbetler*, Çev.: Burhan Toprak, İnkilap Kitabevi Yay., İst. 1994.
- EYÜPOĞLU**, Sebahattin –ERHAT, Azra, *Hesiodos, Eseri ve Kaynakları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1977.
- HESİODOS**, *İşler ve Günler*, Çev.: Baydur Suat Yakup, MEB. Yay., İst 1948.
- KANAD**, Fikret, *Pedagoji Tarihi*, MEB Yay., İstanbul 1948.
- KANSU**, N. A., *Pedagoji Tarihi*, MEB Yay., İstanbul 1952.

- KÜKEN**, Gülnihal, *İlkçağ Eğitim Felsefesi Tarihi*, Alfa Yay., İst. 2003.
- KÜKEN**, Gülnihal, *Ortaçağ Eğitim Felsefesi Tarihi*, Alfa Yay., İst. 2003.
- KOÇER**, Hasan Ali, *Eğitim Tarihi*, Ankara A.Ü.E. F. Yay., istanbul 1997.
- KRANZ**, Walter, *Antik Felsefe Çev.*: Suad Baydur, Edebiyat Fakültesi yay., İst 1992.
- POPPER** Karl., *Açık Toplum ve Düşmanları*, Çev.: Mete Tunçay; Remzi.Kitabevi Yay., 3. Basım, İstanbul 1994.
- RUSSEL** Bertrand, *Batı Felsefe Tarihi-İlk Çağ*, Çev.: Muammer Sencer, Say Yay., İst. 2000.
- SENA**, Cemil, *Filozoflar Ansiklopedisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1975.
- SÖNMEZ**, Veysel, *Eğitim Felsefesi*, Adım Yay., İstanbul 1991.
- ÜLKEN**, Hilmi Ziya, *Eğitim Felsefesi*, Ülken Yay., İstanbul 2001.
- ÜLKEN**, Hilmi Ziya, Burslav, Kıvımettin, *Farabi*, Kanaat Kitabevi, İstanbul Tsz.
- CAPELLA**, Wilhelm, *Sokrates'ten Önce Felsefe*, Çev.:Oğuz Özügöl, Kabalcı Yay., İst 1995.
- YONARSOY**, K., *Grek Edebiyatı Tarihi*, İ.Ü.E.F. Yay., İst 1991.
- YAZICI**, Aslı, *Epiktetosçu Eğitimde Erdemli İnsan*, Felsefe Dünyası Dergisi, İst. 2001. (www.felsefelik.com34/011pdf)

C-TEZLER

- ARSLAN**, Ayten, *Devlet Ve Ütopya'da Eğitim* Y.Lisans, İ.Ü. S.B.E, İstanbul, 1999.
- AKYÜZ**,Yakup, *Platon Felsefesinde Dört Temel Erdem*, Y.Lisans, S.Ü.S.B.E., Konya, 2003.
- İNCİ**, Murat, *Yasalarda Eğitim*, Y.Lisans, M.U. S.B.E., MUĞLA, 2005.